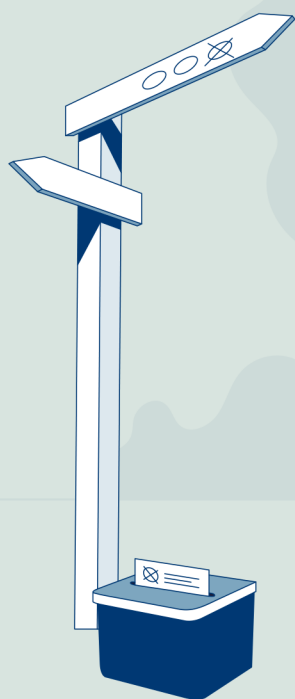

Eva Klemenčič Mirazchiyski

Kako mladi vidijo Evropo – zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji

Nacionalno poročilo Evropskega
regionalnega modula ICCS 2022

Eva Klemenčič Mirazchiyski

Kako mladi vidijo Evropo – zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji

Nacionalno poročilo Evropskega regionalnega modula ICCS 2022

Pedagoški inštitut, 2024

Kako mladi vidijo Evropo – zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji

Nacionalno poročilo Evropskega regionalnega modula ICCS 2022

Avtorica: dr. Eva Klemenčič Mirazchiyski

Jezikovni pregled: Davorin Dukič
Oblikovanje in prelom: dr. Žan Lep

Izdal in založil: JRZ Pedagoški inštitut, Ljubljana
Zanj: dr. Igor Ž. Žagar

Ljubljana, 2024
1. izdaja, 1. natis

Tisk: Grafika 3000 d.o.o.
Naklada: 250 izvodov

Izdaja dostopna (tudi) na
https://www.pei.si/wp-content/uploads/2024/03/nacionalno_porocilo_ERM_ICCS22.pdf

©2024 Pedagoški inštitut, Ljubljana

Izid pričuje monografije je omogočilo Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje
s pogodbo št. C3350-24-431002.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

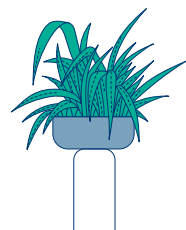
37-053.5:061.1EU

KLEMENČIČ Mirazchiyski, Eva, 1978–

Kako mladi vidijo Evropo – zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji : nacionalno poročilo Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 / Eva Klemenčič Mirazchiyski.
- 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Pedagoški inštitut, 2024

ISBN 978-961-270-391-2
COBISS.SI-ID 187159811

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva -
Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca.

Kazalo

Kazalo slik.....	5
Kazalo tabel..	6
Predgovor.....	9
1 · Uvod v Evropski regionalni modul ICCS 2022.....	12
1.1 · Nekateri mednarodni rezultati ciklov Evropskega regionalnega modula 2009 in 2016	13
1.2 · Vsebina in struktura Evropskega regionalnega modula ICCS 2022	14
1.3 · Sodelujoče države v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022.....	15
1.4 · Kako brati tabele.....	17
2 · Evropska identiteta ter možnosti za učenje o Evropi v šoli	18
2.1 · Evropska identiteta – občutek učencev o lastni evropski identiteti.....	18
2.2 · Priložnosti za učenje o Evropi (in EU) v šoli – poročanje učencev.....	26
2.3 · Udeležba učiteljev v dejavnostih izobraževanja/usposabljanja; njihova pripravljenost za poučevanje državljanskih tem; zaznavanje priložnosti, ki jih imajo učenci za učenje o EU	28
3 · Stališča učencev o svobodi/omejitvah gibanja znotraj Evrope; percepcija učencev o diskriminaciji v lastni državi.....	37
3.1 · Stališča učencev do svobode in omejitve gibanja znotraj Evrope.....	37
3.2 · Percepcija diskriminacije s strani učencev v Evropi.....	41
4 · Podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi, trajnostno vedenje učencev	48
4.1 · Podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi	49
4.2 · Poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju	53
4.3 · Poročanje učencev o lastnem trajnostnem vedenju	55

5 · Stališča učencev do Evrope (in EU) ter do prihodnosti Evrope	59
5.1 · Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami	59
5.2 · Pričakovanja učencev do prihodnosti Evrope.....	61
5.3 · Pričakovanja učencev o prihodnosti EU.....	66
6 · Pričakovanja in zaznave učencev glede lastnega življenja v prihodnosti	77
6.1 · Pričakovanja učencev glede lastne individualne prihodnosti.....	77
6.2 · Stališča učencev o pomembnosti nekaterih vidikov lastnega življenja v prihodnosti.....	80
7 · Možne implikacije za politiko in prakso – mednarodni oz. evropski vidik.....	83
8 · Razširjeni povzetek	85
8.1 · In kaj kažejo prvi rezultati Evropskega regionalnega modula (za Slovenijo)?	86
Občutek učencev o lastni evropski identiteti.....	86
Priložnostih učenja o Evropi (in EU) v šoli	86
Stališča učencev o svobodi in omejitvah gibanja zaradi dela znotraj Evrope	87
Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami pri okoljskih vprašanjih, podpora skupnim pravilom na različnih področjih.....	88
Dojemanje diskriminacije s strani učencev v lastnih državah.....	89
Poročanje učencev o lastnem politično-potrošniškem ravnanju ter o lastnem trajnostnem ravnanju	90
Pričakovanja učencev do prihodnosti Evrope – pozitivni in negativni scenarij	91
Pozitivna in negativna stališča do EU	91
Zaupanje v institucije EU in namera glasovanja na evropskih volitvah	92
Pričakovanja učencev v zvezi s svojo lastno prihodnostjo	93
Seznam literature in virov	94

Kazalo slik

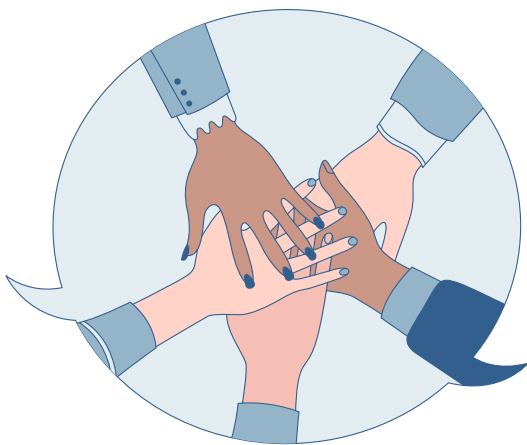
Slika 2.1 · Občutek evropske identitete učencev – povzetek	19
Slika 4.1 · Podpora učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji	51
Slika 5.1 · Pozitivna pričakovanja o prihodnosti Evrope – primerjava Slovenije in evropskega povprečja	65
Slika 5.2 · Zaupanje evropskim institucijam, glasovanje na volitvah za Evropski parlament.....	76
Slika 6.1 · Kaj se učencem zdi pomembno za lastno prihodnost	82

Kazalo tabel

6

Tabela 1.1 · Sodelujoči izobraževalni sistemi v Evropskem regionalnem modulu (ERM) ICCS 2009, 2016, 2022	16
Tabela 2.1 · Dojemanja učencev o lastni evropski identiteti.....	20
Tabela 2.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici, ki kažejo občutja učencev v zvezi z njihovo evropsko identiteto.....	23
Tabela 2.3 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve evropske identitete glede na spol, priseljsko ozadje in zaupanje v državljanske institucije.....	24
Tabela 2.4 · Poročanje učencev o tem, koliko priložnosti za učenje o Evropi so imeli v šoli..	27
Tabela 2.5 · Poročanje učiteljev o priložnostih učencev 8. razredov za učenje državljskih tem in veščin v šoli	30
Tabela 2.6 · Sodelovanje učiteljev v tečajih ter usposabljanjih na temo, povezano z državljansko vzgojo in izobraževanjem.....	32
Tabela 2.7 · Pripravljenost učiteljev za poučevanje tem in veščin državljanske vzgoje in izobraževanja	35
Tabela 3.1 · Stališča učencev do svobode in omejitev gibanja znotraj Evrope – vezano na delo	38
Tabela 3.2 · Povprečni nacionalni rezultati in trendi na lestvici stališč učencev do svobode gibanja znotraj Evrope	39
Tabela 3.3 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o svobodi gibanja znotraj Evrope glede na spol, socialno-ekonomski status in raven državljanske vednosti.....	41
Tabela 3.4 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o omejitvi gibanja znotraj Evrope glede na spol, socialno-ekonomski status in raven državljanske vednosti.....	43
Tabela 3.5 · Učenčevo dojemanje diskriminacije socialnih skupin v lastni državi	45
Tabela 4.1 · Podpora učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji – podrobneje	49
Tabela 4.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve podpore sodelovanju znotraj Evrope v zvezi z okoljskimi vprašanji glede na spol, SES in raven državljanske vednosti	52
Tabela 4.3 · Poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju	54
Tabela 4.4 · Poročanje učencev o lastnem trajnostnem vedenju.....	56
Tabela 4.5 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o lastnem trajnostnem vedenju glede na spol, SES in raven državljanske vednosti.....	57
Tabela 5.1 · Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami.....	60

Tabela 5.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve podpore sodelovanju med evropskimi državami glede na spol, SES in raven državljanske vednosti.....	62
Tabela 5.3 · Pozitivna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope	63
Tabela 5.4 · Negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope.....	64
Tabela 5.5 · Pozitivna stališča učencev do Evropske unije.....	67
Tabela 5.6 · Negativna stališča učencev do Evropske unije	68
Tabela 5.7 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih pozitivnih stališč do Evropske unije glede na spol, SES in raven državljanske vednosti	70
Tabela 5.8 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih negativnih stališč do Evropske unije glede na spol, SES in raven državljanske vednosti	71
Tabela 5.9 · Zaupanje učencev v Evropsko komisijo, Evropski parlament in nacionalno vlado	73
Tabela 5.10 · Pričakovanja učencev glede udeležbe na volitvah (ko bodo odrasli)	75
Tabela 6.1 · Pričakovanja učencev glede svoje lastne prihodnosti.....	78
Tabela 6.2 · Nacionalna povprečja na lestvici, ki prikazuje učenčeva pričakovanja glede njegove prihodnosti.....	79
Tabela 6.3 · Učenčevo dojemanje pomembnosti določenih vidikov za njegovo lastno v prihodnosti.....	81

Predgovor

Širši kontekst državljanske vzgoje in izobraževanja (ter aktivnega državljanstva) in njenega pomena za družbo sem orisala že v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023), še posebej pa prve rezultate Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja ICCS 2022 (prav tam). V tem nacionalnem poročilu pa se osredotočam na **prve rezultate Evropskega regionalnega modula ICCS 2022**.

Evropski regionalni modul ICCS 2022 je izbirni modul Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (angl. International Civic and Citizenship Education Study – ICCS). V Sloveniji to raziskavo (vključno z Evropskim regionalnim modulom) koordinira Pedagoški inštitut, na mednarodni ravni pa jo koordinira Mednarodna zveza za evalvacijo izobraževalnih dosežkov (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement – IEA). **Pedagoški inštitut** je s to raziskavo (podobno kot z ostalimi mednarodnimi primerjalnimi raziskavami, ki potekajo na vsakih nekaj let) **izvedel neodvisno evalvacijo tega segmenta šolskega sistema** (se pravi področja državljanske vzgoje in izobraževanja). Pri tem velja posebno opozorilo, da **ne evalviramo zgolj dosežkov posebnega predmeta** (tj. domovinske in državljanske kulture in etike), ki ga imamo v Sloveniji v osnovni šoli, temveč **gre za širšo evalvacijo** (vednost, pridobljena pri različnih predmetih, prav tako stališča, izkušnje z delovanjem, ne le to, gre za celotno delovanje šole v okviru tega raziskovanega segmenta šolskega sistema pa tudi delovanje širšega družbenega okolja, v katerega je vpeto tudi družinsko okolje). Kot že rečeno, **prve rezultate ICCS 2022 sem predstavila v posebnem poročilu** (Klemenčič Mirazchijski, 2023), **tukaj se osredotočam na rezultate tega posebnega (izbirnega) regionalnega modula**, ki so ga dodatno izvedle države oz. **izobraževalni sistemi iz Evrope**.

9

V monografiji oz. nacionalnem poročilu Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja (Klemenčič Mirazchijski, 2023) sem že zapisala, da je Slovenija v mednarodni raziskavi na področju državljanske vzgoje in izobraževanja prvič sodelovala leta 1999 (angl. Civic Education Study, takrat je imela raziskava kratico CivEd), nato 2009 (prvič s kratico ICCS) ter 2016 in nazadnje v ciklu raziskave leta 2022. Posebnost raziskave iz leta 2009 je bila, da so bili klasičnemu (mednarodnemu) dodani tudi regionalni moduli, in sicer trije: azijski, latinskoameriški ter evropski. V ciklih raziskave ICCS 2016 in 2022 pa smo (zaradi manjšega števila v raziskavi sodelujočih držav iz Azije) na mednarodni ravni izvajali le dva regionalna modula, tj. Latinsko-ameriški regionalni modul ICCS 2016 in 2022 ter Evropski regionalni modul ICCS 2016 in 2022. Prav rezultate slednjega predstavljam v tej monografiji.

Regionalni moduli so oblikovani na predpostavki, da se regije na področju državljanske vzgoje in izobraževanja vendarle nekoliko razlikujejo. Gre za to, kje določene regije vidijo posebne interese, ki se razlikujejo glede na različne dele sveta (ostalo namreč zajamemo že v »klasičnem« oz. mednarodnem delu raziskave ICCS). Treba je poudariti tudi to, da v primeru Evropskega regionalnega modula vanj niso vključene le države članice Evropske unije (EU), temveč gre za Evropo v regionalnem smislu. Če primerjamo regionalne module iz leta 2009 s tistimi iz let 2016 in 2022, ugotovimo še eno posebnost, in sicer slednji moduli (v primeru ciklov 2016 in 2022 gre, kot sem že zapisala, v bistvu za dva modula) ne vključujejo več kognitivnega instrumenta, tj. preizkusa vednosti za učence, temveč le vprašalnik, ki preverja **stališča učencev**.

Raziskava ICCS preverja državljansko vednost, kar meri na različnih zahtevnostnih ravneh, pa tudi stališča učencev do pomembnih vprašanj v družbi in politiki, nenazadnje tudi delovanje (udejstvovanje, angažiranost), odnos do delovanja in pripravljenost za delovanje učencev v

prihodnje. Raziskava prav tako zbira številne kontekstualne podatke, ki se pogosto povezujejo z državljansko vednostjo pa tudi s stališči in pripravljenostjo za delovanje. V tej monografiji sicer posameznih rezultatov vednosti posebej ne predstavljam, predstavljam pa nekaj stališč v povezavi z državljansko vednostjo pa tudi nekaterimi značilnostmi učencev, npr. glede na spol, socialno-ekonomski status (SES), priseljsko ozadje (se pravi navezavo na te značilnosti učencev). Prav zato je verjetno to poročilo smiselno brati skupaj z Nacionalnim poročilom ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchiyski, 2023).

ICCS je ciklična raziskava, prav tako Evropski regionalni modul raziskave ICCS. Ker države (tudi Slovenija) sodelujejo v številnih ciklih, so **možne tudi primerjave med posameznimi cikli ali dolgoročno**, kar v nacionalnem poročilu naslavljam z izrazom ugotavljanje trendov. Pa vendarle, raziskovalni okvir iz prejšnjih ciklov je bil nekoliko dopolnjen, da bolje odraža razmere današnjega časa, zato so izvzeta nekatera vprašanja, spet druga pa dodana. V tej monografiji predstavljam tudi nekatere **trende med cikli 2009, 2016 in 2022**, in sicer tako za Slovenijo kot za ostale sodelujoče države.

V raziskavi ICCS 2022 je na mednarodni ravni sodelovalo 22 držav in 2 referenčni udeleženci (regiji v Nemčiji). Velika večina jih prihaja iz Evrope (podobno je bilo tudi v prejšnjih ciklih raziskave). V **Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022** pa je sodelovalo **18 držav in 2 referenčni udeleženci oz. primerjalni regiji** (gre za dve regiji iz Nemčije). V številkah sodelujočih učencev to pomeni več kot 66.000 učencev iz sodelujočih držav in referenčnih udeleženk.

V Sloveniji smo raziskavo ICCS 2022 (hkrati z Evropskim regionalnim modulom ICCS 2022) na terenu izvajali v obdobju med aprilom in junijem 2022 (se pravi ob konca šolskega leta 2021/2022). Kot sem že poročala v Nacionalnem poročilu ICCS (Klemenčič Mirazchiyski, 2023), je v Sloveniji sodelovalo 4.958 učencev¹ iz 177 šol.

V poročilu/monografiji za **osmošolce in osmošolke** uporabljam moško slovnično obliko: naslavljam jih z učenci ali osmošolci, razen v primerih, kjer posebej opisujem razlike med osmošolci in osmošolkami (se pravi razlike glede na spol). Večinoma opisujem le rezultate tistih držav, ki so dosegle najstrožje zahteve realizacije vzorca.

Kar se tiče same strukture poročila, sem skušala čim bolj slediti strukturi Mednarodnega poročila Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 (Damiani et al., 2024), deloma pa tudi nacionalnemu poročilu Evropskega regionalnega modula iz leta 2016 (Klemenčič, Mirazchiyski in Novak, 2019).

Bi pa bralce želela še opozoriti, da bomo krajše izseke rezultatov raziskave ICCS 2022 in Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 pa tudi nekaterih drugih analiz, ki (še) niso predstavljeni v tem poročilu, objavljali na blogu ICCS, ki je dostopen na naslednji povezavi: <https://iccs.splet.arnes.si/>. Blog je namenjen učiteljem in drugim strokovnim delavcem šole pa tudi vodstvom šol, nenazadnje pa tudi vsem, ki jih področje državljanske vzgoje in izobraževanja zanima.

Zahvala za tehnično pomoč pri izdelavi tabel v poročilu in oblikovanju le-tega gre dr. Žanu Lepu, za pomoč pri osnutku prevodov tabel ge. Špeli Javornik, dr. Plamnu Mirazchiyskemu za dodatne analize, za lekturo teksta g. Davorinu Dukiču. Prav tako se želim zahvaliti IEA za možnost uporabe (in prilagoditve) nekaterih slik/infografik, ki so uporabljene v tej monografiji.

Posebej pa se želim **zahvaliti vsem šolam (ravnateljem), šolskim koordinatorjem, učiteljem in učencem**, ki so sodelovali v raziskavi ICCS 2022 (in Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022). Brez njih ne bi mogli zbrati podatkov, ki so nujni za poročanje o državljanski vednosti,

¹Od tega 1.478 učencev na papirju – t. i. »bridge« raziskava (preverjanje morebitnega učinka izvedbe na računalniku).

stališčih, delovanju in pripravljenosti za delovanje osmošolcev, ter ozadenjskih podatkov, ki so pomembni pri interpretaciji rezultatov učencev – tudi rezultatov Evropskega regionalnega modula ICCS 2022. Posebej bi želela poudariti, da gre za reprezentativne rezultate za osmošolce (v Sloveniji).

Dr. Eva Klemenčič Mirazchiyski,
nacionalna koordinatorka raziskave ICCS (ter Evropskega regionalnega modula)

1 · Uvod v Evropski regionalni modul ICCS 2022

Regionalni konteksti so pomembni vidiki državljanske vzgoje in izobraževanja, saj nam pomagajo razumeti, kako različni so vplivi na ljudi, ko prevzemajo vlogo državljanov (Kerr et al., 2010, str. 11). V zadnjih dveh desetletjih je bilo na področju državljanske vzgoje in izobraževanja v Evropi dosti aktivnosti, ki so se dogajale na lokalni, nacionalni in evropski ravni (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019). Vključenost v kakovostno vseživljenjsko učenje, še posebej mladih, je prepoznano kot ena ključnih točk prihodnjega političnega, ekonomskega in družbenega uspeha v hitro spreminjajočem se svetu (Klemenčič, 2013, str. 37). Še posebej to ljudem omogoča, da v družbi kar najbolj participirajo. Evropske države in institucije poudarjajo vlogo aktivnosti (programi, politike, mreženje skupin, razvoj ključnih kompetenc itd.), ki promovirajo aktivno državljanstvo, enakost, socialno kohezijo in izboljšanje izobraževanja (prav tam). Vendar se tudi razmere v Evropi spreminjajo in so hkrati, vsaj delno, evropsko specifične – zato jih nismo vključevali v »klasični« del raziskave ICCS. Zaradi tega odločitev o ponovni vključitvi Evropskega regionalnega modula, na vprašanja katerega so odgovarjali učenci iz sodelujočih evropskih držav, ni presenetljiva (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 13). Pa vendar, Evropski regionalni modul ICCS prinaša neke nove poudarke, ki v družbeno-političnem življenju leta 2009 ali 2016, ko smo izvedli prva dva cikla tega modula, še niso bili prisotni ali pa vsaj ne v tako obsežni in intenzivni obliki.

12

Evropski regionalni modul ICCS 2022 je bil zato razvit z namenom, da se »izmerijo« vidiki državljanske vzgoje in izobraževanja, ki so bili opredeljeni kot pomembni za evropski kontekst, in sicer ob upoštevanju družbenih in političnih vprašanj, ki so jih nacionalni raziskovalni koordinatorji iz evropskih držav in mednarodni konzorcij raziskave na začetku tega cikla raziskave obravnavali kot pomembne v tej (geografski) regiji. Politična participacija, podnebne spremembe, trajnostna gospodarska rast, migracije, terorizem, konflikti, družbene neenakosti in porast populizma, vpliv pandemije covida-19 na demokracijo in sodelovanje na evropski ravni ter gospodarski sistemi evropskih držav so bili izpostavljeni med najključnejšimi vprašanji, s katerimi se evropske države soočajo v zadnjih nekaj letih (Gaub, 2019; Kelbel, Navarro in Sandri, 2020; Grogan, 2022).

V Evropskem regionalnem modulu (Vprašalniku za učence) so bile zbrane informacije o stališčih in vedenju učencev (osmošolcev) v zvezi s temi zahtevnimi vprašanji pa tudi o posebnih stališčih, vključenih v prejšnje cikle raziskave (kot je npr. občutek evropske identitete učencev), da bi ugotovili trende.² Pomembno je izpostaviti tudi to, da je mogoče vse konstrukte, ki smo jih merili v Evropskem regionalnem modulu, **konceptualno povezati z Raziskovalnim okvirom ICCS 2022, še posebej z afektivno-vedenjskim področjem** »prepričanja« (**oz. stališča**). Slednja so se nanašala na oz. sodijo na področje stališč oz. prepričanj o državljanskih načelih, o državljanskih vprašanjih in institucijah ter o državljanskih vlogah in identitetah.

Kar se tiče ciljne populacije učencev, tako definicija kot metode vzorčenja sledijo zahtevam prejšnjih ciklov. Ciljna populacija učencev so tako učenci 8. razredov (kar v praksi pomeni učence, ki so stari približno 14 let, oz. povprečna starost učencev v tem razredu ne sme biti pod 13,5 leta). Iz tabel v naslednjih poglavjih vidimo, da to v vseh sodelujočih državah pomeni učence 8. razredov, razen pri Norveški, kjer sodelujejo učenci 9. razredov (je pa to označeno

²Po ciklu 2009 pa regionalni modul(i) ne vključuje(jo) več kognitivnega instrumenta, tj. preizkusa vednosti za učence, temveč le vprašalnik, ki preverja stališča učencev.

v prav vsaki tabeli). Podrobnosti glede postopkov vzorčenja (in tudi realizacije vzorca) si je mogoče prebrati v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchiyski, 2023, str. 33–34). Kar bi še želela na tem mestu opozoriti, je le to, da so rezultati za Slovenijo (kot tudi večino sodelujočih držav) reprezentativni za celotno državo, se pravi predstavljajo stališča vseh osmošolcev v državi, ne le tistih, ki so bili vključeni v raziskavo.

Najprej si zato na kratko oglejmo nekaj ključnih rezultatov Evropskega regionalnega modula cikla 2016, nato vsebino in strukturo Evropskega regionalnega modula 2022 (pri čemer posebej opozarjam na vsebinske spremembe glede na leto 2016). Naslednja poglavja tega nacionalnega poročila pa bodo posvečena rezultatom Evropskega regionalnega modula ICCS 2022, pri čemer se pri opisu posameznih rezultatov še posebej osredotočamo na rezultate za Slovenijo.

1.1 · Nekateri mednarodni rezultati ciklov Evropskega regionalnega modula 2009 in 2016

Na tem mestu ne izpostavljam rezultatov mednarodnega dela ICCS 2009 in 2016, pač pa nekatere mednarodne rezultate Evropskega regionalnega modula ICCS 2009 in 2016. Sicer pa bodo trendi med cikli 2009, 2016 in 2022 vključeni tudi v nadaljevanje tega poročila/monografije, in to za tiste države, ki so bile vključene v (vse tri) cikle raziskave – med njimi je tudi Slovenija.

Evropski regionalni modul ICCS 2009 (ki je bil prvič izveden prav v tem ciklu) je bil namenjen učencem (praviloma osmošolcem) v 21 evropskih državah oz. izobraževalnih sistemih in je obsegal dva dela. V prvem delu so učenci ugotavljali svoje znanje o zakonih, politikah in institucijah EU, o valuti evro ter o nekaterih osnovnih dejstvih o EU. Drugi del je vključeval postavke, namenjene zbiranju podatkov o številnih vprašanjih, povezanih z Evropo, kot so odnos učencev do učenja evropskih jezikov, do migracij v Evropi in evropskega povezovanja/integracije ter njihova samoocena znanja o EU (Damiani et al., str. 14). Rezultati so pokazali splošno poznavanje osnovnih dejstev o EU, čeprav so bile ugotovljene velike razlike med državami oz. izobraževalnimi sistemi glede poznavanja zakonov in politik EU. Rezultati so prav tako pokazali, da ima večina učencev močan občutek evropske identitete ter pozitiven odnos do učenja evropskih jezikov in svobode gibanja državljanov v Evropi, pri čemer so bila opažena določena odstopanja glede omenjenih področij (Kerr et al., 2010; Damiani et al. 2024, str. 14).

V ICCS 2016 je bil Evropski regionalni modul (vprašalnik; se pravi brez preverjanja državljske vednosti) v celoti osredotočen na afektivno-vedenjsko področje, povezan z občutkom evropske identitete učencev, možnostmi učencev za učenje o Evropi v šoli, odnosom učencev do svobode gibanja znotraj Evrope, do enakih pravic priseljencev, do sodelovanja med evropskimi državami, zaznavami učencev o prihodnosti Evrope, Evropske unije in lastnem življenju v prihodnosti (Schulz et al., 2016). Evropski regionalni modul ICCS 2016 je izvedlo štirinajst držav oz. šolskih sistemov in ena primerjalna udeleženka (nemška zvezna dežela Severno Porenje - Vestfalija; slednja je sodelovala tudi v ICCS 2022). Rezultati tega cikla Evropskega regionalnega modula so pokazali, da se večina učencev šteje za Evropejce in da se je njihov občutek evropske identitete med ICCS 2009 in ICCS 2016 povečal. Pokazali so tudi široko podporo svobodi gibanja evropskih državljanov znotraj Evrope zaradi dela, močno podporo enakim pravicam za priseljence in sodelovanju med evropskimi državami pri sprejemanju skupnih politik na številnih področjih. Poleg tega je večina učencev izrazila tudi naklonjen odnos do Evropske unije (EU) ter pozitivno dojemanje lastne individualne prihodnosti in prihodnosti Evrope, poleg nekaterih pomislekov glede gospodarske krize, povečanja revščine, brezposelnosti, onesnaženja in terorizma (Losito et al., 2018; Damiani et al., 2024, str. 14).

1.2 · Vsebina in struktura Evropskega regionalnega modula ICCS 2022

Podobno kot Evropski regionalni modul prejšnjega cikla raziskave je tudi Evropski regionalni modul ICCS 2022 osredotočen predvsem na zbiranje podatkov, ki so povezani s stališči oz. s prepričanji in z delovanjem (ter namero delovanja), kar je tudi ustrezno konceptualizirano v Raziskovalnem okviru ICCS 2022 (Schulz et al., 2023).

Evropski regionalni modul ICCS 2022 (gre za vprašalnik za učence) je vključeval 12 vprašanj (z Likertovimi kategorijami odgovorov), ki so preučevala stališča, dojemanje in vedenje učencev glede naslednjih evropsko specifičnih vprašanj s področja državljsanske vzgoje in izobraževanja (Losito et al., 2024, str. 14):

- **Občutek** učencev o lastni evropski identiteti (to vprašanje je bilo vključeno že v ICCS 2009 in 2016, postavke za ICCS 2022 niso bile spremenjene).
- **Poročanje učencev o možnostih oz. priložnostih učenja o Evropi v šoli** (podobno vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2009, vendar je bilo za ICCS 2016 in ICCS 2022 delno modificirano).
- **Stališča učencev o svobodi gibanja znotraj Evrope** (podobno vprašanje je bilo vključeno že v ICCS 2009 in delno modificirano za ICCS 2016; za ICCS 2022 so prve tri postavke iz prejšnjega cikla ostale nespremenjene).
- **Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami** (to vprašanje je bilo v ICCS 2016 novo in je bilo delno modificirano za ICCS 2022).
- **Podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi** (novo vprašanje v ICCS 2022, skratka, ni bilo vključeno v prejšnja cikla).
- **Percepcija diskriminacije s strani učencev v lastni državi** (novo vprašanje v ICCS 2022, vendar je bilo delno prilagojeno vprašanju, pripravljenemu za Latinskoameriški regionalni modul ICCS 2016).
- **Pričakovanja učencev o prihodnosti Evrope** (podobno vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2016, vendar je bilo za ICCS 2022 delno modificirano).
- **Pričakovanja učencev v zvezi s svojo lastno prihodnostjo** (to vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2016, postavke za ICCS 2022 niso bile spremenjene).
- **Percepcije učencev o pomembnosti nekaterih vidikov lastnega življenja v prihodnosti** (novo vprašanje v ICCS 2022).
- **Poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju** (to vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2016, vendar je bilo za ICCS 2022 delno modificirano).
- **Poročanje učencev o njihovem lastnem vedenju** (novo vprašanje v ICCS 2022).
- **Stališča učencev do Evropske unije** (to vprašanje je bilo vključeno v ICCS 2016, vendar je bilo za ICCS 2022 delno modificirano).

Od 88 postavk (vključenih v 12 vprašanj) je bilo v Evropski regionalni modul ICCS 2022 vključenih 46 novorazvitih postavk (kar predstavlja 52 % vseh postavk), preostalih 42 (48 %) pa je bilo postavk, ki so bile vključene tudi v Evropski regionalni modul ICCS 2016. V tem primeru gre za trend postavke (Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 32).

Želela bi opozoriti, da so imele tudi evropske države, ki so sodelovale v ICCS 2022 (tudi v izbirnem modulu, ki ga predstavlja ta Evropski regionalni modul), nekatera vprašanja na izbiro, npr. vprašanja, vezana na Evropsko unijo. Prav tako opozarjam, da so trendi prikazani

za postavke (ali lestvice³), ki so ostale nespremenjene. Zavedati se je namreč treba, da kljub temu da, kot opisujem zgoraj, so bila določena vprašanja (delno) modificirana, to pomeni bodisi spremenjene postavke bodisi dodane nove postavke v posameznem vprašanju, in sicer z namenom, da bi še bolj odražale realnost ali izzive evropskega prostora in kako to naslavlja državljanska vzgoja in izobraževanje v sodelujočih državah.

V naslednjih vsebinskih poglavjih bom predstavila rezultate, vezane na naslednje vsebinske sklope:

- občutek učencev o svoji evropski identiteti ter možnosti o učenju o Evropi v šoli (**poglavje 2**),⁴
- stališča učencev do svobode gibanja znotraj Evrope (za evropske državljane) ter percepcija učencev o diskriminaciji (oz. diskriminacijah) (**poglavje 3**);
- področje trajnosti, ki pokriva podporo učencev okoljskemu sodelovanju, poročanje učencev o njihovem političnem potrošništvu ter njihovem trajnostnem vedenju (**poglavje 4**);
- odnos učencev do sodelovanja med evropskimi državami, do EU, pričakovanja učencev glede prihodnosti EU (to poglavje vključuje tudi rezultate neobveznih postavk iz mednarodnega dela ICCS 2022, in sicer pričakovano udeležbo na volitvah, zaupanje v evropske institucije) (**poglavje 5**);
- pričakovanja učencev v zvezi s svojo individualno prihodnostjo in njihovi pogledi na pomembnost različnih vidikov svojega življenja v prihodnje (**poglavje 6**);
- diskusija glede možnih posledic za izobraževalne politike in šole, pri čemer je treba poudariti, da gre za mednarodni pogled na slednje, zato so implikacije oz. možne posledice splošnejše in se ne nanašajo na posamezne države (**poglavje 7**).

15

Še preden začnem predstavljati rezultate, pa si oglejmo, katere države in kateri dve regiji sta sodelovali v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022 ter nekaj opozoril glede branja rezultatov v tabelah, ki jih predstavljam v vsebinskih poglavjih tega poročila.

Rezultati, predstavljeni v tej monografiji, praviloma ne vključujejo rezultatov, ki temeljijo na mednarodnih instrumentih ICCS 2022 (več o teh ugotovitvah glej v Klemenčič Mirazchijski, 2023), vendar pa vključujejo nekatere podatke o temah, ki so pomembne za evropski regionalni kontekst (tako npr. vključujejo nekatere karakteristike učencev, kot so spol, priseljenost ozadje učencev itd., pa tudi samooceno učiteljev o poučevanju oz. usposabljanju v zvezi s temami, pomembnimi za evropski kontekst).

1.3 · Sodelujoče države v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022

Zapisala sem že, da v Evropskem regionalnem modulu (v ICCS 2022 kakor tudi v obeh predhodnih ciklih) sodelujejo evropski izobraževalni sistemi (za cikel 2022 gre za štirinajst držav in dve primerjalni regiji), kar pomeni evropski v geografskem pomenu, in ne le države članice EU. Vendar v tabeli predstavljam tudi te, ki so sodelovali v ciklih 2016 in 2009.

³Pri slednjih bom jasno izpostavila, katere postavke oz. trditve tvorijo posamezno lestvico.

⁴Pri tem to poglavje vključuje dodatne rezultate, in sicer iz Vprašalnika za učitelje (kar sem sicer že predstavila v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023)), vendar se vsebinsko zelo povezuje z rezultati iz vprašalnika Evropski regionalni modul za učence. Je pa treba povedati, da je vzorec učiteljev samostojni vzorec, kar je pomembno pri interpretaciji rezultatov.

Tabela 1.1 · Sodelujoči izobraževalni sistemi v Evropskem regionalnem modulu (ERM) ICCS 2009, 2016, 2022

Izobraževalni sistem (oz. referenčna udeleženka) – Evropski regionalni modul	ERM ICCS 2009	ERM ICCS 2016	ERM ICCS 2022
Anglija	x		
Avstrija	x		
Belgija (flamski del)	x	x	
Bolgarija	x	x	x
Ciper	x		x
Češka republika	x		
Danska	x	x	x
Estonija	x	x	x
Finska	x	x	
Francija			x
Grčija	x		
Hrvaška		x	x
Irska	x		
Italija	x	x	x
Latvija	x	x	x
Lihtenštajn	x		
Litva	x	x	x
Luksemburg	x		
Malta	x	x	x
Nizozemska	x	x	x
Norveška (9)		x	x
Poljska	x		x
Romunija			x
Schleswig-Holstein (Nemčija)			x
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)		x	x
Slovaška republika	x		x
Slovenija	x	x	x
Španija	x		x
Švedska	x	x	x
Švica	x		

Iz **tabele 1.1** vidimo države oz. izobraževalne sisteme, ki so sodelovali v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2009, 2016 in 2022. Med njimi je tudi nekaj držav, ki so sodelovale v vseh treh regionalnih moduli. Gre za Bolgarijo, Dansko, Estonijo, Italijo, Latvijo, Litvo, Malto, Nizozemsko, Slovenijo in Švedsko. Za te države je možno ugotoviti trende rezultatov za vse tri cikle Evropskega regionalnega modula. Prav tako iz tabele vidimo, da je nekaj držav v Evropskem regionalnem modulu sodelovalo le enkrat ali dvakrat. Za slednje je možno ugotoviti trende med dvema cikloma. Pri tem je treba opozoriti še, da je, recimo, Srbija sodelovala v ICCS 2022 (zato rezultate mednarodnega dela najdemo tudi za to državo), ne pa tudi v Evropskem regionalnem modulu ICCS.

1.4 · Kako brati tabele

Rezultati v tabelah, ki jih prikazujem v nadaljevanju, sledijo dvema logikama:

- **predstavljeni so odstotki odgovorov** učencev (v dveh primerih tudi učiteljev), ki so se strinjali oz. zelo strinjali s posameznimi trditvami oz. postavkami;
- metrika Evropskega regionalnega modula⁵ je **pri lestvicah** določena na **povprečje 50 s standardnim odklonom 10** (za enako utežene nacionalne vzorce, ki so izpolnjevali zahteve glede pogojev vzorčenja).

Pomembno je opozoriti tudi na to, da se, ker so rezultati **zaokroženi na najbližje celo število**, lahko nekatere vrednosti zdijo neskladne. Ker zaradi prihranka prostora pri tabelah opomb ne izpisujem, jih predstavljam tukaj:

() Standardne napake so navedene v oklepajih.

(9) Izobraževalni sistem je odstopal od mednarodno opredeljene populacije, raziskavo so izvedli v višjem razredu.

† Izobraževalni sistem je dosegel standarde vzorčenja za število sodelujočih šol šele, ko so bile vključene tudi nadomestne šole.

¹ Populacija izobraževalnega sistema pokriva od 90 do 95 % ciljne populacije.

[^] Število učencev je premajhno, da bi poročali o povprečnih rezultatih skupine.

- Pri tem vprašanju (oz. pri tej trditvi) ni podatkov za to regijo/državo.

Povprečja, ki so statistično značilno višja ($p < 0,05$) kot tista v primerjalni skupini, so označena s krepko pisavo.

Želela bi še opozoriti, da **ko govorim o razlikah med primerjanima skupinama** (glede na spol, priseljsko ozadje ali kar koli drugega), **govorim o statistično značilnih razlikah** (ne le razlikah v točkah na lestvici ali odstotnih točkah).

⁵Enako kot za mednarodni del raziskave ICCS in rezultate lestvic iz tega dela raziskave.

2 · Evropska identiteta ter možnosti za učenje o Evropi v šoli

V tem poglavju najprej prikazujem rezultate občutij učencev o njihovi evropski identiteti – konstrukt, ki odraža stopnjo, do katere se učenci identificirajo z evropsko regijo, ki je v ocenjevalnem okviru ICCS 2022 povezana z afektivno-vedenjsko dimenzijo. Nato pa prikažem rezultate poročanj učencev o možnostih učenja o Evropi v šoli. To poglavje prav tako vključuje rezultate treh vprašanj za učitelje iz mednarodnega dela raziskave ICCS 2022 (njihovo stalno strokovno izpopolnjevanje na teme državlanske vzgoje in izobraževanja, njihovo pripravljenost za poučevanje teh tem in njihove zaznave glede priložnosti učencev, da se (na)učijo državljanskih tem in veščin).

2.1 · Evropska identiteta – občutek učencev o lastni evropski identiteti

Evropska identiteta in državljanstvo sta v zadnjih desetletjih temeljito raziskovana. Številne raziskave so se osredotočile na zaznavanje evropske identitete Evropejcev in obseg, v katerem ti ljudje menijo, da pripadajo Evropi in/ali Evropski uniji. Te raziskave poudarjajo različne elemente, ki prispevajo k konstrukciji »evropske identitete«. Vendar pa je ta konstrukt zaradi njegove večplastne narave težko nedvoumno opredeliti (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 21).

Kljub obsežnemu številu poskusov konceptualizacije evropske identitete ta konstrukt ostaja »sporen« in dvoumen, raziskovalci iz različnih akademskih okolij pa so podali več različnih opredelitev (Damiani et al., 2024, str. 18). Evropsko identiteto raziskovalci opredeljujejo bodisi v smislu politične bodisi družbene in kulturne identitete, odvisno od tega, ali jo analizirajo s poudarkom na dojemanju tega pojava kot politične entitete (tj. EU) ali na posameznikovem občutku pripadnosti skupni družbeni skupini s skupno evropsko zgodovino in skupnimi evropskimi vrednotami (Bergbauer, 2018; Bruter, 2003, 2005; Damiani et al., 2024, str. 18).

Po mnenju nekaterih avtorjev evropske identitete niti ni mogoče natančno opisati, saj je šele v nastajanju in ni zgolj aritmetična vsota vseh nacionalnih identitet. Rizman (Šabec, 2006) meni, da je njeno mesto nekje med nacionalnimi identitetami in globalizacijskimi kulturnimi vplivi, ki presegajo Evropo (Klemenčič, 2012, str. 119). Vsekakor je v tem primeru mogoče govoriti o evropski identiteti kot kolektivni identiteti, ki je seveda širša od, denimo, nacionalne identitete, ni pa jasno, kje natančno se pozicionira (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22). Treba pa je poudariti, da verjetno ne moremo reči, da je evropska identiteta nekaj, kar bi bilo striktno vezano na EU; najbrž gre bolj na vezanost na Evropo kot geografski prostor (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22). Še več, evropska identiteta je močno prepletena z idejo Evrope kot državne ureditve in skupnosti, za katero je značilna skupna evropska kultura – to idejo pa je navsezadnje mogoče obravnavati tudi v kontekstu legitimizacije političnih struktur in organizacije EU (Risse, 2010; Damiani et al., 2024, str. 18). Tako skušamo evropsko identiteto raziskovati tudi v raziskavi ICCS, vendar smo v raziskavi nekaj vprašanj vendarle zastavili na način, s katerim smo želeli posebej raziskati tudi postavke, vezane na EU.

Številni strokovnjaki trdijo, da lahko nacionalna in evropska identiteta pozitivno sobivata (Castano, 2004; Citrin in Sides, 2004; Diez Medrano in Gutierrez, 2001; Risse, 2010; Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22), medtem ko so drugi mnenja, da nacionalistična prepričanja

predstavljajo oviro za učinkovito integracijo (Fligstein, Polyakova in Sandholtz, 2012; Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22). Več raziskovalcev trdi tudi, da je za evropsko identiteto značilno postnacionalno in kozmopolitsko razmišljanje (Delanty in Rumford, 2005; Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22). Če se osredotočim na nacionalizem in kozmopolitstvo, lahko rečemo, da gre za obstoj in ohranitev kolektivnih identitet, ki se začnejo pri manjšem številu posameznikov in se nato širijo navzven – kljub temu da so procesi identifikacije posameznikov lahko (zelo) različni, velja splošno načelo, da posamezniki niso samozadostni, temveč se združujejo v vedno večje kolektive (Klemenčič, 2012, str. 119). To vidimo tudi pri analizi vsebine »državljskih vzgoj« po Evropi – središčne vsebinske točke so namreč osebno, lokalno, nacionalno in globalno (Klemenčič, 2005, str. 431). To kaže na določeno stopnjo zastopanosti tako nacionalnega kot kozmopolitskega pola (tako na vsebinski kot ciljno-smotni ravni), še bolj pa na razvojnopsihološko (kognitivno) značilnost – od lažjega k težjemu (enostavnejšega h kompleksnejšemu) oz. od posamičnega k splošnemu (Klemenčič, 2012, str. 119; Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 22).

Nekateri raziskovalci, ki preučujejo evropsko identiteto med mladostniki, poudarjajo na splošno pozitivne povezave med nacionalno in evropsko identiteto ter pomen individualnih razlik in sociodemografskih dejavnikov pri njenem oblikovanju, pri čemer ženske in mladi iz priseljskih okolij poročajo, da se v manjši meri identificirajo z Evropo (Agirdag, Huyst in van Houtte, 2012; Boehnke in Fuss, 2008; Keating 2016; Veugelers, Groot in Stolk, 2013; Damiani et al., 2024, str. 18). Druge raziskave o evropskih mladostnikih so pokazale, da so lahko družbeni konteksti moderatorji odnosa med nacionalno in evropsko identiteto, pri čemer so nižje ravni tega odnosa ugotovljene v državah, kjer so ravni zaupanja v institucije EU nižje in kjer so neenakosti med spoloma, dohodkovne neenakosti in restriktivne politike imigracije (se pravi priseljevanja) močnejše (Jugert, Šerek in Stollberg, 2019; Damiani et al., 2024, str. 18). In kaj kažejo glede občutka evropske identitete učencev rezultati? To si pogledjmo v nadaljevanju.

Iz **slike 2.1** vidimo neke vrste povzetek rezultatov o občutku evropske identitete učencev (podrobnosti – rezultate po posameznih postavkah in rezultate lestvice občutka evropske

Slika 2.1 · Občutek evropske identitete učencev – povzetek

Večina učencev v sodelujočih državah poroča, da se zaznavajo kot Evropejci, da so ponosni, da živijo v Evropi, in da so ji pripadni. Učenci v Sloveniji pri teh vidikih presegajo evropsko povprečje.

identitete – pa bom predstavila v nadaljevanju). Kot vidimo iz slike, **večina učencev** v sodelujočih državah, se pravi v mednarodni perspektivi, **poroča, da se zaznavajo kot Evropejci, so ponosni, da živijo v Evropi, in so ji tudi pripadni**. Učenci iz Slovenije so bili pri teh vidikih (in še nekaterih drugih, kar predstavljam v nadaljevanju) **nad evropskim povprečjem** (sodelujočih držav). Deleže strinjanja učencev s posameznimi trditvami prikazujem v tabeli 2.1. Zanimivi so tudi rezultati dodatnih analiz, ki kažejo, da **imajo** v sodelujočih državah (**tudi v Sloveniji**) **učenci, ki so poročali o večjem zaupanju državnim institucijam, močneje izraženo evropsko identiteto**.

Tabela 2.1 · Dojemanja učencev o lastni evropski identiteti

20

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi trditvami:					
	Imam se za Evropejca/-ko		Ponosen/-na sem, da živim v Evropi		Počutim se kot del Evrope	
Bolgarija	91 (0,6)	▽	90 (0,6)	▽	85 (0,8)	▽
Hrvaška ¹	99 (0,3)	△	96 (0,5)	△	95 (0,5)	△
Ciper	87 (0,6)	▽	90 (0,6)	▽	83 (0,8)	▽
Estonija	96 (0,4)	△	95 (0,6)	△	92 (0,5)	△
Francija	96 (0,4)	△	94 (0,5)		90 (0,6)	△
Italija	96 (0,4)	△	94 (0,9)		94 (0,5)	△
Latvija ¹	94 (0,6)		90 (0,8)	▽	81 (0,9)	▽
Litva	97 (0,3)	△	95 (0,5)		90 (0,7)	
Malta	94 (0,7)		94 (0,6)		90 (0,8)	
Nizozemska†	91 (0,8)	▽	94 (0,6)		81 (0,9)	▽
Norveška (9) ¹	91 (0,4)	▽	97 (0,2)	△	92 (0,5)	△
Poljska	96 (0,4)	△	93 (0,5)		85 (0,7)	▽
Romunija	97 (0,9)	△	95 (0,8)		91 (1,2)	
Slovaška	97 (0,5)	△	92 (0,7)	▽	91 (0,6)	△
Slovenija	97 (0,3)	△	95 (0,4)	△	90 (0,6)	△
Španija	95 (0,5)		97 (0,3)	△	94 (0,5)	△
Švedska ¹	91 (0,8)	▽	96 (0,4)	△	91 (0,5)	△
Evropsko povprečje ICCS 2022	95 (0,1)		94 (0,1)		89 (0,2)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Danska	95 (0,6)		96 (0,4)		95 (0,5)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja						
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	89 (0,7)	▽	92 (0,5)	▽	85 (0,6)	▽
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja						
Schleswig-Holstein (Nemčija)	93 (0,8)		93 (0,8)		85 (1,2)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

V **tabeli 2.1** prikazujem deleže učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z različnimi trditvami o Evropi in EU (slednje je bilo izbirno). Kot vidimo, se je **večina učencev** na ravni mednarodnega (evropskega) povprečja pa tudi v vsaki posamezni državi **strinjala ali zelo strinjala s trditvami, ki sodijo v sklop evropske identitete**. In sicer gre za trditve, da se **imajo za Evropejca/-ko**, so **ponosni, da živijo v Evropi**, se **počutijo kot del Evrope**, se imajo **najprej za državljana/-ko Evrope in šele nato za državljana/-ko sveta**. V treh državah, gre za **Hrvaško, Estonijo in Slovenijo**, so **deleži učencev, ki so poročali o strinjanju z vsako od navedenih trditev, nad**

Tabela 2.1 (nadaljevanje)

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi trditvami:			
	Najprej se imam za državljana/-ko Evrope, potem pa za državljana/-ko sveta	Počutim se kot del Evropske unije	Ponosen/-na sem, da je moja država članica Evropske unije	
Bolgarija	79 (0,9)	69 (0,9) ▼	83 (0,7) ▼	
Hrvaška ¹	91 (0,7) ▲	89 (0,7) △	95 (0,5) △	
Ciper	67 (1,0) ▼	74 (0,8) ▼	85 (0,7) ▼	
Estonija	82 (0,7) △	88 (0,8) △	93 (0,7) △	
Francija	84 (0,8) △	83 (0,8)	91 (0,7)	
Italija	74 (0,9) ▼	88 (0,8) △	92 (0,6) △	
Latvija ¹	73 (1,1) ▼	76 (1,0) ▼	88 (0,9) ▼	
Litva	79 (0,8)	83 (0,9) △	95 (0,5) △	
Malta	79 (1,5)	80 (0,9)	91 (1,0)	
Nizozemska†	69 (0,9) ▼	63 (1,2) ▼	86 (0,8) ▼	
Norveška (9) ¹	82 (0,6) △	-	-	
Poljska	73 (0,9) ▼	78 (0,7) ▼	93 (0,6) △	
Romunija	72 (1,6) ▼	89 (0,9) △	94 (1,1) △	
Slovaška	71 (1,0) ▼	84 (0,8) △	90 (0,7)	
Slovenija	85 (0,6) △	87 (0,7) △	93 (0,5) △	
Španija	87 (0,7) △	90 (0,6) △	95 (0,5) △	
Švedska ¹	85 (0,6) △	83 (0,8) △	93 (0,5) △	
Evropsko povprečje ICCS 2022	78 (0,2)	81 (0,2)	91 (0,2)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja				
Danska	78 (0,8)	87 (0,9)	93 (0,6)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja				
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	69 (1,0) ▼	77 (0,8) ▼	87 (0,7) ▼	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja				
Schleswig-Holstein (Nemčija)	71 (1,4)	77 (1,3)	88 (1,1)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

evropskim povprečjem. V nekaterih državah so pri strinjanju s posameznimi trditvami nad in pri drugih trditvah pod evropskim povprečjem ali pa ni razlik z njim. Učenci s Cipra pa so zelo konsistentno (pri vsaki posamezni trditvi) pod evropskim povprečjem – se pravi, da se je z vsako posamezno trditvijo strinjalo ali zelo strinjalo manj učencev iz te države, primerjaje z evropskim povprečjem. Podobno je pri učencih iz Latvije, pri čemer so deleži učencev iz te države pod evropskim povprečjem pri treh od štirih trditvah. Obratno je bilo pri učencih iz Švedske, ki so pri treh trditvah nad evropskim povprečjem, pri eni (da se imajo za Evropejca/-ko) pa pod njim.

Vprašanja/trditve o EU so bila/-e v Evropskem regionalnem modulu izbirna/-e. Zato, recimo, pri Norveški pri teh trditvah nimamo rezultatov. V okviru evropskega povprečja se je 81 % učencev strinjalo ali zelo strinjalo, da **se počutijo kot del EU (v Sloveniji je bilo teh učencev 87 %, kar je nad evropskim povprečjem)**. Precej pod evropskim povprečjem so bili pri tej trditvi učenci iz Bolgarije in Nizozemske (69 in 63 % se jih je strinjalo ali zelo strinjalo, da se počutijo kot del EU). Iz **tabele 2.1** pa prav tako vidimo deleže učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali, da so ponosni, da je njihova država članica EU. Evropsko povprečje je 91 %; v **Sloveniji** je bil delež učencev, ki so ponosni, da je država članica EU, še nekoliko večji, in sicer **gre za 93 %** (kar je **nad evropskim povprečjem**). Nad evropskim povprečjem pri tej trditvi so tudi deleži učencev (zraven Slovenije) iz Švedske, Španije, Romunije, Poljske, Litve, Italije, Estonije in Hrvaške. Pod evropskim povprečjem (se pravi, da se je s to trditvijo strinjal manjši delež učencev, kot to velja za evropsko povprečje) pa so bili učenci iz Bolgarije, s Cipra, iz Latvije in Nizozemske. Učenci iz preostalih treh držav pa se pri strinjanju s to trditvijo niso razlikovali od evropskega povprečja.

V **tabeli 2.2** vidimo povprečne nacionalne rezultate na lestvici, ki kažejo občutja/dojemanje učencev v zvezi z njihovo evropsko identiteto. Lestvica je sestavljena iz rezultatov prvih štirih trditvah, za katere sem posamezne rezultate predstavila v **tabeli 4.1**.⁶ Stališča na te štiri trditve smo preverjali v prejšnjih ciklih raziskave, zato je mogoče pogledati tudi trende rezultatov te lestvice. Nacionalni povprečni rezultati na lestvici kažejo, da pri občutku evropske identitete učencev v ciklu raziskave 2022 v nekaterih državah ni razlike z evropskim povprečjem (Italija, Litva, Malta, Romunija, Slovaška). Na drugi strani pa so učenci iz nekaterih držav poročali o občutku še **močnejše evropske identitete kot njihovi vrstniki v evropskem povprečju** – gre za **učence iz Estonije, Francije, Norveške, Slovenije in Švedske, učenci iz Španije in Hrvaške pa izražajo še močnejšo evropsko identiteto** kot njihovi vrstniki v okviru evropskega povprečja. Učenci s **Cipra, iz Latvije in Poljske** pa so poročali o **najšibkejši evropski identiteti**. Prav tako so bili pod evropskim povprečjem pri tej lestvici tudi učenci iz Bolgarije in Nizozemske.

Vendar iz **tabele 2.2** vidimo tudi trende občutij/dojemanj evropske identitete. Primerjava rezultatov te lestvice med ICCS 2009 in 2022 ter med ICCS 2016 in 2022 za skupne sodelujoče evropske države (glede na omenjena dva para ciklov) kaže **povečanje občutka evropske identitete učencev med cikli**, in sicer za države, sodelujoče v ciklih 2009 in 2022 (v povprečju 3,6 točke razlike), v primerjavi z državami, ki so sodelovale v ciklih 2016 in 2022 (v povprečju 1,4 točke razlike). **Ni pa pri tem prišlo do sprememb v vseh državah**; npr., pri **učencih iz Italije je občutek evropske identitete med vsemi tremi cikli podoben**. Kar se tiče **Slovenije**, pa tudi nekaterih drugih držav, **je bil občutek evropske identitete učencev v ciklu 2022 močnejši, kot je bil leta 2016, prav tako je bil v tem letu močnejši kot v ciklu 2009**. Seveda je pri tem treba upoštevati tudi to, **kakšen občutek so izražali učenci glede evropske identitete v predhodnih ciklih**. Recimo, Švedska in Slovenija sta pri občutku učencev o njihovi evropski identiteti v

⁶Gre za trditve: »Imam se za Evropejca/-ko«; »Ponosen/-na sem, da živim v Evropi«; »Počutim se kot del Evrope«;

»Najprej se imam za državljana/-ko Evrope, potem pa za državljana/-ko sveta«. Kategorije odgovorov na 4-stopenjski Likertovi lestvici so bile: »Zelo se strinjam«; »Strinjam se«; »Ne strinjam se«; »Nikakor se ne strinjam«.

Tabela 2.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici, ki kažejo občutja učencev v zvezi z njihovo evropsko identiteto

Izobraževalni sistem	2022	2016	2009	Razlike (2022 : 2016)	Razlike (2022 : 2009)	40 45 50 55 60
Bolgarija	52 (0,3) ▽	52 (0,3)	50 (0,2)	-0,4 (0,4)	1,7 (0,8)	
Hrvaška ¹	58 (0,2) ▲	55 (0,3)	-	2,3 (0,4)	-	
Ciper	50 (0,2) ▼	-	49 (0,2)	-	1,0 (0,8)	
Estonija	57 (0,2) △	53 (0,3)	50 (0,3)	3,4 (0,4)	6,5 (0,8)	
Francija	56 (0,3) △	-	-	-	-	
Italija	54 (0,2)	54 (0,2)	54 (0,2)	0,2 (0,4)	0,5 (0,8)	
Latvija ¹	51 (0,3) ▼	48 (0,2)	45 (0,3)	2,8 (0,4)	5,9 (0,8)	
Litva	54 (0,3)	54 (0,3)	49 (0,2)	0,6 (0,4)	5,0 (0,8)	
Malta	54 (0,3)	54 (0,2)	48 (0,3)	0,2 (0,4)	6,0 (0,9)	
Nizozemska†	52 (0,3) ▽	52 (0,3)	-	0,5 (0,5)	-	
Norveška (9) ¹	57 (0,2) ▲	55 (0,2)	-	1,9 (0,4)	-	
Poljska	51 (0,2) ▼	-	49 (0,2)	-	2,4 (0,8)	
Romunija	54 (0,3)	-	-	-	-	
Slovaška	52 (0,2)	-	52 (0,3)	-	0,0 (0,8)	
Slovenija	56 (0,2) △	55 (0,2)	53 (0,3)	0,9 (0,3)	2,3 (0,8)	
Španija	57 (0,3) ▲	-	53 (0,3)	-	5,0 (0,8)	
Švedska ¹	56 (0,2) △	53 (0,3)	50 (0,2)	3,0 (0,4)	7,0 (0,8)	
Evropsko povprečje ICCS 2022	54 (0,1)					
Evropsko povprečje ICCS 2022/2016	55 (0,1)	53 (0,1)		1,4 (0,1)		
Evropsko povprečje ICCS 2022/2009	54 (0,1)		50 (0,1)		3,6 (0,2)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Danska	55 (0,3)	-	-	-	-	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja						
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	51 (0,2) s	-	-	-	-	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja						
Schleswig-Holstein (Nemčija)	52 (0,3)	-	-	-	-	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

2022 povprečni rezultat +/- interval zaupanja

2016 povprečni rezultat +/- interval zaupanja

2009 povprečni rezultat +/- interval zaupanja

V povprečju imajo učenci z rezultatom v območju te barve (spodaj) več kot 50 % verjetnost, da na trditev odgovorijo z:

	nestrinjanjem s pozitivnimi
	postavitvami
	strinjanjem s pozitivnimi
	postavitvami

letu 2022 precej blizu, **vendar** če pogledamo rezultate za predhodna cikla (tj. 2009 in 2016),⁷ vidimo, da je bil **občutek evropske identitete učencev iz Švedske leta 2016 višji (se pravi gre za močnejši občutek) v primerjavi z letom 2009**, v primeru učencev iz Slovenije pa med **cikloma 2009 in 2016** (kljub razlikam v točkah na obeh lestvicah) **ni bilo značilnih razlik**. So pa, kot sem že zapisala (in kot je razvidno iz tabele), te razlike zaznane med cikloma 2009 in 2022 ter 2016 in 2022. V Italiji, npr., pa ni bilo razlik ne med cikloma 2009 in 2016 ter 2009 in 2022 in ne med cikloma 2016 in 2022.

In kaj kažejo povprečni nacionalni rezultati o učenčevi evropski identiteti glede na spol, priseljsensko ozadje in zaupanje v državljanske institucije?⁸ Te predstavljam v naslednji tabeli.

⁷Več o tem glej v Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 26.

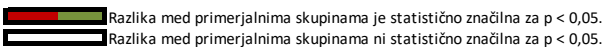
⁸Lestvica »Zaupanje v državljanske institucije« ICCS 2022 je sestavljena iz naslednjih postavk: vlada, parlament/državni zbor, sodišča, tradicionalni mediji (televizija, časopis, radio), politične stranke, policija. Podatki za postavke te lestvice so bili zbrani v Vprašalniku za učence ICCS 2022. Posamezen rezultate glede zaupanja v državljanske institucije sem predstavila že v Nacionalnem poročilu ICCS (Klemenčič, 2023), tudi v povezavi s socialno-ekonomskim ozadjem, spolom in z državljansko vednostjo učencev. V pričujočem poročilu/monografiji pa bom v petem poglavju predstavila še rezultate, vezane na zaupanje v evropske instituciji (Evropsko komisijo, Evropski parlament), kar smo prav tako zbrali v Vprašalniku za učence ICCS 2022.

Tabela 2.3 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve evropske identitete glede na spol, priseljsko ozadje in zaupanje v državljanske institucije

Izobraževalni sistem	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol												Povprečni rezultat na lestvici glede na priseljsko ozadje															
	Fantje						Dekleta						Družina brez priseljskega ozadja						Družina s priseljskim ozadjem									
	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12
Bolgarija	52 (0,4)						51 (0,4)						^															^
Hrvaška ¹	58 (0,4)						58 (0,3)						58 (0,3)															56 (0,9)
Ciper	51 (0,3)						49 (0,3)						50 (0,2)															49 (0,4)
Estonija	57 (0,3)						56 (0,4)						57 (0,3)															50 (1,1)
Francija	58 (0,3)						55 (0,3)						57 (0,3)															52 (0,6)
Italija	56 (0,3)						53 (0,3)						55 (0,3)															49 (0,7)
Latvija ¹	52 (0,4)						50 (0,3)						51 (0,3)															45 (1,3)
Litva	54 (0,3)						54 (0,4)						54 (0,3)															51 (1,1)
Malta	55 (0,3)						53 (0,4)						55 (0,3)															52 (0,6)
Nizozemska†	54 (0,4)						51 (0,6)						54 (0,3)															44 (0,8)
Norveška (9) ¹	57 (0,3)						57 (0,3)						58 (0,2)															51 (0,6)
Poljska	52 (0,3)						50 (0,2)						51 (0,2)															47 (2,0)
Romunija	54 (0,4)						53 (0,4)						^															^
Slovaška	54 (0,3)						51 (0,3)						53 (0,2)															50 (1,1)
Slovenija	57 (0,3)						55 (0,3)						56 (0,2)															54 (0,5)
Španija	59 (0,3)						56 (0,4)						59 (0,3)															52 (0,7)
Švedska ¹	57 (0,3)						56 (0,4)						58 (0,3)															51 (0,5)
Evropsko povprečje ICCS 2022	55 (0,1)						53 (0,1)						55 (0,1)															50 (0,2)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja																												
Danska	56 (0,4)						55 (0,3)						56 (0,3)															50 (0,6)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja																												
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	53 (0,3)						50 (0,4)						53 (0,3)															48 (0,5)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja																												
Schleswig-Holstein (Nemčija)	53 (0,6)						50 (0,5)						53 (0,3)															49 (0,9)

 Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.
 Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

Vprašalnik za učence ICCS 2022 je vključeval vprašanje, ki omogoča merjenje in poročanje o priseljskem ozadju učencev ter ugotavljanje povezav med tem in drugimi lestvicami/spremenljivkami. Učence smo prosili, da so navedli, v kateri državi so bili rojeni sami in vsak od njihovih staršev ali skrbnikov. Za potrebe analize je bil vsak učenec in vsak starš (tega učenca) razvrščen bodisi v kategorijo »rojeni v državi preizkusa« (v primeru Slovenije torej v Sloveniji) bodisi »niso rojeni v državi preizkusa«. Ti podatki so sedaj pretvorjeni v eno od spremenljivk, ki se nanaša na učenca, tj. »priseljska družina«, in sicer kadar je učenec poročal, da sta oba starša (ne glede na to, kje je rojen učenec) rojena izven države, v kateri je bila izvedena raziskava ICCS; in »nepriseljska družina«, kadar je vsaj en starš rojen v državi, v kateri je bila izvedena raziskava. V Sloveniji je 79 % učencev poročalo, da so iz »nepriseljske družine«, 21 % pa, da so iz »priseljske« (Klemenčič Mirazchiyski, 2023, str. 77). V evropskem povprečju pa je približno 10 % učencev poročalo, da prihajajo iz »priseljske«, preostali pa, da prihajajo iz

Iz **tabele 2.3** vidimo, da so v večini sodelujočih držav **fantje izražali večji oz. močnejši občutek evropske identitete** (tudi v **evropskem povprečju**), in **tudi v Sloveniji**. Razlik med spoloma ni edino v Romuniji, Norveški, Litvi, Hrvaški in Bolgariji. **Občutek evropske identitete pri učencih iz priseljskega okolja je bil v evropskem povprečju**, pa **tudi pri učencih iz Slovenije, šibkejši** kot pri učencih, ki niso iz priseljskega okolja. Razlik ni bilo pri učencih iz Hrvaške in Slovaške (v primeru Bolgarije in Romunije pa je bilo število učencev v skupini »priseljska družina« premajhno, da bi sploh lahko poročali o razlikah med skupinama). V vseh sodelujočih evropskih državah je opaziti **pozitivne povezave med občutkom evropske identitete učencev in njihovim**

zaupanjem v državljanske institucije. Učenci, ki so izrazili zaupanje na ravni povprečja države ali nad njo, so imeli močnejši občutek evropske identitete.⁹

V nadaljevanju si oglejmo rezultate, ki med sodelujočimi državami primerjajo možnosti učenja o Evropi (in EU). Predstavila bom odgovore učencev, prav tako pa, kasneje, tudi nekaj odgovorov učiteljev (česar sicer nismo preverjali v Evropskem regionalnem modulu, pač pa v Vprašalniku za učitelje).

2.2 · Priložnosti za učenje o Evropi (in EU) v šoli – poročanje učencev

Državljska vzgoja in izobraževanje je z leti postala ena ključnih tem izobraževalnih sistemov v Evropi. EU je spodbujanje aktivnega državljanstva (Eurydice, 2012) opredelila kot enega ključnih ciljev svoje izobraževalne politike, saj učencem zagotavlja znanje, stališča in spretnosti/veščine, s katerimi lahko postanejo aktivni in odgovorni državljani v demokratičnih družbah (Council of the European Union, 2018, 2021; Eurydice, 2017). Kljub njeni pomembnosti so za državljansko vzgojo in izobraževanje v Evropi značilne vrzeli med cilji politik(e), izvedbenimi ukrepi in šolskimi praksami (Bîrzéa et al., 2004; Veugelers, Groot in Stolk, 2017; Zygierewicz in Veugelers, 2021; Damiani et al., 2024, str. 20).

V zadnjem času (recimo okrepljeno zadnjih deset let) pa v Evropi in/ali EU (seveda tudi globalno) spremljamo sprejem številnih deklaracij in dokumentov, ki vedno znova pokažejo, kako pomembno je to področje, segajo pa vse od izpostavljanja (v smislu krepitve) temeljnih vrednot, aktivne participacije v življenju skupnosti pa vse do pomembnosti usposabljanja učiteljev za to področje poučevanja. Pri tem so dejavne številne globalne organizacije, npr. tudi Svet Evrope, ne le EU (s svojimi institucionalnimi okviri). Nenazadnje pa ne smemo pozabiti niti na program Erasmus+.

Nedavno poročilo o učenju o EU v šoli, ki ga je spodbudila EU, je pokazalo, da je formalno vključevanje v zadnjem desetletju izboljšalo vključevanje vprašanj, povezanih z EU, v učne načrte oz. kurikule držav članic EU.¹⁰ Vendar pa je v tistih izobraževalnih sistemih, za katere je značilna avtonomija šol in učiteljev, raziskava poudarila pomanjkanje doslednosti pri dejanskem poučevanju in učenju, pri čemer so nekatere države zaskrbljene zaradi političnih posledic pri obravnavanju tem, kot je evropsko državljanstvo (European Commission, 2020).

Rezultati prejšnjega cikla raziskave, tj. 2016, so pokazali na precejšnjo variacijo poročanja o priložnostih učenja o Evropi glede na sodelujoče evropske države,¹¹ z najvišjimi deleži učencev pri trditvi glede priložnosti učenja o zgodovini Evrope (Losito et al., 2018). Tudi rezultati Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 med učenci iz evropskih držav kažejo na precejšnje razlike pri možnostih učenja o Evropi. To prikazujem v **tabeli 2.4**.

Iz **tabele 2.4** vidimo odgovore učencev (v odstotkih), ki so poročali, da so se v šoli imeli priložnost učiti se (v veliki meri ali do neke mere)¹² o različnih vprašanih in temah, vezanih na Evropo in EU. Prav tako pa vidimo tudi povprečne rezultate na lestvici, ki prikazuje poročanje

⁹Če zgolj ponovim – v lestvico »Zaupanje v državljanske institucije« so bili vključeni odgovori v zvezi z naslednjimi postavkami: vlada, parlament/državni zbor, sodišča, tradicionalni mediji (televizija, časopis, radio), politične stranke, policija.

¹⁰Državljska vzgoja in izobraževanje, in posledično učenje o Evropi in/ali EU, seveda ni le stvar posameznih predmetov v šoli, ampak gre za precej širši pristop (kar sem opisovala tudi že v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023)).

¹¹Pri tem smo takrat zbrali odgovore le na štiri trditve oz. postavke.

¹²Sicer so lahko izbirali med štirimi kategorijami odgovorov (Likertove lestvice), in sicer: »V veliki meri«; »Do neke mere«; »Le v manjši meri«; »Sploh ne«.

Tabela 2.4 · Poročanje učencev o tem, koliko priložnosti za učenje o Evropi so imeli v šoli

Odstotki učencev, ki so se imeli možnost, v veliki meri ali do neke mere, v šoli učiti o naslednjih temah:												
Izobraževalni sistem	Politični in gospodarski sistemi drugih evropskih držav		Zgodovina Evrope		Politična in družbena vprašanja v drugih evropskih državah		Politično in gospodarsko sodelovanje med evropskimi državami		Evropska unija		Vloga in funkcije institucij Evropske unije (npr. Evropskega parlamenta, Evropskega sveta, Evropske komisije)	Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo poročanje učencev o možnostih, da se o Evropi učijo v šoli
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)		
Izobraževalni sistem	57 (1,2)	78 (1,1)	55 (1,2)	55 (1,2)	71 (1,1)	56 (1,2)	49 (0,3)	51 (0,3)	46 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,3)	46 (0,3)
Bolgarija	56 (1,4)	93 (0,7)	61 (1,4)	58 (1,4)	82 (1,0)	56 (1,2)	49 (0,3)	51 (0,3)	46 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,3)	46 (0,3)
Hrvaška ¹	52 (1,2)	68 (0,9)	50 (1,2)	49 (1,1)	64 (1,2)	45 (1,2)	47 (0,4)	48 (0,3)	49 (0,3)	54 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,4)
Ciper	55 (1,7)	90 (0,7)	54 (1,5)	52 (1,6)	70 (1,5)	48 (2,0)	49 (0,3)	51 (0,3)	46 (1,1)	76 (1,1)	48 (0,3)	53 (0,2)
Estonija	65 (0,9)	78 (0,9)	58 (1,0)	58 (0,9)	61 (1,0)	46 (1,1)	50 (0,3)	61 (1,7)	63 (1,2)	75 (1,0)	47 (0,2)	52 (0,2)
Francija	79 (1,0)	88 (0,8)	78 (1,0)	71 (1,3)	91 (0,6)	76 (1,1)	54 (0,3)	48 (0,3)	53 (0,2)	50 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,3)
Italija	56 (1,3)	81 (1,0)	53 (1,2)	55 (1,1)	73 (1,1)	48 (1,2)	48 (0,3)	55 (0,3)	67 (1,1)	52 (2,4)	47 (0,4)	48 (0,3)
Latvija ¹	80 (1,2)	94 (0,5)	76 (1,2)	77 (1,2)	90 (0,8)	67 (1,1)	55 (0,3)	62 (1,8)	72 (0,8)	87 (0,8)	38 (2,1)	47 (0,2)
Litva	56 (1,4)	71 (1,2)	51 (1,5)	50 (1,6)	62 (1,8)	52 (2,4)	47 (0,4)	44 (1,5)	56 (0,9)	63 (1,1)	61 (1,7)	50 (0,3)
Malta	53 (1,6)	84 (1,1)	57 (1,5)	58 (1,4)	64 (1,6)	44 (1,5)	48 (0,3)	53 (0,2)	50 (0,3)	49 (0,3)	52 (0,2)	49 (0,3)
Nizozemska ¹	77 (0,8)	93 (0,4)	77 (0,7)	76 (0,7)	72 (0,8)	56 (0,9)	53 (0,2)	63 (1,1)	82 (1,1)	79 (0,9)	63 (1,2)	49 (0,3)
Norveška (9) ¹	67 (1,1)	87 (0,7)	64 (1,1)	66 (1,1)	80 (1,0)	63 (1,1)	51 (0,3)	61 (1,7)	82 (1,1)	79 (0,9)	63 (1,2)	49 (0,3)
Poljska	63 (1,6)	88 (1,1)	51 (1,8)	56 (1,9)	82 (1,1)	61 (1,7)	50 (0,3)	63 (1,2)	87 (0,8)	75 (1,0)	38 (2,1)	47 (0,2)
Romunija	60 (1,3)	85 (0,9)	56 (1,5)	56 (1,4)	79 (0,9)	63 (1,2)	49 (0,3)	75 (0,3)	56 (0,4)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)
Slovaška	73 (0,8)	83 (0,7)	66 (1,0)	73 (0,9)	87 (0,8)	75 (1,0)	52 (0,2)	47 (0,2)	52 (0,3)	50 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,3)
Slovenija	46 (1,3)	79 (0,8)	45 (1,1)	45 (1,1)	63 (1,2)	38 (2,1)	47 (0,2)	52 (0,3)	50 (0,3)	49 (0,3)	52 (0,2)	49 (0,3)
Španija	70 (0,9)	88 (0,6)	66 (1,1)	71 (0,9)	78 (1,1)	59 (1,6)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)
Švedska ¹	63 (0,3)	84 (0,2)	60 (0,3)	60 (0,3)	75 (0,3)	56 (0,4)	50 (0,1)	56 (0,4)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	63 (0,3)	84 (0,2)	60 (0,3)	60 (0,3)	75 (0,3)	56 (0,4)	50 (0,1)	56 (0,4)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja	67 (1,3)	79 (1,1)	64 (1,2)	64 (1,2)	60 (1,6)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)
Danska	67 (1,3)	79 (1,1)	64 (1,2)	64 (1,2)	60 (1,6)	43 (1,6)	49 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja	67 (1,0)	65 (1,4)	67 (1,1)	66 (1,2)	60 (1,6)	54 (1,6)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)	43 (1,6)
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	67 (1,0)	65 (1,4)	67 (1,1)	66 (1,2)	60 (1,6)	54 (1,6)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)	43 (1,6)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja	59 (1,7)	70 (1,7)	60 (1,4)	60 (1,6)	53 (1,4)	43 (1,5)	47 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)
Schleswig-Holstein (Nemčija)	59 (1,7)	70 (1,7)	60 (1,4)	60 (1,6)	53 (1,4)	43 (1,5)	47 (0,3)	48 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,1)	56 (0,4)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

▲ Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022

△ Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▽ Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022

▼ Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022

učencev o možnostih za učenje o Evropi v šoli. Kot vidimo, je v okviru **evropskega povprečja največji delež** učencev poročal, da so imeli **priložnosti učiti se o zgodovini Evrope** (84 %), in tukaj se delež učencev **iz Slovenije, primerjaje z evropskim povprečjem, ne razlikuje**. Vendar pri tej postavki posebej izstopajo odgovori učencev iz dveh držav, Cipra in Malte – tam gre za precej manjša deleža učencev, ki so poročali o možnostih učenja o zgodovini Evrope. Še nekaj drugih držav pa je prav tako pod evropskim povprečjem, gre za učence iz Bolgarije, Francije, Latvije in Španije. Prav tako iz tabele vidimo deleže učencev, ki so nad evropskim povprečjem. Sledili so (glede na deleže učencev – v odstotkih) odgovori učencev glede priložnosti o učenju o EU – **v okviru evropskega povprečja je 75 % učencev** povedalo, da so imeli to **priložnost**, se pravi **učiti se o EU**; v Sloveniji je tako poročalo **87 %** učencev, kar je **precej nad evropskim povprečjem**. Verjetno so zanimivi rezultati oz. primerjava med Norveško in nekaterimi ostalimi državami, ki so države članice EU. Res je, da so učenci iz Norveške v povprečju izkazali nižji odstotni delež priložnosti za učenje o EU od evropskega povprečja. Pa vendarle, učenci nekaterih držav EU (v odstotnih točkah) izkazujejo še nižje deleže kot njihovi vrstniki iz Norveške: gre za učence s Cipra, z Malte, iz Nizozemske in Španije, s precej nižjimi odstotki. **Deleži učencev iz Slovenije so precej (navzgor; se pravi gre za več učencev) odstopali tudi pri trditvah o priložnostih za učenje o političnih in gospodarskih sistemih drugih držav** (v Sloveniji je tako poročalo 73 % učencev, v evropskem povprečju za 10 odstotnih točk manj učencev), **o političnem in gospodarskem sodelovanju med evropskimi državami** (v Sloveniji 73 % učencev, evropsko povprečje je 60 %) pa tudi pri trditvi o priložnosti za učenje **o vlogi in funkciji institucij EU** (npr. Evropskega parlamenta, Evropskega sveta, Evropske komisije) (v Sloveniji 75 %, evropsko povprečje je 56 %). Pri trditvi **o priložnostih za učenje o političnih in družbenih vprašanjih v drugih evropskih državah** so deleži učencev **iz Slovenije prav tako nad evropskim povprečjem** (ne sicer tako precej izrazito nad, a vendarle nad njim).¹³ Iz posameznih trditev¹⁴ je bila oblikovana tudi **lestvica**, ki prikazuje **poročanje učencev o priložnostih, da se o Evropi učijo v šoli (rezultati so v tabeli oz. zadnjem delu le-te prikazani skrajno desno)**. In kaj kažejo? Pri pregledu povprečnih vrednosti za posamezne države na lestvici o možnostih učencev za učenje o Evropi v šoli je **sedem držav (Hrvaška, Italija, Litva, Poljska, Norveška, Slovenija in Švedska) doseglo rezultate** (gre za deleže učencev), ki so **nad evropskim povprečjem ICCS 2022**, medtem ko so najnižja povprečja značilna za učence s Cipra in iz Španije.

2.3 · Udeležba učiteljev v dejavnostih izobraževanja/ usposabljanja; njihova pripravljenost za poučevanje državljskih tem; zaznavanje priložnosti, ki jih imajo učenci za učenje o EU

To podpoglavje vključuje podatke (in rezultate), zbrane v Vprašalniku za učitelje ICCS 2022, kar omogoča dodatno razumevanje konteksta državljske vzgoje in izobraževanja v šolah v evropskih državah.

¹³Ker so bile tri postavke v ciklih 2016 in 2022 identične, pogledimo posebej še rezultate učencev iz Slovenije glede teh postavk (več o njih je dostopno v Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 68–70). Pri postavki »Politični in gospodarski sistemi drugih evropskih držav« je v Sloveniji leta 2016 okoli 74 % učencev poročalo, da so imeli priložnost za učenje o tem v veliki meri ali do neke mere (leta 2022 gre za 73 % učencev iz Slovenije). Pri postavki »Zgodovina Evrope« je leta 2016 delež učencev 78, leta 2022 pa 83 %; pri »Političnih in družbenih vprašanjih v drugih evropskih državah« leta 2016 65 in v letu 2022 66 %. Skratka, kot vidimo, je največje odstopanje, in sicer za povprečno 5 odstotnih točk učencev (navzgor), pri priložnostih učencev iz Slovenije (glede na njihovo poročanje) pri postavki o učenju zgodovine Evrope v šoli.

¹⁴Pri tem ne gre za vse postavke, pač pa naslednje: »Politični in gospodarski sistemi drugih evropskih držav«, »Zgodovina Evrope«, »Politična in družbena vprašanja v drugih evropskih državah«, »Politično in gospodarsko sodelovanje med evropskimi državami«, »Evropska unija«.

Izobraževanje učiteljev je seveda za sam prenos znanja na učence, tudi veščin in odnosa do določenih tem, zelo pomembno; tako tekom njihovega usposabljanja za pridobitev kvalifikacij za učiteljski poklic (na zadevnem področju) kot tudi v obliki nadaljevalnega usposabljanja na teh področjih. Zato smo učitelje v raziskavi ICCS vprašali, na katerih področjih so imeli možnost izobraževati se (bodisi tekom pridobivanja svojih poklicnih kvalifikacij, da so postali učitelji, bodisi v okviru nadaljnjega profesionalnega usposabljanja). Tako kot že v prejšnjih ciklih raziskave ICCS je bil en del vprašalnika namenjen le učiteljem, ki v 8. razredu poučujejo enega od naslednjih predmetov, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in izobraževanje: domovinsko in državljansko kulturo in etiko, zgodovino, slovenščino, geografijo. V Sloveniji so bili izbrani ti predmeti (kar je skladno tudi s prejšnjimi cikli raziskave ICCS), v kateri drugi državi pa pač tamkajšnji konkretni predmeti (Klemenčič, Mirazchijski, 2023, str. 48). Rezultati, vključeni v tabele tega podpoglavja (se pravi v **tabele 2.5, 2.6 in 2.7**), so del te posebne sekcije Vprašalnika za učitelje ICCS 2022, se pravi na vprašanja, ki so predmet poročanja, v tem podpoglavju niso odgovarjali vsi učitelji, sodelujoči v raziskavi ICCS 2022, pač pa **učitelji predmetov, ki se nanašajo na državljansko vzgojo in izobraževanje**.

Ker sem o rezultatih poročanja učiteljev o priložnostih učencev 8. razredov za učenje državljskih tem in veščin obsežno (tudi s konkretnimi odstotki in glede na trende predhodnega cikla raziskave) poročala v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023), tega v tem poročilu ne ponavljam, razen pri izstopajočih deležih (glede na evropsko povprečje – v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 je namreč šlo za povprečje ICCS 2022, se pravi tudi za sodelujoče države oz. izobraževalne sisteme izven Evrope, ki pa jih je bilo malo).¹⁵ Posebej pa izpostavljam rezultate zadnjega sklopa, o katerem v prej omenjenem nacionalnem poročilu ni bilo poročano. Gre za poročanje učiteljev o priložnostih za učenje o Evropski uniji. Kje torej zaznavamo odstopanje od evropskega povprečja? Vse to prikazujem v **tabeli 2.5**. Večji delež učiteljev iz Slovenije,¹⁶ kot to velja za evropsko povprečje sodelujočih držav,¹⁷ je poročal, da imajo učenci priložnosti za učenje o državljskih temah in veščinah v veliki ali zmerni meri pri naslednjih vsebinskih sklopih: človekove pravice, glasovanje in volitve, okolje in okoljska trajnost, pravice in odgovornosti državljanov, odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji), kritično in samostojno mišljenje, razreševanje konfliktov, raznolikost in vključevanje. Se pravi, kot vidimo, **so pri večini tem (razen pri temah globalna skupnost in mednarodne organizacije, emigracija in imigracija, enake možnosti za moške in ženske, ustava in politični sistem) učitelji iz Slovenije v večjem deležu**, kot to velja za povprečje njihovih kolegov iz evropskih držav, **poročali, da imajo učenci 8. razredov v šoli priložnosti (v veliki ali zmerni meri) za učenje teh tem in veščin**. Od evropskega povprečja pa **najbolj odstopajo pri temi priložnosti učenja o EU**: v Sloveniji je namreč o priložnostih učenja učencev v šoli o temi EU poročalo **86 % učiteljev**, v okviru evropskega povprečja 74 %. Še večji delež od Slovenije (gre za 10 odstotnih točk več učiteljev) in drugih držav vidimo **pri učiteljih iz Poljske**. Sta pa Slovenija in Poljska pri tem edini državi, ki sta precej nad evropskim povprečjem. Sicer je bilo nad njim še nekaj drugih držav (Italija, Litva Slovaška). Precej manj učiteljev kot v Sloveniji ali v okviru evropskega povprečja iz Španije, Malte in Hrvaške meni, da se imajo o tej temi priložnost učiti v šoli tamkajšnji učenci.

¹⁵Učitelji so pri vsaki posamezni postavki izbirali med naslednjimi kategorijami odgovorov: »Veliko«, »Zmerno«, »Malo«, »Sploh ne«.

¹⁶Naj še enkrat spomnim, gre za učitelje, ki poučujejo predmete, povezane z državljansko vzgojo in izobraževanjem, ne za vse učitelje, ki poučujejo 8. razrede, in ne le za učitelje predmeta, ki ima v Sloveniji že v svojem poimenovanju to jasno izpostavljeno.

¹⁷Pri tem je treba opozoriti, da gre za manj držav, sicer sodelujočih v raziskavi ICCS, zaradi slabše realizacije vzorca pri populaciji učiteljev iz nekaterih držav – kar je razvidno tudi iz te tabele in naslednjih dveh.

Tabela 2.5 · Poročanje učiteljev o priložnostih učencev 8. razredov za učenje državljskih tem in veščin v šoli

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državljsko vzgojo in izobraževanjem, ki so poročali, da imajo učenci priložnosti za učenje o državljskih temah in veščinah v velikih ali zmernih meri:								
Izobraževalni sistem	Ustava in politični sistem	Odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji)	Kritično in samostojno mišljenje	Razreševanje konfliktov	Globalna vprašanja (kot so svetovna revščina, mednarodni konflikti, otroško delo, socialna pravičnost)	Raznolikost in vključevanje	Evropska unija	
Bolgarija	71 (4,7)	86 (3,3)	84 (3,6)	85 (3,4)	76 (4,2)	67 (5,5)	73 (4,6)	
Hrvaška	46 (2,0)	86 (1,1)	79 (1,4)	82 (1,4)	70 (1,4)	68 (1,4)	55 (1,7)	
Italija	82 (1,1)	95 (0,8)	83 (1,5)	76 (1,3)	90 (1,0)	94 (0,7)	82 (1,1)	
Litva	77 (2,1)	87 (1,6)	84 (1,6)	85 (1,5)	79 (2,1)	69 (2,3)	83 (1,6)	
Malta	54 (6,7)	83 (5,0)	79 (5,5)	71 (4,3)	71 (5,8)	85 (4,3)	52 (3,8)	
Norveška (9)	98 (0,9)	98 (0,7)	98 (0,7)	90 (2,0)	96 (1,3)	95 (1,5)	76 (3,1)	
Poljska	97 (1,1)	99 (0,8)	94 (1,9)	94 (2,6)	94 (1,9)	80 (4,0)	96 (1,3)	
Romunija	70 (4,2)	88 (3,6)	87 (3,4)	89 (3,5)	78 (4,8)	76 (3,8)	77 (4,0)	
Slovaška	83 (2,5)	92 (1,6)	88 (2,3)	86 (3,1)	85 (1,9)	74 (2,7)	79 (2,3)	
Slovenija	77 (1,8)	95 (0,7)	93 (1,0)	93 (0,9)	82 (1,7)	85 (1,4)	86 (1,3)	
Španija	64 (2,6)	85 (1,9)	85 (2,3)	84 (2,1)	77 (2,6)	83 (2,9)	55 (3,6)	
Evropsko povprečje ICCS 2022	74 (1,0)	90 (0,7)	87 (0,8)	85 (0,8)	82 (0,9)	80 (0,9)	74 (0,9)	
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja								
Ciper	41 (2,5)	86 (1,8)	88 (1,5)	80 (2,0)	77 (2,0)	76 (2,3)	55 (2,7)	
Danska	99 (1,4)	91 (3,9)	98 (1,1)	85 (3,9)	82 (6,1)	81 (6,3)	86 (4,9)	
Estonija	74 (2,9)	86 (2,2)	88 (1,9)	83 (2,7)	73 (3,2)	68 (3,2)	62 (3,1)	
Francija	61 (4,2)	81 (3,6)	76 (4,3)	57 (3,8)	72 (4,0)	64 (4,2)	52 (3,7)	
Latvija	80 (3,9)	90 (2,6)	93 (2,0)	89 (2,3)	78 (3,4)	77 (4,1)	85 (2,8)	
Nizozemska	54 (2,4)	77 (4,8)	89 (2,4)	55 (2,6)	76 (5,0)	54 (3,9)	48 (5,5)	
Švedska	97 (1,2)	95 (1,3)	97 (1,0)	71 (3,4)	93 (1,7)	85 (2,6)	73 (3,0)	
Nemška primerljiva regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja								
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	78 (1,8)	85 (1,1)	91 (1,0)	89 (1,1)	77 (1,4)	66 (2,0)	69 (1,8)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Tabela 2.5 (nadaljevanje)

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državljsko vzgojo in izobraževanjem, ki so poročali, da imajo učenci priložnosti za učenje o državljskih temah in veščinah v velikih ali zmernih meri:							
Izobraževalni sistem	Človekove pravice	Glasovanje in volitve	Globalna skupnost in mednarodne organizacije	Okolje in okoljska trajnost	Emigracija in imigracija	Enake možnosti za moške in ženske	Pravice in dolžnosti državljanov
Bolgarija	75 (5,1) ▼	61 (5,4)	71 (4,8)	81 (3,1) ▼	67 (4,4)	74 (4,5)	79 (4,2) ▼
Hrvaška	76 (1,3) ▼	47 (1,5)	50 (1,7) ▼	83 (1,4) ▼	51 (1,3) ▼	69 (1,4) ▼	69 (1,4) ▼
Italija	95 (0,6) ▲	54 (1,8)	74 (1,2)	98 (0,4) ▲	84 (1,2) ▲	89 (0,8) ▲	94 (0,7) ▲
Litva	78 (2,2) ▼	63 (2,7) ▼	75 (2,1) ▼	91 (1,1) ▲	82 (1,7) ▲	71 (1,9) ▼	87 (1,5) ▼
Malta	75 (4,9) ▼	55 (9,7)	56 (7,9) ▼	80 (4,6) ▼	62 (8,4) ▼	77 (4,0)	80 (4,5) ▼
Norveška (9)	99 (0,5) ▲	99 (0,4) ▲	92 (1,5) ▲	98 (0,6) ▲	90 (1,8) ▲	95 (1,3) ▲	94 (1,4) ▲
Poljska	100 (0,3) ▲	95 (2,6) ▲	95 (1,9) ▲	85 (3,5) ▼	89 (3,4) ▲	83 (3,8) ▼	99 (0,7) ▲
Romunija	92 (1,9) ▲	69 (4,0)	71 (3,8)	85 (3,5) ▼	73 (3,7)	79 (3,2)	88 (2,8) ▼
Slovaška	95 (1,2) ▲	84 (3,0) ▲	73 (2,8) ▼	91 (1,5) ▲	71 (2,6) ▼	75 (2,7) ▼	92 (1,4) ▲
Slovenija	92 (1,1) ▲	78 (2,3) ▲	76 (1,9) ▼	92 (1,1) ▲	74 (1,6) ▼	77 (1,6) ▼	90 (1,2) ▲
Španija	87 (2,1) ▼	64 (3,2)	63 (3,1) ▼	88 (1,6) ▼	81 (2,8) ▲	93 (1,5) ▼	83 (2,1) ▼
Evropsko povprečje ICCS 2022	88 (0,8)	70 (1,2)	72 (1,1)	88 (0,7)	75 (1,1)	80 (0,8)	87 (0,7)
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja							
Ciper	80 (2,2)	42 (3,0)	52 (2,7)	89 (1,4)	69 (2,2)	75 (2,5)	77 (2,3)
Danska	99 (1,3)	97 (3,3)	96 (2,1)	90 (3,1)	83 (5,0)	94 (2,7)	95 (2,6)
Estonija	80 (2,8)	74 (3,1)	65 (3,4)	84 (2,7)	62 (3,6)	74 (3,1)	84 (2,4)
Francija	85 (3,1)	82 (3,2)	61 (4,4)	86 (3,4)	84 (2,7)	84 (3,0)	84 (3,3)
Latvija	86 (3,8)	71 (3,5)	75 (3,4)	86 (3,5)	68 (4,0)	70 (4,0)	87 (3,3)
Nizozemska	58 (5,5)	57 (5,7)	52 (5,1)	73 (4,9)	62 (3,6)	64 (2,9)	56 (3,7)
Švedska	98 (1,2)	97 (1,2)	93 (1,7)	98 (1,1)	93 (2,0)	95 (1,6)	97 (1,5)
Nemška primerljna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja							
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	81 (1,7)	87 (1,6)	64 (1,6)	86 (1,5)	68 (1,9)	77 (1,8)	75 (1,2)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

▼ Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▲ Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▼ Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022

▲ Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022

Tabela 2.6 · Sodelovanje učiteljev v tečajih ter usposabljanjih na temo, povezano z državljsko vzgojo in izobraževanjem

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državljsko vzgojo in izobraževanjem, ki so tekom svojega izobraževanja in izpolnjevanja sodelovali v usposabljanjih in tečajih na katero od naslednjih tem in veščin:												
Izobraževalni sistem	Človekove pravice	Glasovanje in volitve	Globalna skupnost in mednarodne organizacije	Okolje in okoljska trajnost	Emigracija in imigracija	Enake možnosti za moške in ženske	Pravice in dolžnosti državljanov					
Bolgarija†	54 (4,3)	37 (4,0)	52 (3,8)	▲	58 (3,7)	▲	44 (4,6)	38 (4,1)	21 (1,3)	26 (1,2)	60 (4,5)	
Hrvaška	32 (1,3)	18 (1,2)	18 (1,2)	▼	30 (1,7)	▼	17 (1,2)	21 (1,3)	30 (1,3)	37 (1,1)	26 (1,2)	
Italija	33 (1,3)	11 (0,9)	21 (1,1)	▼	54 (1,2)	△	26 (1,0)	42 (2,7)	42 (2,7)	62 (2,7)	37 (1,1)	
Litva	59 (2,8)	36 (2,5)	50 (2,6)	▲	53 (3,4)	▲	47 (2,7)	54 (3,6)	54 (3,6)	49 (4,7)	62 (2,7)	
Malta	45 (4,7)	12 (2,6)	33 (5,7)	▼	48 (4,3)	▲	41 (3,7)	27 (2,8)	27 (2,8)	25 (2,6)	49 (4,7)	
Norveška (9)	30 (3,2)	26 (2,8)	30 (3,0)	▽	28 (3,1)	▼	27 (3,1)	68 (4,8)	62 (5,1)	83 (4,0)	25 (2,6)	
Poljska	84 (3,8)	76 (3,6)	75 (4,3)	▲	57 (4,9)	△	68 (4,8)	47 (3,9)	51 (4,3)	61 (3,8)	83 (4,0)	
Romunija	57 (4,1)	46 (3,8)	47 (3,9)	△	52 (3,3)	△	47 (3,9)	29 (2,4)	31 (2,9)	46 (3,1)	61 (3,8)	
Slovaška	57 (3,3)	30 (2,8)	37 (3,3)	▲	47 (2,4)	▼	29 (2,4)	50 (1,7)	48 (2,1)	62 (2,2)	46 (3,1)	
Slovenija	66 (2,0)	49 (2,7)	48 (2,1)	△	55 (2,1)	△	50 (1,7)	32 (3,5)	50 (3,8)	33 (3,1)	62 (2,2)	
Španija	42 (3,7)	21 (2,8)	27 (2,9)	▼	46 (3,3)	▼	32 (3,5)	39 (1,0)	41 (1,0)	49 (1,0)	33 (3,1)	
Evropsko povprečje ICCS 2022												
	51 (1,0)	33 (0,9)	40 (1,0)		48 (1,0)		39 (1,0)					
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja												
Ciper	50 (2,5)	16 (2,0)	29 (2,4)		53 (2,7)		36 (2,6)		52 (2,5)		43 (2,5)	
Danska	74 (5,6)	73 (6,7)	70 (6,4)		38 (5,8)		58 (6,1)		53 (7,0)		76 (5,1)	
Estonija	62 (3,6)	42 (3,1)	46 (3,3)		57 (3,2)		36 (3,4)		47 (3,1)		55 (3,3)	
Francija	34 (4,4)	29 (3,7)	34 (3,8)		43 (4,0)		35 (3,9)		33 (3,3)		37 (4,1)	
Latvija	74 (4,7)	52 (4,6)	63 (4,5)		61 (5,0)		50 (4,9)		50 (5,2)		72 (4,4)	
Nizozemska	61 (6,6)	69 (7,7)	82 (3,8)		79 (3,8)		75 (4,5)		66 (4,9)		69 (3,7)	
Švedska	78 (2,4)	63 (2,8)	75 (3,7)		72 (4,1)		77 (3,1)		78 (3,7)		78 (3,0)	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja												
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	40 (1,6)	31 (1,4)	30 (1,9)		36 (1,9)		31 (1,4)		40 (1,5)		32 (1,5)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

▼ Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▲ Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▼ Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022

▲ Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022

Tabela 2.6 (nadaljevanje)

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državljansko vzgojo in izobraževanjem, ki so tekom svojega izobraževanja in izpopolnjevanja sodelovali v usposabljanjih in tečajih na katero od naslednjih tem in veščin:								
Izobraževalni sistem	Ustava in politični sistem	Odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji)	Kritično in samostojno mišljenje	Razreševanje konfliktov	Globalna vprašanja (kot so svetovna revščina, mednarodni konflikti, otroško delo, socialna pravičnost)	Raznolikost in vključevanje	Evropska unija	
Izobraževalni sistem								
Bolgarija†	58 (4,7) ▲	60 (4,5)	61 (3,7)	73 (3,9) ▲	53 (4,1)	56 (4,3)	58 (5,2) ▲	
Hrvaška	19 (1,1) ▼	46 (1,7)	35 (1,7)	43 (1,9) ▼	25 (1,7)	34 (1,7) ▼	21 (1,6) ▼	
Italija	24 (0,9) ▼	73 (1,2)	36 (1,2)	44 (1,4) ▼	28 (1,2)	79 (1,1) ▲	23 (1,0) ▼	
Litva	44 (2,3)	75 (2,6) ▲	75 (2,7) ▲	86 (2,4) ▲	54 (3,8)	52 (2,7)	54 (3,2) ▲	
Malta	23 (4,7) ▼	67 (6,3)	49 (5,2)	44 (5,7) ▼	42 (4,6)	64 (6,1)	28 (3,4) ▼	
Norveška (9)	29 (2,8) ▼	40 (3,4)	36 (3,2) ▼	36 (3,4) ▼	37 (3,6)	29 (2,9) ▼	26 (2,9) ▼	
Poljska	82 (3,9) ▲	90 (2,3) ▲	77 (3,4) ▲	89 (2,5) ▲	77 (4,0) ▲	59 (4,8)	82 (3,8) ▲	
Romunija	48 (3,6)	65 (3,5)	62 (3,1) △	67 (3,1) △	51 (3,7)	58 (2,8)	56 (4,0) ▲	
Slovaška	39 (3,2)	55 (3,4) ▽	60 (3,5)	65 (3,3)	49 (2,8)	55 (2,8)	42 (2,3)	
Slovenija	65 (2,1) ▲	82 (1,4) ▲	77 (2,1) ▲	81 (1,5) ▲	58 (2,0) ▲	66 (2,1) ▲	63 (2,3) ▲	
Španija	25 (3,1) ▼	57 (3,7) ▽	45 (3,1) ▼	65 (3,1) ▼	33 (3,1) ▼	59 (3,3)	24 (2,7) ▼	
Evropsko povprečje ICCS 2022								
	41 (1,0)	65 (1,0)	56 (1,0)	63 (1,0)	46 (1,0)	55 (1,0)	43 (1,0)	
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja								
Ciper	16 (1,9)	61 (2,6)	64 (2,5)	63 (2,5)	45 (2,5)	60 (2,5)	32 (2,6)	
Danska	74 (5,5)	48 (6,6)	65 (7,6)	61 (6,8)	64 (6,8)	49 (6,3)	62 (6,4)	
Estonija	45 (3,0)	64 (3,2)	66 (3,1)	73 (2,9)	52 (3,1)	52 (3,5)	47 (3,0)	
Francija	40 (4,1)	41 (3,6)	35 (3,9)	36 (4,2)	41 (4,5)	40 (4,3)	43 (4,0)	
Latvija	60 (5,1)	82 (3,2)	92 (2,1)	85 (3,3)	58 (4,7)	63 (4,8)	65 (4,7)	
Nizozemska	73 (5,0)	81 (5,2)	90 (2,6)	79 (3,0)	81 (3,9)	76 (2,9)	80 (3,0)	
Švedska	73 (3,3)	67 (3,5)	82 (2,7)	67 (4,1)	81 (3,3)	76 (2,7)	62 (3,7)	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja								
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	40 (1,6)	51 (1,5)	54 (1,6)	62 (1,7)	44 (1,7)	49 (1,8)	30 (1,5)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

▲ Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022

△ Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022

▽ Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022

▼ Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022

V **tabeli 2.6** vidimo, da je v Sloveniji v tečajih in usposabljanjih, povezanih z državljsko vzgojo in izobraževanjem, sodeloval večji delež učiteljev, kot to velja za evropsko povprečje, v zvezi z naslednjimi tematskimi področji: globalna skupnost in mednarodne organizacije, okolje in okoljska trajnost, enake možnosti za moške in ženske. Pri vseh ostalih vsebinskih sklopih pa beležimo precej večje deleže učiteljev iz Slovenije, ki so sodelovali v tečajih in usposabljanjih. Skratka, **pri vseh temah, o katerih smo spraševali učitelje, so deleži učiteljev iz Slovenije, ki so se tečajev in izobraževanj udeležili bodisi med študijem za učiteljski poklic bodisi v sklopu nadaljnega strokovnega usposabljanja ali pa v sklopu obojega, večji ali precej večji od evropskih povprečij; to je značilno tudi za temo usposabljanja o EU.** V evropskem povprečju je manj kot polovica učiteljev (43 %) poročala, da so se v preteklosti že udeležili tečajev oz. usposabljanj na temo (poučevanja o) EU. **Precej nad evropskim povprečjem so deleži učiteljev iz Bolgarije, Litve, Poljske, Romunije in Slovenije,** ki so poročali, da so se med študijem in/ali na delu izobraževali oz. usposabljali na temo EU.

Če sem v **tabeli 2.6** poročala o sodelovanju učiteljev na tečajih oz. usposabljanjih na teme, povezane z državljsko vzgojo in izobraževanjem, v **tabeli 2.7** poročam o deležih učiteljev, ki so poročali, da so **zelo dobro ali kar dobro pripravljeni za poučevanje teh tem.** Kot vidimo iz rezultatov, pa **učitelji iz Slovenije pri tem več ne izstopajo v isti smeri, saj pri nekaj vsebinskih sklopih ne odstopajo od evropskega povprečja** (gre za lastno samooceno pri poročanju, ki govori o tem, da so zelo dobro ali kar dobro pripravljeni),¹⁸ in sicer pri naslednjih vsebinskih sklopih oz. temah: človekove pravice, pravice in dolžnosti državljanov, ustava in politični sistem, odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji), kritično in samostojno mišljenje, razreševanje konfliktov, raznolikost in vključevanje. Tudi pri vprašanju, kako dobro so pripravljeni za poučevanje teme EU, vidimo, da pri učiteljih iz Slovenije **ni odstopanja od evropskega povprečja.** In sicer je **72 % učiteljev v Sloveniji** (in 74 % v okviru evropskega povprečja) **poročalo, da so za poučevanje o tej temi (se pravi EU) zelo dobro ali kar dobro pripravljeni.** Pri tem vprašanju od evropskega povprečja precej odstopajo učitelji iz **Bolgarije in Poljske (navzgor, v smislu precej večjega deleža učiteljev, ki so poročali, da so za poučevanje o temi EU zelo dobro ali kar dobro pripravljeni)** ter **učitelji iz Hrvaške, z Malte in iz Španije (navzdol – precej manj učiteljev se počuti zelo dobro ali kar dobro pripravljenih za poučevanje o tej temi).** Pri nekaterih vsebinskih sklopih ali temah pa je bil zaznan **manjši delež učiteljev iz Slovenije,** ki so poročali, da so **zelo ali kar dobro pripravljeni za poučevanje,** in sicer gre za naslednje teme: **glasovanje in volitve, okolje in okoljska trajnost, enake možnosti za moške in ženske, globalna vprašanja** (kot so svetovna revščina, mednarodni konflikti, otroško delo, socialna pravičnost). Pri dveh temah pa je **precej manjši delež učiteljev iz Slovenije,** primerjaje z evropskim povprečjem njihovih kolegov, poročal, da se čutijo zelo dobro ali kar dobro pripravljeni – gre za temi **globalna skupnost in mednarodne organizacije ter emigracija in imigracija.**

Kot vidimo iz rezultatov tabel, v katerih sem predstavila rezultate poročanja učiteljev o priložnostih za usposabljanja oz. izobraževanja o temah (vsebinskih sklopih), ki so zelo relevantne v Evropi (bodisi tekom njihovega izobraževanja za učitelje bodisi tekom njihovega nadaljnega strokovnega usposabljanja – se pravi obisk tečajev in usposabljanj, ko so že poučevali – bodisi obojega), obstaja določen razkorak med tem, kako se učitelji samoocenijo, in tem, kako pripravljeni na poučevanje teh tem (danes) dejansko so, kar najverjetneje priča o dejstvu, da je vendarle potrebno stalno strokovno usposabljanje in izobraževanje o teh tematikah. Družba se namreč spreminja, njeni izzivi pa tudi.

¹⁸Preostali kategoriji na 4-stopenjski Likertovi lestvici sta bili še: »Ne prav dobro pripravljen/-a«, »Sploh nisem pripravljen/-a«. Se pravi, preostali deleži učiteljev sodijo v eno od teh dveh kategorij.

Tabela 2.7 · Pripravljenost učiteljev za poučevanje tem in veščin državljanske vzgoje in izobraževanja

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državljsko vzgojo in izobraževanjem, ki se počutijo zelo dobro ali kar dobro pripravljeni za poučevanje naslednjih tem in veščin:							
	Človekove pravice	Glasovanje in volitve	Globalna skupnost in mednarodne organizacije	Okolje in okoljska trajnost	Emigracija in imigracija	Enake možnosti za moške in ženske	Pravice in dolžnosti državljanov
Izobraževalni sistem							
Bolgarija	87 (3,3)	88 (3,2)	86 (4,6)	85 (4,9)	84 (5,0)	83 (4,5)	87 (3,9)
Hrvaška	82 (1,3)	65 (1,5)	50 (1,6)	81 (1,2)	54 (1,8)	80 (1,1)	78 (1,2)
Italija	85 (1,1)	61 (1,5)	61 (1,6)	91 (1,1)	74 (1,2)	89 (0,8)	91 (0,8)
Litva	81 (2,2)	76 (2,0)	73 (2,2)	80 (1,7)	84 (1,6)	78 (2,1)	90 (1,3)
Malta	88 (3,3)	78 (4,1)	66 (4,1)	91 (3,7)	71 (4,4)	90 (2,7)	89 (3,6)
Norveška (9)	96 (1,4)	96 (1,2)	85 (2,3)	89 (2,1)	92 (2,0)	96 (1,3)	89 (2,1)
Poljska	98 (1,0)	99 (0,6)	90 (3,0)	81 (3,7)	96 (1,5)	93 (1,9)	99 (0,6)
Romunija	88 (2,0)	69 (3,7)	64 (3,4)	72 (2,9)	70 (3,0)	83 (3,2)	86 (3,6)
Slovaška	89 (1,6)	80 (2,6)	68 (2,9)	87 (1,5)	72 (2,7)	82 (2,2)	91 (1,5)
Slovenija	85 (1,5)	74 (1,8)	57 (2,0)	77 (1,8)	66 (1,6)	78 (1,7)	88 (1,1)
Španija	88 (2,1)	69 (3,3)	62 (3,3)	84 (2,3)	79 (2,5)	92 (1,6)	88 (2,1)
Evropsko povprečje ICCS 2022	88 (0,6)	78 (0,8)	69 (0,9)	83 (0,8)	76 (0,8)	86 (0,7)	89 (0,7)
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja							
Ciper	84 (1,7)	51 (2,5)	55 (2,5)	80 (2,0)	71 (2,4)	90 (1,6)	85 (1,5)
Danska	94 (3,7)	96 (3,0)	82 (5,0)	77 (4,8)	87 (3,9)	88 (5,4)	95 (2,6)
Estonija	83 (2,4)	76 (2,7)	56 (3,2)	79 (3,0)	51 (3,2)	85 (2,4)	91 (2,0)
Francija	91 (2,0)	94 (1,6)	84 (3,3)	87 (2,2)	89 (2,6)	92 (2,4)	94 (1,8)
Latvija	96 (1,4)	90 (2,4)	82 (3,8)	85 (2,9)	80 (4,0)	91 (3,3)	98 (0,8)
Nizozemska	65 (4,6)	77 (3,2)	71 (4,1)	81 (2,5)	69 (5,0)	85 (4,7)	71 (3,2)
Švedska	99 (0,6)	96 (1,4)	94 (1,6)	92 (2,2)	96 (1,8)	97 (1,8)	99 (0,7)
Nemška primerljana regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja							
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	84 (1,4)	73 (1,8)	57 (2,0)	83 (1,4)	63 (1,8)	85 (1,3)	77 (1,7)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Tabela 2.7 (nadaljevanje)

Odstotki učiteljev predmetov, povezanih z državlansko vzgojo in izobraževanjem, ki se počutijo zelo dobro ali kar dobro pripravljeni za poučevanje naslednjih tem in veščin:											
Izobraževalni sistem	Ustava in politični sistem	Odgovorna raba interneta (npr. zasebnost, zanesljivost virov, družabni mediji)	Kritično in samostojno mišljenje	Razreševanje konfliktov	Globalna vprašanja (kot so svetovna revščina, mednarodni konflikti, otroško delo, socialna pravičnost)	Raznolikost in vključevanje	Evropska unija				
Izobraževalni sistem											
Bolgarij	85 (4,3)	83 (3,4)	90 (3,0)	87 (3,2)	87 (4,1)	78 (5,8)	88 (4,3)				
Hrvaška	50 (1,5)	87 (1,2)	87 (1,2)	89 (0,8)	78 (1,1)	76 (1,5)	58 (1,9)				
Italija	68 (1,6)	86 (0,7)	90 (0,8)	73 (1,3)	82 (1,2)	91 (1,0)	73 (1,4)				
Litva	68 (2,4)	85 (1,4)	88 (1,8)	91 (1,2)	83 (1,9)	71 (2,4)	81 (1,9)				
Malta	53 (7,4)	88 (5,7)	91 (3,2)	74 (4,4)	82 (3,9)	91 (3,4)	63 (4,7)				
Norveška (9)	90 (1,7)	96 (1,0)	96 (1,6)	88 (2,2)	95 (1,3)	94 (1,5)	69 (3,2)				
Poljska	98 (1,1)	97 (1,3)	97 (1,3)	97 (1,3)	95 (1,9)	84 (2,9)	97 (1,1)				
Romunija	62 (4,0)	76 (3,5)	83 (3,1)	87 (3,6)	77 (3,4)	73 (2,6)	78 (2,7)				
Slovaška	72 (2,5)	87 (1,8)	87 (1,6)	89 (2,7)	87 (1,8)	73 (2,1)	78 (2,7)				
Slovenija	69 (1,7)	84 (1,5)	92 (1,0)	87 (1,4)	79 (1,5)	79 (1,5)	72 (2,1)				
Španija	69 (3,3)	72 (2,6)	93 (1,6)	82 (2,2)	81 (2,3)	80 (2,9)	58 (3,1)				
Evropsko povprečje ICCS 2022											
	71 (1,0)	86 (0,8)	90 (0,6)	86 (0,7)	84 (0,7)	81 (0,8)	74 (0,9)				
Izobraževalni sistemi, ki niso dosegli standardov vzorčenja											
Ciper	42 (2,3)	76 (1,8)	91 (1,6)	87 (1,6)	84 (1,3)	84 (1,9)	60 (2,7)				
Danska	97 (2,1)	85 (5,1)	94 (2,7)	83 (5,7)	90 (4,7)	71 (7,5)	77 (5,6)				
Estonija	70 (2,7)	88 (1,9)	93 (1,6)	83 (2,2)	74 (2,7)	75 (3,3)	65 (3,0)				
Francija	88 (2,3)	76 (3,4)	82 (2,6)	59 (3,6)	88 (2,7)	65 (4,0)	83 (3,1)				
Latvija	90 (2,3)	89 (3,0)	95 (1,8)	91 (3,6)	82 (3,2)	85 (3,8)	93 (2,4)				
Nizozemska	64 (4,6)	84 (2,8)	95 (1,5)	79 (2,5)	85 (2,9)	69 (6,3)	68 (3,4)				
Švedska	94 (1,7)	96 (1,0)	97 (1,7)	82 (2,5)	97 (1,0)	89 (2,2)	80 (3,4)				
Nemška primerljna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja											
Severno Porenje - Vestfalija (Nem čija)	68 (1,4)	79 (1,7)	93 (1,3)	89 (1,2)	84 (1,3)	63 (1,8)	67 (1,9)				

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

3 · Stališča učencev o svobodi/omejitvah gibanja znotraj Evrope; percepcija učencev o diskriminaciji v lastni državi

V tem poglavju so obravnavani rezultati stališč učencev do prostega gibanja evropskih državljanov v življenju in pri delu v Evropi. Prav tako bom prikazala rezultate odgovorov učencev o tem, kako dojemajo oz. zaznavajo diskriminacijo v lastni državi.¹⁹ Ti obravnavani konstrukti odražajo, kako učenci dojemajo diskriminacijo različnih skupin. Ti konstrukti odražajo podpodročje državljanska načela, vključeno v afektivno-vedenjsko področje 1 (stališča oz. prepričanja) v Raziskovalnem okviru ICCS 2022 (Schulz et al., 2023).

3.1 · Stališča učencev do svobode in omejitve gibanja znotraj Evrope

Prost pretok delavcev je že od ustanovitve EU dalje eno od njenih temeljnih načel, ki dopolnjuje prost pretok blaga, kapitala in storitev na enotnem evropskem trgu. Prosto gibanje (svoboda gibanja) v EU ne vključuje le pravice delavcev do gibanja in prebivanja, temveč tudi pravico do prebivanja za družinske člane in pravico do dela v drugi državi članici ter do enakopravne obravnave z državljani določene države članice. Te pravice pa pomenijo pravično obravnavo delavcev, ne glede na njihovo državljanstvo, v zvezi s plačo ter z delovnimi in zaposlitvenimi pogoji (European Parliament, 2023; Damiani et al., 2024, str. 37).

V tabeli 3.1 vidimo odstotke učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali s trditvami o svobodi in omejitvah gibanja znotraj Evrope (vezano na delo). Natančneje, v vprašanju smo jih spraševali o njihovem strinjanju s trditvami, ki se nanašajo na možnost, da se evropski državljani zaposlijo v drugi evropski državi.²⁰ V največjem deležu, izmed izbranih trditev, so se učenci **strinjali ali zelo strinjali, da je dovoliti državljanom evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, dobro za evropsko gospodarstvo (evropsko povprečje je 95 % učencev, enako v Sloveniji)**. Velika večina učencev v okviru evropskega povprečja (93 %) je izrazila strinjanje s tem, da bi moralo biti **državljanom evropskih držav dovoljeno, da delajo kjer koli v Evropi (v Sloveniji je bilo takih učencev prav tako 93 %)**. Tako je tudi pri trditvi, da **dovoljenje državljanom evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, pripomore k zmanjšanju brezposelnosti (evropsko povprečje je 90 % učencev, prav tako učenci iz Slovenije ne odstopajo od njega tudi pri tem stališču)**.²¹ Rezultati, predstavljeni v tej tabeli, prav tako kažejo na precej razlik v stališčih učencev v posameznih evropskih državah, tako so npr. deleži učencev iz Bolgarije, s Cipra in iz Latvije, pri vsaki od teh treh trditev, pod evropskim povprečjem. Deleži učencev iz Hrvaške, Estonije, Francije in Italije

37

¹⁹Ti obravnavani konstrukti sodijo v vsebinsko domeno državljanska načela, ki so vključena v afektivno-vedenjsko področje stališča oz. prepričanja (več o tem pišem v Klemenčič Mirazchijski, 2023).

²⁰Uporabljena je bila 4-stopenjska Likertova lestvica strinjanja, pri čemer v tabeli prikazujem rezultate le za strinjanje, ne poročam pa o deležu učencev (v odstotkih), ki se s posamezno trditvijo niso strinjali ali se nikakor niso strinjali (se pravi ki so izbrali ti dve preostali kategoriji).

²¹Prve tri trditve so bile identične tistim leta 2016 (več o deležih, tudi za druge države, je dostopno v Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 34), zato si oglejmo odstotke za Slovenijo. Leta 2016 se je s prvo trditvijo v tabeli strinjalo 95 % učencev (v letu 2022 enak delež), z drugo trditvijo prav tako 95 % v letu 2016 (in 93 % leta 2022), s tretjo trditvijo pa 91 % učencev iz Slovenije (in leta 2022 90 % učencev) – skratka, deleži strinjanja s temi tremi trditvami, ko primerjamo cikla 2016 in 2022, so za Slovenijo podobni.

Tabela 3.1 · Stališča učencev do svobode in omejitev gibanja znotraj Evrope – vezano na delo

	Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi trditvami:						
	Dovoliti državljanom evropskih držav, da delajo		Dovoljenje državljanom evropskih držav, da delajo		Svoboda državljanov evropskih držav, da delajo v		Državljeni evropskih držav, ki iščejo zaposlitev v drugi evropski državi, bi morali zaprositi za delovno dovoljenje, kot morajo to storiti državljani neevropskih držav
	kjer koli v Evropi, je dobro za evropsko gospodarstvo	Državljanom evropskih držav bi moralo biti dovoljeno, da delajo kjer koli v Evropi	kjer koli v Evropi, pripomore k zmanjšanju brezposelnosti	Svoboda državljanov evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, bi morala biti omejena	drugi evropski državi, bi morala biti urejena s sporazumi med posameznimi državami	dovoljenje, kot morajo to storiti državljani neevropskih držav	
Izobraževalni sistem							
Bolgarija	90 (0,8) ▽	89 (0,8) ▽	84 (0,9) ▽	49 (1,5) △	66 (1,0) ▽	66 (1,1) ▽	
Hrvaška ¹	96 (0,5) △	96 (0,5) △	93 (0,6) △	31 (1,1) ▽	70 (1,2)	77 (1,0) △	
Ciper	92 (0,5) ▽	88 (0,6) ▽	86 (0,7) ▽	55 (1,0) ▲	71 (1,1)	73 (0,8) △	
Estonija	96 (0,4) △	95 (0,5) △	93 (0,6) △	36 (1,5) ▽	73 (1,0) △	65 (1,2) ▽	
Francija	97 (0,3) △	95 (0,4) △	91 (0,5) △	48 (1,1) △	80 (0,8) ▲	68 (0,8) ▽	
Italija	98 (0,3) △	97 (0,3) △	92 (0,5) △	27 (1,2) ▼	56 (1,4) ▼	51 (1,0) ▼	
Latvija ¹	91 (0,7) ▽	90 (0,7) ▽	85 (0,8) ▽	37 (1,4) ▽	66 (1,1) ▽	73 (0,9) △	
Litva	96 (0,4) △	95 (0,4) △	89 (0,7)	37 (1,2) ▽	70 (0,9)	70 (0,9)	
Malta	94 (1,0)	92 (1,3)	89 (2,0)	54 (1,4) ▲	78 (1,2) △	76 (1,1) △	
Nizozemska ²	93 (0,7)	89 (0,8) ▽	91 (0,7)	41 (1,5)	68 (1,1)	67 (1,0) ▽	
Norveška (9) ¹	95 (0,4)	91 (0,4) ▽	91 (0,4) △	56 (0,9) ▲	78 (0,7) △	80 (0,6) ▲	
Poljska	95 (0,4)	96 (0,3) △	93 (0,4) △	25 (0,9) ▼	65 (0,8) ▽	62 (1,0) ▽	
Romunija	96 (0,7) △	95 (0,8) △	90 (1,4)	30 (2,8) ▼	55 (1,9) ▼	71 (1,2)	
Slovaška	94 (0,7)	94 (0,6) △	87 (0,7) ▽	33 (1,3) ▽	70 (1,0)	74 (0,9) △	
Slovenija	95 (0,4)	93 (0,4)	90 (0,7)	52 (1,1) ▲	84 (0,7) ▲	75 (0,8) △	
Španija	97 (0,3) △	96 (0,4) △	90 (0,6)	39 (1,3)	68 (1,0)	67 (0,9) ▽	
Švedska ¹	94 (0,6)	92 (0,6) ▽	92 (0,6) △	40 (1,2)	59 (1,2) ▽	68 (1,2)	
Evropsko povprečje ICCS 2022	95 (0,1)	93 (0,2)	90 (0,2)	41 (0,3)	69 (0,3)	70 (0,2)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja							
Danska	97 (0,3)	92 (0,5)	91 (0,5)	51 (1,3)	71 (0,9)	74 (0,9)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja							
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	96 (0,4) △	95 (0,5) △	89 (0,7)	27 (1,0) ▼	74 (0,9) △	70 (0,9)	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja							
Schleswig-Holstein (Nemčija)	96 (0,5)	95 (0,6)	91 (0,8)	24 (1,3)	72 (1,5)	66 (1,6)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

38

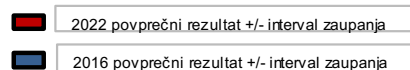
pa so pri vseh teh treh trditvah nad njim. **Delež strinjanja učencev pri preostalih treh trditvah (ki se nanašajo na omejitve prostega gibanja – vezano na delo) v tabeli je bil precej nižji (v evropskem povprečju in v nacionalnem povprečju – se pravi za Slovenijo), res pa je, da so deleži učencev iz Slovenije odstopali ali precej odstopali pri preostalih treh trditvah (navzgor – več naših učencev, primerjaje z evropskim povprečjem, se je strinjalo ali zelo strinjalo s temi trditvami o omejitvah svobode gibanja, vezanega na delo).** Da bi državljani evropskih držav, ki iščejo zaposlitev v drugi evropski državi, morali **zapositi za delovno dovoljenje, kot morajo to storiti državljani neevropskih držav**, se je strinjalo (ali zelo strinjalo) 70 % učencev v okviru evropskega povprečja (in **75 % učencev iz Slovenije**). 69 % učencev v okviru evropskega povprečja se je strinjalo, da bi svoboda državljanov evropskih držav, **da delajo v drugi evropski državi, morala biti urejena s sporazumi med posameznimi državami** (s tem se je strinjalo ali zelo strinjalo **84 % učencev iz Slovenije**, kar je precej nad evropskim povprečjem, ne le nad evropskim povprečjem). **Precej nad evropskim povprečjem** so se učenci iz **Slovenije** strinjali tudi s trditvijo, da bi **morala biti svoboda državljanov evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, omejena**, in sicer je tako odgovorilo **52 % učencev iz Slovenije**, evropsko povprečje je

Tabela 3.2 · Povprečni nacionalni rezultati in trendi na lestvici stališč učencev do svobode gibanja znotraj Evrope

Izobraževalni sistem	2022		2016	Razlike (2022 : 2016)	40	45	50	55	60
Bolgarija	49 (0,3)	▽	51 (0,3)	-2,1 (0,4)					
Hrvaška ¹	53 (0,3)	△	54 (0,2)	-1,1 (0,3)					
Ciper	49 (0,3)	▽	-	-					
Estonija	51 (0,3)		51 (0,2)	0,0 (0,4)					
Francija	53 (0,2)	△	-	-					
Italija	53 (0,2)	△	53 (0,2)	0,6 (0,3)					
Latvija ¹	48 (0,2)	▽	47 (0,2)	0,7 (0,3)					
Litva	52 (0,3)	△	52 (0,2)	0,1 (0,4)					
Malta	51 (0,5)		50 (0,2)	0,5 (0,5)					
Nizozemska ¹	49 (0,3)	▽	47 (0,3)	2,0 (0,5)					
Norveška (9) ¹	50 (0,2)	▽	49 (0,2)	0,8 (0,3)					
Poljska	50 (0,2)	▽	-	-					
Romunija	52 (0,4)	△	-	-					
Slovaška	49 (0,2)	▽	-	-					
Slovenija	50 (0,2)	▽	51 (0,2)	-1,4 (0,3)					
Španija	53 (0,2)	△	-	-					
Švedska ¹	50 (0,3)	▽	49 (0,2)	1,4 (0,3)					
Evropsko povprečje ICCS 2022	51 (0,1)								
Evropsko povprečje ICCS 2022/2016	50 (0,1)		50 (0,1)	0,2 (0,1)					
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja									
Danska	49 (0,2)		-	-					
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja									
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	51 (0,3)		-	-					
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja									
Schleswig-Holstein (Nemčija)	51 (0,3)		-	-					

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

- Več kot 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲
- Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △
- Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽
- Več kot 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

V povprečju imajo učenci z rezultatom v območju te barve (spodaj) več kot 50 % verjetnosti, da na trditev odgovorijo z/:

	nestrinjans s pozitivnimi postavkami
	strinjanjem s pozitivnimi postavkami

41 %. Tudi pri teh treh trditvah vidimo precejšnje razlike med državami. Recimo, učenci iz Italije so bili pri vseh treh trditvah precej pod evropskim povprečjem, učenci iz Norveške pri dveh od treh trditev precej nad in pri eni nad evropskim povprečjem, učenci iz Švedske, Španije in Litve pa pod evropskim povprečjem pri eni od treh trditev, pri preostalih dveh pa v evropskem povprečju. Zanimivo je tudi, da je pri rezultatih trditev, ki so se nanašale na **omejevanje gibanja (vezanega na delo)**, opaziti večje variacije med evropskimi državami kot pri trditvah, ki so se navezovala na svobodo gibanja (vezanega na delo). Rezultati prav tako kažejo, da so **učenci** v sodelujočih evropskih državah **naklonjeni svobodi gibanja, vezanega na delo**, a na drugi strani **kažejo tudi na določeno podpiranje omejitev gibanja, vezanega na delo v Evropi** (za evropske državljane, saj je bilo vprašanje glede svobode in omejitev gibanja vezano nanje).

V **tabeli 3.2** predstavljam povprečne nacionalne rezultate na **lestvici stališč učencev do svobode gibanja, vezanega na delo, za evropske državljane znotraj Evrope** in trende glede tega.²² Lestvica je sestavljena iz prvih treh postavk (trditev), katerih posamezne rezultate sem prikazala v prejšnji tabeli. Rezultati **za Slovenijo** kažejo nekoliko odstopanje od evropskega povprečja, in sicer rezultat **nekoliko pod evropskim povprečjem lestvice**. Posebej zanimivi pa so trendi rezultatov. Če primerjamo povprečja držav za to lestvico med ICCS 2022 in 2016, pri državah, ki so sodelovale v obeh ciklih raziskave, vidimo, da v okviru evropskega povprečja ni bilo sprememb glede odnosa do svobode gibanja, vezanega na delo, za evropske državljane, medtem ko smo **v treh državah (Bolgarija, Hrvaška in Slovenija) zabeležili zmanjšano naklonjenost**, v petih državah (Italija, Latvija, Nizozemska, Norveška in Švedska) pa je prišlo do povečanja naklonjenosti **svobodi gibanja v letu 2022 napram letu 2016**. V treh državah pa se stališča učencev do tega med letoma 2016 in 2022 niso spremenila: gre za Estonijo, Litvo in Malto.

Obstajajo znotraj držav (in na evropski ravni) kakšne razlike med učenci glede stališč do svobode gibanja za delo znotraj Evrope, in sicer glede na spol, socialno-ekonomski status (SES) in raven državljanske vednosti?²³ Te rezultate prikazujem v nadaljevanju.

Iz rezultatov **tabele 3.3** vidimo, da pri pregledu povprečnih rezultatov **na lestvici podpore svobodi gibanja za evropske državljane za delo v Evropi** glede na spol v nekaterih državah zaznamo povezavo (sicer šibko), in sicer v primeru učencev iz Bolgarije, Hrvaške in s Cipra v prid dekletom, v primeru učencev iz Nizozemske, Norveške, Slovaške in Švedske pa v prid fantom. Sicer pa **v evropskem povprečju te razlike, torej glede na spol, ni, podobno kot je ni v Sloveniji**. V teh primerih torej ne moremo reči, da so eni ali drugi (se pravi fantje ali dekleta; razen v prej omenjenih državah) bolj naklonjeni ali manj naklonjeni svobodi gibanja pri delu v Evropi. Glede na socialno-ekonomski status (SES) in glede na raven državljanske vednosti pa so razlike pri odnosu do svobode tega gibanja. **Učenci s socialno-ekonomskim ozadjem, ki je enako ali nad povprečjem države, so v vseh državah razen štirih** (Hrvaška, Francija, Španija in Švedska) **močnejše podpirali svobodo gibanja** evropskih državljanov pri delu znotraj Evrope kot učenci s socialno-ekonomskim ozadjem pod povprečjem države. To ugotovimo **tudi pri učencih iz Slovenije** (v povprečju seveda). **V vseh državah pa so učenci, ki so na lestvici državljanske vednosti uvrščeni na raven B ali nad njo, bolj podpirali svobodo gibanja v primerjavi z učenci z nižjo ravno državljanske vednosti (pod ravno B)**. V povprečju je bila razlika pri tem štiri točke na lestvici (največja pa v Litvi, Bolgariji, na Cipru, v Estoniji, na Malti in v Romuniji).

Ali obstajajo razlike glede na spol, SES in državljansko vednosti pri odnosu do omejitev gibanja za evropske državljane pri delu v Evropi? Te rezultate si oglejmo v nadaljevanju (v **tabeli 3.4**).

V **tabeli 3.4** vidimo rezultate analiz povezave med stališči oz. odnosom učencev do **omejitev pri gibanju evropskih državljanov pri delu v Evropi** glede na spol, SES in raven državljanske vednosti. Ta lestvica je sestavljena iz zadnjih treh postavk (trditev), katerih posamezne rezultate sem prikazala v tabeli 3.1.²⁴ **V okviru evropskega povprečja (in učencih iz vseh držav, se pravi tudi iz Slovenije) so omejitvam gibanja v povprečju bolj naklonjeni fantje kot dekleta; v povprečju je ta razlika znašala približno dve točki na lestvici**. V vseh sodelujočih evropskih

²²Ker so bile postavke glede omejitev nekoliko modificirane, pri tem konstrukt, se pravi pri stališčih glede omejitev gibanja za evropske državljane, vezanih na delo v evropskih državah, ne morem prikazati rezultatov o trendih.

²³Več o tem, kako je izračunan socialno-ekonomski status družin, iz katerih prihajajo učenci, in kaj pomenijo posamezne ravni državljanske vednosti, glej v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič, Mirazchijski, 2023).

²⁴In sicer: »Svoboda državljanov evropskih držav, da delajo kjer koli v Evropi, bi morala biti omejena«, »Svoboda državljanov evropskih držav, da delajo v drugi evropski državi, bi morala biti urejena s sporazumi med posameznimi državami«, »Državljan evropskih držav, ki iščejo zaposlitev v drugi evropski državi, bi morali zaprositi za delovno dovoljenje, kot morajo to storiti državljani neevropskih držav«.

Tabela 3.3 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o svobodi gibanja znotraj Evrope glede na spol, socialno-ekonomski status in raven državljanske vednosti

Izobraževalni sistem	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol										Povprečna vrednost na lestvici glede na socialno-ekonomsko ozadje										
	Fantje					Dekleta					Pod nacionalnim povprečjem					Na ali nad nacionalnim povprečjem					
	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12
Bolgarija	48 (0,4)							49 (0,4)							47 (0,3)						50 (0,4)
Hrvaška ¹	52 (0,3)							53 (0,3)							52 (0,3)						53 (0,4)
Ciper	48 (0,4)							49 (0,3)							47 (0,3)						50 (0,3)
Estonija	51 (0,4)							51 (0,4)							50 (0,4)						52 (0,4)
Francija	53 (0,3)							53 (0,3)							53 (0,3)						53 (0,3)
Italija	54 (0,3)							53 (0,3)							52 (0,3)						54 (0,3)
Latvija ¹	48 (0,3)							48 (0,3)							47 (0,4)						49 (0,3)
Litva	51 (0,3)							52 (0,3)							50 (0,3)						53 (0,4)
Malta	51 (0,5)							50 (0,5)							49 (0,7)						52 (0,4)
Nizozemska†	50 (0,5)							49 (0,4)							48 (0,5)						51 (0,3)
Norveška (9) ¹	50 (0,3)							50 (0,2)							49 (0,3)						51 (0,2)
Poljska	50 (0,3)							50 (0,3)							49 (0,3)						51 (0,2)
Romunija	52 (0,7)							52 (0,4)							51 (0,5)						54 (0,5)
Slovaška	50 (0,4)							48 (0,3)							48 (0,3)						50 (0,3)
Slovenija	50 (0,3)							50 (0,3)							49 (0,3)						50 (0,3)
Španija	53 (0,3)							52 (0,3)							52 (0,3)						53 (0,3)
Švedska ¹	51 (0,5)							50 (0,3)							50 (0,4)						50 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	51 (0,1)							51 (0,1)							50 (0,1)						52 (0,1)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja																					
Danska	49 (0,3)							49 (0,3)							48 (0,3)						50 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja																					
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	51 (0,3)							51 (0,3)							50 (0,3)						51 (0,4)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja																					
Schleswig-Holstein (Nemčija)	51 (0,4)							51 (0,4)							50 (0,4)						51 (0,4)

Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.

Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

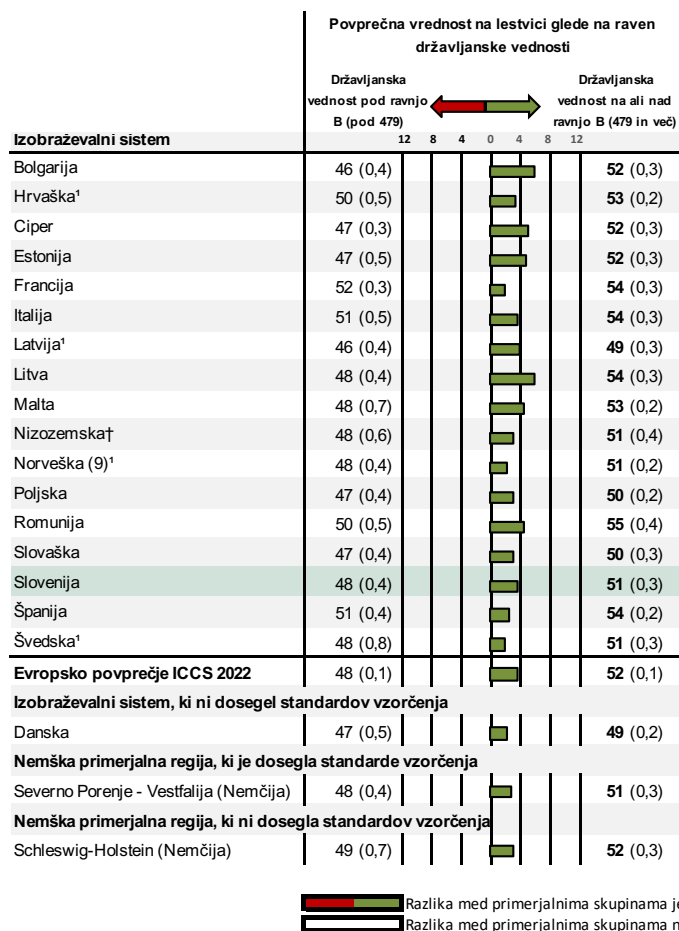
 Razlika med primerjavnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.
 Razlika med primerjavnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

državah so omejitvam gibanja v povprečju tudi **bolj naklonjeni učenci**, ki so **pod ravno B državljanske vednosti**; v povprečju je ta razlika znašala približno štiri točke na lestvici. **V večini sodelujočih evropskih držav so se učenci s SES pod povprečjem države bistveno pogosteje strinjali s trditvami o omejevanju gibanja** kot učenci s SES na ravni povprečja države ali nad njim (s približno dvema točkama razlike na lestvici). **Razlik ni edino pri učencih iz Slovenije, z Malte, iz Latvije, Estonije in s Cipra.** V preostalih državah so ponekod te razlike nekoliko večje (npr. pri učencih iz Švedske), drugod nekoliko manjše (npr. pri učencih iz Hrvaške, Litve in Poljske).

3.2 · Percepcija diskriminacije s strani učencev v Evropi

V širšem smislu lahko diskriminacijo razumemo kot nepravilno ali na predsodkih temelječe obravnavanje različnih skupin ljudi, zlasti na podlagi etnične pripadnosti, starosti, spola ali invalidnosti (Harnois, 2023; Damiani et. al., 2024, str. 39).

Tabela 3.3 (nadaljevanje)

42

Svet Evrope in EU si že dolgo prizadevata za obravnavo in odpravo vseh oblik diskriminacije. Svet Evrope izvaja različne programe za spodbujanje vključevanja, ki obravnavajo vprašanja, kot so sovražni govor in predsodki, enake pravice LGBT-ljudi²⁵ ter priseljence in manjšine (Council of Europe, 2023). Načelo nediskriminacije je v središču vrednot EU in njenega temelja ter je vključeno v več dokumentov, ki predstavljajo temelje EU (Damiani et al., 2024).

Čeprav je EU sprejela precej protidiskriminacijskih direktiv (npr. o rasni enakosti, enakosti pri zaposlovanju, enakosti spolov in številne druge), rezultati raziskav kažejo, da ti ukrepi niso bili dovolj učinkoviti. Rezultati raziskave EU-MIDIS II2 (2016), ki temelji na podatkih več kot 20.000 anketirancev pripadnikov različnih etničnih manjšin in z različnimi priseljenjskimi ozadji iz vseh držav članic EU, so pokazali, da diskriminacija še vedno vpliva na precejšen delež etničnih manjšin in priseljencev v EU. Natančneje, ugotovitve so poudarile, da velik delež anketirancev zaznava precejšnjo stopnjo diskriminacije zaradi svojega etničnega ali priseljenjskega porekla ter morebitnih z njim povezanih značilnosti, kot sta barva kože in vera. S tovrstno diskriminacijo

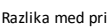
²⁵LGBT je kratica, ki zaobjema lezbijke, geje, biseksualne in transspolne osebe.

Tabela 3.4 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o omejitvi gibanja znotraj Evrope glede na spol, socialno-ekonomski status in raven državljanske vednosti

Izobraževalni sistem	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol												Povprečna vrednost na lestvici glede na socialno-ekonomsko ozadje													
	Fantje						Dekleta						Pod nacionalnim povprečjem						Na ali nad nacionalnim povprečjem							
	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12	8	4	0	4	8	12						
Bolgarija	51 (0,4)							48 (0,4)							51 (0,4)											49 (0,4)
Hrvaška ¹	51 (0,3)							49 (0,3)							50 (0,3)											49 (0,3)
Ciper	53 (0,3)							51 (0,3)							52 (0,3)											52 (0,3)
Estonija	50 (0,4)							48 (0,3)							50 (0,3)											49 (0,4)
Francija	53 (0,3)							51 (0,3)							53 (0,3)											51 (0,3)
Italija	48 (0,4)							45 (0,3)							47 (0,3)											46 (0,5)
Latvija ¹	50 (0,3)							48 (0,3)							50 (0,3)											49 (0,3)
Litva	51 (0,3)							48 (0,3)							50 (0,3)											49 (0,3)
Malta	54 (0,4)							51 (0,3)							53 (0,4)											52 (0,3)
Nizozemska [†]	50 (0,4)							49 (0,3)							51 (0,4)											48 (0,4)
Norveška (9) ¹	54 (0,3)							52 (0,2)							54 (0,3)											52 (0,2)
Poljska	49 (0,2)							46 (0,2)							48 (0,2)											47 (0,2)
Romunija	49 (0,5)							47 (0,6)							49 (0,4)											47 (0,5)
Slovaška	50 (0,3)							48 (0,2)							50 (0,3)											49 (0,3)
Slovenija	54 (0,3)							52 (0,2)							53 (0,3)											53 (0,3)
Španija	51 (0,3)							49 (0,3)							51 (0,3)											49 (0,3)
Švedska ¹	51 (0,5)							48 (0,3)							52 (0,4)											48 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	51 (0,1)							49 (0,1)							51 (0,1)											49 (0,1)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja																										
Danska	51 (0,3)							50 (0,3)							51 (0,2)											50 (0,3)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja																										
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	49 (0,3)							48 (0,2)							50 (0,3)											48 (0,3)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja																										
Schleswig-Holstein (Nemčija)	48 (0,4)							48 (0,3)							49 (0,4)											47 (0,3)

Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.

Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

 Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.
 Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

naj bi se soočali predvsem anketiranci romskega porekla ali porekla iz podsaharske Afrike (European Union Agency for Fundamental Rights, 2017; Damiani et al., 2024, str. 39).

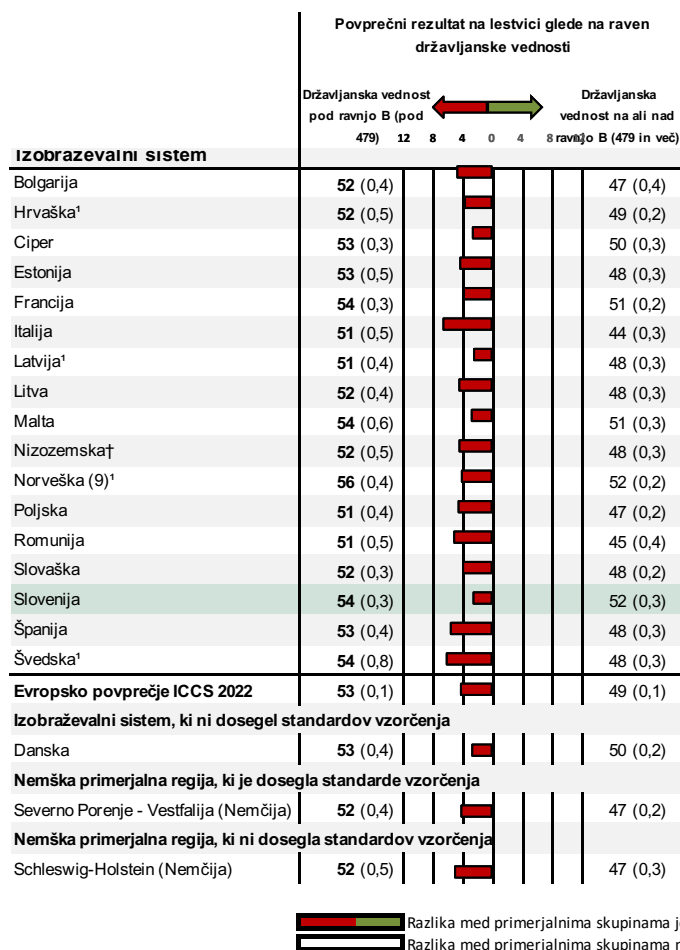
V Evropskem modulu ICCS 2022 smo učence vprašali, v kolikšni meri menijo, da so v njihovi državi (v primeru Slovenije je bilo eksplicitno navedena Slovenija, v primeru drugih evropskih držav, ki so sodelovale v raziskavi, pa pač tamkajšnja država) diskriminirane našete skupine ljudi (rezultate predstavljam v **tabeli 3.5**).²⁶

Skupine, ki jih učenci v svojih državah zaznavajo²⁷ kot **najbolj diskriminirane**, so v okviru povprečja sodelujočih evropskih držav pripadniki skupnosti **LGBT+ (evropsko povprečje je 80 %**,

²⁶Pred tem smo diskriminacijo tudi definirali, in sicer da to pomeni, da je nekdo nepravilno zapostavljen zgolj zaradi določenih osebnih značilnosti, kot so starost, spol, spolna usmerjenost, veroizpoved ali rasa. Še posebej smo jih opozorili, da želimo izvedeti, kakšno je njihovo mnenje o diskriminaciji. Naštete so bile različne družbene skupine, pri vsaki so označili svoje strinjanje ali nestrinjanje, in sicer na podlagi kategorij 4-stopenjske Likertove lestvice: »V veliki meri«, »Do neke mere«, »Le malo« in »Sploh ne«.

²⁷Tukaj poročamo o deležih oz. odstotkih učencev, ki so pri posamezni skupini označili, da se bodisi v veliki meri bodisi do neke mere strinjajo, da je vsaka od teh skupin v državi diskriminirana.

Tabela 3.4 (nadaljevanje)

v Sloveniji se je do tega, da je ta skupina diskriminirana v veliki meri ali do neke mere, strinjalo 75 % učencev, kar je sicer pod evropskim povprečjem, še vedno pa gre za družbeno skupino, za katero se je največ učencev iz Slovenije strinjalo, da je v naši državi diskriminirana), sledijo priseljenci (73 % v evropskem povprečju, v Sloveniji 68 %, kar je pod evropskim povprečjem), revni (73 % v okviru evropskega povprečja in v Sloveniji 71 %, ni razlik z evropskim povprečjem) in ljudje afriškega porekla (70 % v okviru evropskega povprečja in v Sloveniji 66 %, kar je pod evropskim povprečjem). Na evropski ravni je 66 % učencev poročalo, da so v njihovi državi diskriminirani invalidi, v Sloveniji, pa 56 %, kar je pod evropskim povprečjem. Približno trije od petih učencev so poročali, da so v njihovih državah diskriminirane ženske (61 % v okviru evropskega povprečja, v Sloveniji 55 %, kar je pod evropskim povprečjem), pripadniki etničnih manjšin (61 % v okviru evropskega povprečja, 56 % v Sloveniji, kar je pod evropskim povprečjem) in verskih manjšin (60 % v okviru evropskega povprečja in enako v Sloveniji). Več kot polovica učencev je menila, da so diskriminirani ljudje, katerih politično mnenje je drugačno od večine (56 % v okviru evropskega povprečja in 58 % v Sloveniji, kar je tudi ena od dveh postavk, pri katerih Slovenija beleži večji delež, kot je povprečje ostalih sodelujočih evropskih držav), manj

Tabela 3.5 · Učencevo dojemanje diskriminacije socialnih skupin v lastni državi

		Odstotki učencev, ki so v veliki meri ali do neke mere zaznali diskriminacijo naslednjih družbenih skupin in ljudi:						
Izobraževalni sistem	Ženske	Mladi	Revni	Verske manjšine	Invalidi	Starejši		
Izobraževalni sistem								
Bolgarija	63 (1,2)	56 (1,1)	74 (0,9)	60 (1,0)	66 (1,0)	57 (1,2)		
Hrvaška ¹	52 (1,2)	38 (1,1)	72 (1,0)	59 (1,1)	49 (1,1)	33 (1,1)		
Ciper	69 (0,9)	58 (0,9)	70 (0,9)	64 (0,8)	66 (0,8)	52 (0,9)		
Estonija	58 (1,2)	52 (1,2)	70 (1,0)	56 (1,2)	63 (1,4)	38 (1,7)		
Francija	84 (0,7)	59 (1,1)	85 (0,7)	76 (0,8)	84 (0,7)	42 (1,1)		
Italija	68 (1,1)	44 (1,4)	81 (0,8)	61 (1,1)	73 (0,8)	30 (1,1)		
Latvija ¹	51 (1,2)	48 (1,2)	66 (1,0)	43 (1,1)	57 (1,0)	39 (1,1)		
Litva	62 (1,2)	54 (1,4)	70 (1,2)	55 (1,1)	62 (1,2)	44 (1,4)		
Malta	65 (1,9)	54 (2,1)	65 (0,8)	62 (1,3)	64 (1,1)	45 (1,7)		
Nizozemska [†]	61 (1,4)	33 (1,2)	72 (1,4)	77 (1,1)	79 (1,0)	29 (1,1)		
Norveška (9) ¹	47 (0,8)	42 (0,9)	67 (0,8)	63 (0,8)	65 (0,8)	22 (0,7)		
Poljska	62 (1,0)	56 (0,8)	77 (0,8)	56 (1,0)	59 (0,6)	30 (0,8)		
Romunija	70 (1,6)	63 (2,4)	86 (1,0)	66 (1,4)	76 (1,4)	53 (2,2)		
Slovaška	59 (1,0)	52 (1,1)	74 (0,9)	57 (1,1)	67 (1,0)	41 (1,2)		
Slovenija	55 (1,2)	51 (1,2)	71 (0,9)	60 (1,0)	56 (1,0)	45 (1,0)		
Španija	61 (1,1)	38 (1,1)	74 (0,8)	48 (1,0)	61 (1,0)	29 (1,0)		
Švedska ¹	58 (1,1)	41 (1,2)	64 (1,1)	57 (1,0)	68 (1,1)	26 (1,0)		
Evropsko povprečje ICCS 2022	61 (0,3)	49 (0,3)	73 (0,2)	60 (0,3)	66 (0,2)	38 (0,3)		
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja								
Danska	62 (1,1)	44 (1,0)	62 (1,0)	57 (0,9)	64 (1,0)	20 (1,0)		
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja								
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	75 (1,2)	50 (1,2)	85 (0,7)	77 (0,9)	82 (0,8)	31 (1,1)		
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja								
Schleswig-Holstein (Nemčija)	75 (1,0)	48 (1,7)	86 (0,9)	77 (1,3)	86 (0,9)	32 (1,4)		

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▾

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Tabela 3.5 (nadaljevanje)

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so v veliki meri ali do neke mere zaznali diskriminacijo naslednjih družbenih skupin ljudi:				
	Priseljenci	Ljudje, katerih politično mnenje je drugačno od večine	Člani skupnosti LGBT+ (lezbičke, geji, biseksualne in transspolne osebe, osebe kvir)	Ljudje afriškega porekla	Pripadniki etničnih manjšin
Izobraževalni sistem					
Bolgarija	69 (0,9) ▽	58 (1,0) ▽	77 (1,1) ▽	72 (1,1) ▽	66 (1,1) ▽
Hrvaška ¹	71 (1,0) ▽	49 (1,2) ▽	84 (0,8) ▽	58 (1,1) ▴	54 (1,1) ▽
Ciper	71 (0,9) ▽	60 (1,0) ▽	72 (0,9) ▽	71 (0,8) ▽	64 (0,9) ▽
Estonija	70 (1,2) ▽	57 (1,3) ▽	81 (1,2) ▽	73 (1,4) ▽	-
Francija	84 (0,6) ▴	55 (1,0) ▽	86 (0,6) ▽	79 (0,7) ▴	64 (0,9) ▽
Italija	90 (0,6) ▴	54 (0,9) ▽	89 (0,5) ▽	84 (0,7) ▴	71 (1,0) ▽
Latvija ¹	62 (1,0) ▴	55 (1,0) ▽	76 (1,0) ▽	61 (1,2) ▽	53 (1,2) ▽
Litva	71 (1,1) ▽	65 (1,1) ▽	85 (0,7) ▽	71 (1,0) ▽	60 (1,2) ▽
Malta	79 (0,6) ▽	65 (1,3) ▽	74 (1,0) ▽	71 (0,9) ▽	64 (1,0) ▽
Nizozemska [†]	78 (1,1) ▽	45 (1,1) ▴	88 (0,9) ▽	84 (1,0) ▴	73 (1,0) ▴
Norveška (9) ¹	75 (0,8) ▽	53 (0,8) ▽	71 (0,7) ▽	63 (0,9) ▽	53 (1,0) ▽
Poljska	65 (0,9) ▽	60 (0,9) ▽	78 (0,7) ▽	75 (0,8) ▽	54 (0,9) ▽
Romunija	70 (2,0) ▽	63 (1,4) ▽	85 (1,5) ▽	73 (1,5) ▽	71 (1,6) ▴
Slovaška	70 (1,1) ▽	59 (1,1) ▽	82 (0,9) ▽	73 (1,0) ▽	59 (1,1) ▽
Slovenija	68 (0,9) ▽	58 (1,1) ▽	75 (0,8) ▽	66 (0,9) ▽	56 (1,1) ▽
Španija	80 (0,8) ▽	55 (1,0) ▽	79 (0,7) ▽	61 (1,1) ▽	58 (1,5) ▽
Švedska ¹	75 (1,1) ▽	41 (1,1) ▴	71 (1,0) ▽	53 (1,2) ▴	52 (1,2) ▽
Evropsko povprečje ICCS 2022	73 (0,2)	56 (0,3)	80 (0,2)	70 (0,3)	61 (0,3)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja					
Danska	75 (1,0)	42 (1,0)	76 (0,8)	75 (0,8)	-
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja					
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	80 (0,9) ▽	61 (1,1) ▽	87 (0,7) ▽	83 (1,0) ▴	65 (1,1) ▽
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja					
Schleswig-Holstein (Nemčija)	80 (1,1)	63 (1,5)	88 (1,0)	84 (1,2)	67 (1,3)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

kot polovica pa jih je menila, da to velja za **mlade** (49 % v okviru evropskega povprečja in 51 v Sloveniji, **vendar ni razlike med Slovenijo in evropskim povprečjem**) ali **starejše** (38 % v evropskem povprečju in **45 % učencev v Sloveniji**, kar je **nad evropskim povprečjem**). Zanimivi so tudi rezultati glede primerjave med državami. Na eni strani vidimo primera Francije in Romunije, kjer so bili deleži učencev skoraj pri vseh skupinah ljudi (razen pri eni družbeni skupini, in sicer pri ljudeh, katerih politično mnenje je drugačno od večine, v Franciji, in pri priseljencih v Romuniji) nad evropskim povprečjem (malo ali precej nad njim); to pomeni, da je več učencev iz Francije in Romunije menilo, da so v njihovi državi (se pravi Franciji oz. v Romuniji) posamezne skupine ljudi diskriminirane, kot je to veljalo za povprečno mnenje njihovih vrstnikov iz drugih sodelujočih držav. Pri vseh ostalih državah pa so odgovori bolj razpršeni glede na posamezne skupine ljudi. Se pravi, pri določenih skupinah je več ali precej več učencev v državi poročalo, da so diskriminirane (primerjaje z evropskim povprečjem), pri določenih skupinah ni bilo razlik z evropskim povprečjem, pri preostalih pa je manj ali precej manj učencev poročalo, da so v njihovi državi diskriminirane, kot je bilo to značilno za mnenje njihovih vrstnikov iz drugih evropskih držav. Razpršenost odgovorov vidimo tudi **v primeru Slovenije: pri treh družbenih skupinah** (mladi, revni, verske manjšine) **ni bilo razlik v deležih** strinjanja, **da so te skupine** v državi v veliki meri ali do neke mere **diskriminirane, pri dveh skupinah** (starejši in ljudje, katerih politično mnenje je drugačno od večine) je **več naših učencev menilo, da so diskriminirane** (primerjaje z evropskim povprečjem), pri preostalih šestih pa je manj naših učencev menilo, da so v Sloveniji diskriminirane – gre za ženske, invalide, priseljence, člane skupnosti LGBT+, ljudi afriškega porekla in pripadnike etničnih manjšin.

V naslednjem poglavju se osredotočam na poročanje o rezultatih glede trajnostnega razvoja, tako glede stališč učencev do okoljske trajnosti kot tudi glede njihovega trajnostnega vedenja oz. angažiranosti.

4 · Podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi, trajnostno vedenje učencev

Trajnost oz. trajnostni razvoj je eden novih fokusov v raziskavi ICCS. V vseh ciklih raziskave je državljanska vednost učencev sicer vključevala koncepte, povezane z vzgojo in izobraževanjem za trajnostni razvoj (VITR) ter vzgojo in izobraževanjem za globalno državljanstvo (VIGD) (Damiani in Fraillon, v pripravi). V ICCS 2009 je bil trajnostni razvoj kot ključni koncept vključen v vsebinsko področje 1 (civilna družba in sistemi) (Schulz et al., 2008). V ICCS 2016 je bil eno od novih ključnih področij raziskave okoljski trajnostni razvoj pri državljanski vzgoji in izobraževanju ter je bil kot ključni koncept vključen v vsebinsko področje 1 (civilna družba in sistemi). Globalno državljanstvo je bilo kot ključni koncept vključeno v vsebinsko področje 4 (državlanske identitete) (Schulz et al., 2016). Koncepti, ki jih povezujemo z VITR in VIGD, so ostali v sklopu preizkusa znanja ICCS (vsebinska domena) in so posledično prispevali k merjenju državljanske vednosti ter opisu te lestvice. V ICCS 2022 sta bili področji VITR in VIGD v raziskovalnem oz. ocenjevalnem okviru ICCS izrecneje poudarjeni (Schulz et al., 2023), preizkus znanja ICCS 2022 pa je vključeval podmnožico postavk/nalog, razvitih za ocenjevanje vsebin, povezanih z VITR in VIGD.²⁸ V obdobju razvoja nalog za preverjanje državljanske vednosti ICCS je bilo še vedno odprto vprašanje, ali bo le-te mogoče vključiti v obstoječo lestvico državljanske vednosti ICCS ali ne (ali bo morebiti potrebna nova lestvica), a so rezultati predraziskave in glavne raziskave pokazali, da je tudi o teh konceptih mogoče poročati kot o delu lestvice državljanske vednosti (Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 57). V ICCS 2022 je bila tako trajnost oz. trajnostni razvoj vključen v vsebinsko domeno 2 (državljska načela), kjer je prav trajnost posebna poddomena, jasno pa so izpostavljene vse tri dimenzije, zraven okoljske trajnosti tudi družbena in ekonomska (Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 26). Vendar je treba povedati, da tukaj govorimo o državljanski vednosti. V Evropskem regionalnem modulu pa smo preverjali stališča (ter delovanje oz. pripravljenost za delovanje) o trajnosti (se pravi gre za afektivno-vedenjsko področje), zato v pričujočem poročilu poročam o tem. Prav tako bi želela poudariti, da sem že v Nacionalnem poročilu ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023) prav tako poročala o nekaterih rezultatih, vezanih na trajnost (tudi o stališčih učiteljev, ravnateljev, nekaj tudi o stališčih učencev – slednje iz regularnega, se pravi mednarodnega, dela raziskave ICCS).

V Evropskem regionalnem modulu se to področje osredotoča na stališča učencev, ki so povezana z okoljsko trajnostjo (npr. njihovo podporo okoljskemu sodelovanju v Evropi). Osredotoča pa se tudi na vedenja, povezana s trajnostjo (npr. poročanje učencev o lastnem politično-potrošniškem in trajnostnem vedenju). Oboje se nanaša na konstrukte, povezane z afektivno-vedenjskima področjema »stališča/prepričanja« in »delovanje«, kar je tudi ustrezno konceptualizirano v Raziskovalnem okviru ICCS 2022 (Schulz et al., 2023).

²⁸Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj (VITR) sta pogosto obravnavana v povezavi z VIGD, in sicer kot vidik državljanske odgovornosti (Veugelers, 2011). Spodbujanje trajnostnega vedenja je skupaj z razvojem znanja, spretnosti in vrednot eden najpomembnejših vidikov izobraževanja za trajnostni razvoj (UNESCO, 2005). Raziskovalni okvir ICCS 2016 je vključeval okoljsko trajnost v državljanski vzgoji in izobraževanju kot enega od treh področij. V ICCS 2022 pa smo vključili širše razumevanje trajnosti, ki zajema vsebine, povezane z okoljsko, družbeno in ekonomsko trajnostjo, s ciljem povečati poudarek na VITR in obseg vsebin, povezanih z VITR, v primerjavi s prejšnjimi cikli ICCS (Schulz et al., 2023). Drug pristop k raziskovanju trajnosti, vključno z varstvom okolja, v kontekstu globalnega državljanstva je spraševanje o dojemanju globalnih vprašanj, vključno z revščino, lakoto, vojnami, s prenaseljenostjo in z okoljem (Holden, 2007; Rubin, 2002; Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 132). Tudi ta področja so bila vključena v mednarodno opcijo ICCS 2022, nekatera pa v Evropski regionalni modul.

Tabela 4.1 · Podpora učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji – podrobneje

Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi trditvami:											
	Evropske države bi morale spodbujati skupne protokole in pravila za varovanje okolja				Evropske države bi morale spodbujati gospodarsko rast, ki bo trajnostna za okolje		Evropske države bi morale spodbujati uporabo obnovljivih virov energije		Evropske države bi morale spodbujati uporabo čistih tehnologij v državah zunaj Evrope (npr. LED-osvetlitve, električna vozila)		Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo podporo učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	
Izobraževalni sistem											
Bolgarija	87 (0,8)	85 (0,9)	87 (1,0)	87 (1,0)	83 (1,0)	84 (1,0)	84 (1,0)	84 (1,0)	84 (1,0)	84 (1,0)	48 (0,3)
Hrvaška ¹	93 (0,6)	95 (0,5)	95 (0,6)	95 (0,6)	96 (0,4)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	51 (0,2)
Ciper	88 (0,6)	88 (0,6)	88 (0,6)	88 (0,6)	88 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	49 (0,2)
Estonija	83 (0,9)	90 (1,0)	93 (0,7)	93 (0,7)	93 (0,6)	90 (0,8)	90 (0,8)	90 (0,8)	90 (0,8)	90 (0,8)	48 (0,4)
Francija	97 (0,4)	95 (0,4)	94 (0,5)	94 (0,5)	93 (0,5)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	87 (0,6)	53 (0,2)
Italija	95 (0,4)	96 (0,6)	96 (0,4)	96 (0,4)	94 (0,7)	93 (0,5)	93 (0,5)	93 (0,5)	93 (0,5)	93 (0,5)	53 (0,3)
Latvija ¹	86 (0,8)	87 (0,8)	89 (0,8)	89 (0,8)	90 (0,8)	87 (0,9)	87 (0,9)	87 (0,9)	87 (0,9)	87 (0,9)	47 (0,2)
Litva	88 (0,7)	92 (0,6)	95 (0,6)	95 (0,6)	93 (0,7)	91 (0,6)	91 (0,6)	91 (0,6)	91 (0,6)	91 (0,6)	50 (0,2)
Malta	90 (0,9)	93 (0,8)	93 (1,3)	93 (1,3)	92 (1,0)	91 (1,3)	91 (1,3)	91 (1,3)	91 (1,3)	91 (1,3)	52 (0,4)
Nizozemski	87 (0,7)	87 (0,8)	88 (0,7)	88 (0,7)	87 (0,9)	81 (0,9)	81 (0,9)	81 (0,9)	81 (0,9)	81 (0,9)	47 (0,3)
Norveška (9) ¹	85 (0,6)	93 (0,4)	95 (0,4)	95 (0,4)	95 (0,4)	94 (0,5)	94 (0,5)	94 (0,5)	94 (0,5)	94 (0,5)	51 (0,2)
Poljska	83 (0,8)	86 (0,7)	93 (0,5)	93 (0,5)	95 (0,4)	92 (0,6)	92 (0,6)	92 (0,6)	92 (0,6)	92 (0,6)	48 (0,2)
Romunija	94 (1,1)	91 (1,4)	93 (1,0)	93 (1,0)	92 (1,2)	89 (1,3)	89 (1,3)	89 (1,3)	89 (1,3)	89 (1,3)	51 (0,5)
Slovaška	92 (0,8)	93 (0,6)	94 (0,6)	94 (0,6)	93 (0,7)	88 (0,7)	88 (0,7)	88 (0,7)	88 (0,7)	88 (0,7)	49 (0,3)
Slovenija	93 (0,5)	91 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	50 (0,2)
Španija	95 (0,4)	96 (0,4)	96 (0,4)	96 (0,4)	96 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	53 (0,2)
Švedska ¹	92 (0,5)	93 (0,5)	94 (0,5)	94 (0,5)	94 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	92 (0,5)	51 (0,2)
Evropsko povprečje ICCS 2022											
90 (0,2)											
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja											
Danska	85 (0,8)	88 (0,8)	89 (0,6)	89 (0,6)	90 (0,7)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	89 (0,6)	47 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja											
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	90 (0,5)	92 (0,6)	91 (0,6)	91 (0,6)	92 (0,6)	87 (0,8)	87 (0,8)	87 (0,8)	87 (0,8)	87 (0,8)	49 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja											
Schleswig-Holstein (Nemčija)	89 (0,7)	91 (0,7)	94 (0,6)	94 (0,6)	95 (0,8)	89 (0,8)	89 (0,8)	89 (0,8)	89 (0,8)	89 (0,8)	50 (0,2)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

4.1 · Podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi

V zadnjih letih je mogoče opaziti vse večjo ozaveščenost o okoljskih vprašanjih in zaskrbljenost glede posledic podnebnih sprememb za prihodnost tega planeta, ki je privedla do pojava mednarodnih mladinskih gibanj, kot so Petki za prihodnost (de Moor et al, 2020; Marquardt, 2020), prišlo pa je tudi do uradnega priznanja globalnega pomena vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj in vzgoje in izobraževanja za globalno državljanstvo, in sicer z njuno vključitvijo v Agendo Združenih narodov za trajnostni razvoj do leta 2030, zlasti v obliki cilja trajnostnega razvoja 4.7 (SDG: 4.7) (Council of the European Union, 2021; United Nations General Assembly, 2015, str. 17; UNESCO, 2020; 2021; Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 21). Vendar je treba povedati, da kljub vključitvi vseh treh dimenzij trajnostnega razvoja v raziskavo ICCS (in Evropski regionalni modul) največ postavk še vedno pokrije **področje okoljske trajnosti**.

Vse večji pomen in mednacionalna narava okoljskih vprašanj države že dolgo spodbujata k izvajanju skupnih ukrepov za reševanje okoljskih problemov, medtem ko okoljsko sodelovanje na mednarodni ravni ostaja težko izvedljivo (Rietig et al., 2023). EU se aktivno zavzema za varstvo okolja in izvajanje ukrepov proti posledicam podnebnih sprememb z oblikovanjem posebne okoljske zakonodaje in določanjem okoljskih prednostnih nalog EU (Damiani et al., 2023, str. 49).

Za merjenje odnosa učencev do trajnosti je Evropski regionalni modul vseboval vprašanje, namenjeno merjenju stališč učencev o sodelovanju med evropskimi državami pri vprašanjih, povezanih z okoljsko trajnostjo (**slika 4.1**). Sicer pa gre za odgovore na trditve, katerih rezultate prikazujem v **tabeli 4.1**.²⁹ Na podlagi teh petih trditev pa je izračunana tudi lestvica, ki prikazuje podporo učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji.

Na **sliki 4.1** vidimo, da so se skoraj vsi učenci iz sodelujočih držav strinjali z različnimi oblikami sodelovanja med evropskimi državami z namenom zaščite okolja. Npr., 92 % učencev se je strinjalo (oz. zelo strinjalo), da bi morale evropske države spodbujati gospodarsko rast, ki bo trajnostna za okolje (enak delež učencev tudi v Sloveniji). Podrobnosti glede deležev vsake posamezne države pri tej trditvi, pa tudi preostalih štirih, pa prikazujem v **tabeli 4.1**.

V **tabeli 4.1** so prikazani rezultati (nacionalni odstotki učencev, ki so se zelo strinjali ali strinjali) glede petih ponujenih trditev, vezanih na sodelovanje med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji. Kot vidimo, so se učenci **v evropskem povprečju precej strinjali s posameznimi trditvami glede raznih oblik sodelovanja evropskih držav na tem področju (potreba po enakih pravilih; skupnih protokolih za zmanjšanje podnebnih sprememb; spodbujanje gospodarske rasti, ki bo za okolje trajnostna; spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije; uporabe čistih tehnologij v državah zunaj Evrope (npr. LED-osvetljava, električna vozila)), in sicer v skoraj 90 % ali več (za vsako posamezno trditev) na ravni evropskega povprečja sodelujočih držav. Vendar kljub visokim odstotkom opazimo tudi nekaj razlik med državami, kljub temu da so povprečni nacionalni rezultati pri posameznih trditvah prav tako visoki in v nobeni izmed sodelujočih držav ti deleži strinjanja niso pod 80 %. Vendar na razlike med državami najlažje pogledamo s pomočjo rezultatov na **lestvici** (izračunani na podlagi odgovorov na vseh teh pet trditev), ki prikazuje **podporo učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji** (se pravi teh pet preverjanih stališč). Rezultate te lestvice vidimo v tabeli skrajno desno. Iz njih vidimo, da **od evropskega povprečja ne odstopajo edino učenci iz Litve**. Na drugi strani imamo sklop držav, ki so na tej lestvici **pod evropskim povprečjem**. Gre za učence iz **Bolgarije, s Cipra, iz Estonije, Latvije, Poljske, Slovaške in****

²⁹Kategorije možnih odgovorov na 4-stopenjski Likertovi lestvici od »Zelo se strinjam« do »Nikakor se ne strinjam«.

Slika 4.1 · Podpora učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji

Skoraj vsi učenci so se strinjali z različnimi oblikami sodelovanja med evropskimi državami z namenom zaščite okolja.

Slovenije, še posebej pa iz Nizozemske. Vidimo tudi, da so nad evropskim povprečjem učenci iz Hrvaške, Francije, Italije, z Malte, iz Norveške, Romunije, Španije in Švedske.

In kdo so učenci, ki v povprečju manj ali bolj podpirajo evropsko sodelovanje na področju okoljske trajnosti, glede na dihotomne spremenljivke (spol, SES – pod proti na ali nad povprečjem države, državljansko vednost – učenci pod ravnjo B proti na oz. nad njo)?

Kot vidimo iz **tabele 4.2, okoljsko sodelovanje v Evropi bolj podpirajo učenci in učenke, ki se uvrščajo na višje ravni državljanske vednosti** (raven B ali nad njo), in sicer v okviru evropskega povprečja pa tudi v okviru povprečja vsake posamezne države. Razlike v točkah na lestvici so sicer nekoliko različne (v evropskem povprečju pa gre za 5 točk razlike na lestvici). Tako konsistentna (čeprav gre za nekoliko manjšo razliko, 9 točk na lestvici evropskega povprečja) je tudi ugotovitev glede podpore sodelovanja znotraj Evrope v zvezi z okoljskimi vprašanji glede na SES (ko primerjamo skupini pod proti na ali nad nacionalnim povprečjem) – **učenci/-ke iz skupine z višjim SES v povprečju bolj podpirajo** okoljsko sodelovanje v Evropi), in sicer tako v okviru evropskega povprečja kot v vsaki posamezni državi. Pri podpori okoljskemu sodelovanju v Evropi **glede na spol** sicer obstajajo **razlike v evropskem povprečju** (čeprav **majhne**) **v prid dekletom**, kar velja **tudi za Slovenijo** in osem drugih držav. Vidimo pa tudi, da v določenih državah razlike glede na spol ni bilo – gre za učence in učenke iz Estonije, Francije, Italije, z Malte, iz Romunije, Slovaške in Španije. Na Nizozemskem pa je razlika v prid fantom.

Tabela 4.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve podpore sodelovanju znotraj Evrope v zvezi z okoljskimi vprašanji glede na spol, SES in raven državljanske vednosti

	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol		Povprečna vrednost na lestvici glede na socialno-ekonomsko ozadje		Povprečni rezultat na lestvici glede na raven državljanske vednosti	
	Fantje	Deleta	Pod nacionalnim povprečjem	Na ali nad nacionalnim povprečjem	Državlanska vrednost pod ravno B (pod 479)	Državlanska vrednost na ali nad ravno B (479 in več)
Izobraževalni sistem						
Bolgarija	47 (0,5)	48 (0,3)	46 (0,4)	49 (0,3)	45 (0,4)	51 (0,3)
Hrvaška ¹	51 (0,3)	52 (0,2)	51 (0,3)	52 (0,4)	49 (0,5)	52 (0,3)
Ciper	48 (0,3)	50 (0,3)	47 (0,3)	51 (0,3)	47 (0,3)	53 (0,3)
Estonija	48 (0,4)	48 (0,4)	47 (0,3)	49 (0,5)	45 (0,5)	49 (0,4)
Francija	53 (0,3)	53 (0,2)	52 (0,3)	54 (0,3)	51 (0,4)	54 (0,2)
Italija	53 (0,2)	52 (0,4)	51 (0,3)	54 (0,3)	50 (0,4)	54 (0,3)
Latvija ¹	46 (0,3)	48 (0,3)	46 (0,3)	48 (0,3)	44 (0,4)	49 (0,3)
Litva	50 (0,3)	51 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,3)	47 (0,3)	52 (0,3)
Malta	52 (0,4)	51 (0,5)	50 (0,6)	53 (0,3)	48 (0,7)	54 (0,3)
Nizozemska ²	47 (0,4)	46 (0,3)	45 (0,4)	48 (0,3)	45 (0,4)	48 (0,3)
Norveška (9) ¹	50 (0,3)	51 (0,3)	49 (0,3)	52 (0,3)	48 (0,3)	51 (0,2)
Poljska	48 (0,2)	49 (0,2)	47 (0,2)	49 (0,2)	46 (0,4)	49 (0,2)
Romunija	51 (0,7)	51 (0,4)	50 (0,5)	53 (0,5)	49 (0,6)	54 (0,4)
Slovaška	49 (0,4)	49 (0,3)	49 (0,4)	50 (0,3)	47 (0,4)	51 (0,3)
Slovenija	49 (0,3)	50 (0,2)	49 (0,3)	50 (0,3)	47 (0,3)	51 (0,2)
Španija	52 (0,3)	53 (0,3)	52 (0,3)	53 (0,3)	50 (0,3)	54 (0,2)
Švedska ¹	51 (0,4)	52 (0,3)	50 (0,3)	53 (0,3)	47 (0,6)	52 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	50 (0,1)	50 (0,1)	49 (0,1)	51 (0,1)	47 (0,1)	52 (0,1)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja						
Danska	47 (0,3)	48 (0,3)	46 (0,3)	49 (0,3)	45 (0,5)	48 (0,3)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja						
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	49 (0,3)	49 (0,3)	48 (0,2)	50 (0,4)	47 (0,4)	50 (0,3)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja						
Schleswig-Holstein (Nemčija)	50 (0,4)	50 (0,3)	49 (0,3)	51 (0,4)	47 (0,6)	51 (0,3)

 Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.

 Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

4.2 · Poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju

Politično potrošništvo³⁰ oz. politično-potrošniško vedenje se nanaša na obliko državljanske participacije, pri kateri se posamezniki odločajo za nakup ali nenakup (bojkot) izdelka na podlagi etičnih ali političnih vidikov (Stolle in Micheletti, 2013; Ward, 2008; Yates, 2011). Politično potrošništvo velja za novo obliko političnega udejstvovanja, saj v končni fazi pomeni vplivanje na politiko in podjetja z izbiro življenjskega sloga potrošnikov (Boström, Micheletti in Oosterveer, 2019; Stolle, Hooghe in Micheletti, 2005; Strømsnes, 2009; Damiani et al., 2024, str. 50).

V raziskavah je bilo ugotovljeno, da lahko politično-potrošniško vedenje sprožijo različni temeljni motivi, ki pogosto odražajo trajnostne ali etične skrbi, ki presegajo nakup (ali nenakup) blaga. Takšna vedenja lahko vključujejo tudi izražanje mnenj o praksah in politikah podjetij preko različnih komunikacijskih kanalov ter zajemajo vključevanje okoljsko, etično in politično odgovornih ukrepov v življenjski slog posameznikov (Kyroglou in Henn, 2022; Micheletti, Dietlind in Berlin, 2012). Raziskave so prav tako pokazale tudi široko paleto pristopov k političnemu potrošništvu (Zorell, 2018) in raznolike oblike slednjega po državah (Kyroglou in Henn, 2020). Raziskave kažejo, da politično potrošništvo privlači mlade, saj predstavlja inovativno obliko participacije namesto tradicionalnih, kot so npr. volitve (Kyroglou & Henn, 2022; Stolle, Hooghe in Micheletti, 2005), čeprav je bila izobrazba in ne starost prepoznana kot eden močnejših napovednikov politično-potrošniškega vedenja (Nonomura, 2017; Damiani et al., 2024, str. 50).

V Evropski regionalni modul (2022) je bilo preučevanje politično-potrošniškega vedenja učencev vključeno v obliki vprašanja, ki je spraševalo o tem, kako pogosto so učenci v zadnjem letu (12 mesecih) izvedli katero od naštetih dejavnosti – rezultate podrobneje prikazujem v **tabeli 4.3**.³¹ Iz teh trditvev je bila oblikovana tudi lestvica – tudi o teh rezultatih poročam v omenjeni tabeli.

Kot vidimo iz rezultatov, predstavljenih v **tabeli 4.3**, je **več kot polovica učencev** poročala, da so v zadnjih 12 mesecih **pogosto ali včasih kupili izdelke, ki jih je kasneje mogoče reciklirati** (evropsko povprečje je bilo 54 %, v Sloveniji je delež teh učencev prav tako 54 % in **ne odstopa od evropskega povprečja**), in da so (pogosto ali včasih) **zavrnili nakup dobrin, katerih izdelava negativno vpliva na okolje** (52 % v okviru evropskega povprečja in **53 % v Sloveniji**, vendar delež **ne odstopa od evropskega povprečja**). Vendar pri obeh trditvah vidimo deleže učencev nekaterih drugih držav, ki pa od evropskega povprečja odstopajo ali precej odstopajo. Recimo, v Nizozemski in Norveški so deleži učencev, ki so v zadnjih 12 mesecih pogosto ali včasih kupili izdelke, ki jih je kasneje mogoče reciklirati, in ki so zavrnili nakup dobrin, katerih izdelava negativno vpliva na okolje, več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem. In obratno, deleža učencev s Cipra sta pri obeh trditvah precej nad evropskim povprečjem. V tabeli prikazujem te rezultate za vsako od posameznih držav. Sta pa **deleža učencev iz Slovenije od evropskega povprečja odstopala pri dveh trditvah** – pri **nakupu ekoloških izdelkov** (v zadnjih 12 mesecih) je **57 % učencev iz Slovenije odgovorilo**, da so slednje **storili pogosto ali včasih** (kar je bilo **pod evropskim povprečjem**, ki je bilo 61 %), **več učencev iz Slovenije** (kot to velja za evropsko povprečje) je **poročalo**, da so v zadnjih 12 mesecih pogosto ali včasih **pridobili informacije, ali je podjetje družbeno odgovorno, pred nakupom njegovih izdelkov**, in sicer

³⁰V angl. *political consumerism*. Oz. gre za neke vrste politično in etično potrošništvo (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019).

³¹Za vsako izmed šestih trditvev so imeli na razpolago kategorijo odgovora na 4-stopenjski Likertovi lestvici: »Pogosto«, »Včasih«, »Redko«, »Nikoli«. Sicer pa je bilo to vprašanje opremljeno z dodatnim besedilom pred vprašanjem, in sicer da je v zadnjih letih postalo vse običajneje, da ljudje svoja politična prepričanja izražajo s tem, da se odločijo za nakup ali proti nakupu določenih izdelkov.

Tabela 4.3 · Poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju

Odstotki učencev, ki so v zadnjih 12 mesecih naredili ali od staršev ali skrbnikov zahtevali, da včasih ali pogosto storijo naslednje stvari:	Informacije, ali je podjete družbeno odgovorno, pred nakupom izdelkov njegovih izdelkov								Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo poročanje učencev o politično-potrošniškem vedenju					
	Zamitev nakupa dobrin, izdelanih v podjetjih, ki kršijo socialne pravice svojih zaposlenih (%)	Zamitev nakupa dobrin, katerih izdelava negativno vpliva na okolje (%)	Zamitev nakupa dobrin, izdanih v podjetjih, ki kršijo socialne pravice svojih zaposlenih (%)	Nakup le tistih izdelkov, ki jih je kasneje mogoče reciklirati (%)	Nakup okoljskih izdelkov (%)	podjete družbeno odgovorno, pred nakupom izdelkov njegovih izdelkov (%)								
Izobraževalni sistem	Bolgarija	54 (1,4)	△	63 (1,2)	▲	55 (1,1)	▲	58 (1,2)	△	63 (1,3)	49 (1,3)	▲	52 (0,2)	△
	Hrvaška ¹	33 (1,1)	▼	44 (1,3)	▽	36 (1,2)	▽	43 (1,1)	▼	54 (1,0)	30 (1,0)	▽	48 (0,2)	▽
	Ciper	60 (1,0)	▲	65 (1,0)	▲	60 (1,0)	▲	69 (1,0)	▲	75 (0,9)	60 (0,8)	▲	54 (0,2)	▲
	Estonija	41 (1,2)	▽	48 (1,4)	▽	42 (1,3)	▽	55 (1,6)		68 (1,4)	34 (1,0)	▽	50 (0,3)	
	Francija	46 (1,1)		50 (1,0)	▽	43 (1,1)		56 (1,0)		57 (1,1)	39 (1,0)		50 (0,2)	
	Italija	48 (1,4)	△	60 (1,1)	△	50 (1,4)	△	66 (1,0)	▲	68 (1,1)	42 (1,1)	△	52 (0,3)	△
	Latvija ¹	35 (1,2)	▽	47 (1,1)	▽	38 (1,2)	▽	47 (1,1)	▽	50 (1,1)	31 (1,2)	▽	47 (0,3)	▽
	Litva	43 (1,2)		57 (1,1)	△	51 (1,1)	△	62 (1,2)	△	73 (1,0)	41 (1,1)	△	51 (0,2)	△
	Malta	53 (1,4)	△	63 (0,8)	▲	57 (0,9)	▲	66 (1,1)	▲	73 (1,4)	51 (1,3)	▲	53 (0,2)	△
	Nizozemska ¹	30 (1,1)	▼	34 (1,1)	▼	27 (1,0)	▼	33 (1,1)	▼	34 (1,0)	24 (1,0)	▼	44 (0,3)	▼
	Norveška (9) ¹	38 (0,8)	▽	41 (0,8)	▼	36 (0,9)	▽	41 (0,8)	▼	57 (0,9)	30 (0,9)	▽	48 (0,2)	▽
	Poljska	31 (0,7)	▼	44 (0,8)	▽	34 (0,9)	▼	45 (0,9)	▽	65 (0,9)	32 (0,8)	▽	48 (0,2)	▽
	Romunija	60 (1,6)	▲	65 (1,4)	▲	56 (1,3)	▲	58 (1,2)	△	65 (1,4)	43 (2,2)	△	53 (0,3)	△
	Slovaška	45 (1,3)		51 (1,2)		44 (1,3)		64 (1,1)	△	57 (1,2)	46 (1,3)	△	50 (0,3)	
	Slovenija	45 (1,1)		53 (1,0)		46 (1,0)		54 (1,0)		57 (1,0)	44 (1,1)		50 (0,2)	
	Španija	44 (1,2)		52 (1,0)		46 (1,1)		59 (1,0)	△	62 (0,9)	41 (1,0)	△	51 (0,2)	△
	Švedska ¹	42 (0,9)		52 (1,1)		43 (1,1)		46 (1,0)	▽	64 (1,0)	30 (1,3)	▽	49 (0,2)	▽
	Evropsko povprečje ICCS 2022													
	Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja	Danska	40 (1,1)		45 (1,4)		34 (1,1)		45 (1,0)		55 (1,1)	26 (1,2)		48 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja		48 (1,3)	△	52 (1,2)		43 (1,1)		51 (1,0)	▽	52 (1,1)	35 (1,1)	▽	49 (0,2)	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja		50 (1,4)		57 (1,5)		47 (1,4)		53 (1,5)		57 (1,7)	34 (1,7)		50 (0,3)	
Schleswig-Holstein (Nemčija)														

44 % v Sloveniji in 39 % v okviru evropskega povprečja. Pri preostalih dveh trditvah (**zavrnitev nakupa dobrin, izdelanih v podjetjih, kjer delajo otroci; zavrnitev nakupa dobrin, izdelanih v podjetjih, ki kršijo socialne pravice svojih zaposlenih**) pa se **deleža učencev iz Slovenije nista razlikovala** primerjaje z evropskima povprečjema. Iz teh šestih trditev je oblikovana tudi **lestvica**, ki prikazuje **poročanje** učencev o politično-potrošniškem vedenju. Rezultati kažejo, da **učenci iz Slovenije** (se pravi povprečni nacionalni rezultat na lestvici) **ne odstopajo od evropskega povprečja**, podobno kot ne učenci iz Estonije, Francije in Slovaške. Učenci drugih držav pa od tega povprečja odstopajo, v eno ali drugo smer, so nad ali precej nad njim in obratno, pod ali precej pod njim. Najbolj odstopajo rezultati za učence iz Nizozemske (ki so v okviru nacionalnega povprečja za okoli 6 točk na lestvici pod evropskim povprečjem)³² ter s Cipra (ki so za okoli 4 točke nad njim).³³

4.3 · Poročanje učencev o lastnem trajnostnem vedenju

Okoljski izzivi, s katerimi se danes soočajo sodobne družbe, zahtevajo individualne in kolektivne ukrepe za doseganje trajnostnih ciljev. Spremembe v človekovem vedenju in navadah lahko predstavljajo eno od možnih rešitev za trajnostni razvoj (Linder et al., 2022). Trajnostno vedenje z majhnim učinkom in s pogostim pojavljanjem (npr. recikliranje ali ugašanje luči) je bilo v akademskih raziskavah pogosto preučevano (Bratt et al., 2015; Trudel, 2018). Raziskave so tudi pokazale, da čeprav so trajnostna skrb in vrednote vse bolj razširjene med ljudmi vseh starosti, doslednih premikov k trajnostnemu življenjskemu slogu še ni bilo opaziti (Bouman in Steg, 2019; Manfredo et al., 2020).

Evropski regionalni modul je vključeval vprašanje o vedenju učencev v zvezi s trajnostnimi ukrepi, ki jih lahko izvajajo v vsakdanjem življenju. Te rezultate prikazujem v **tabeli 4.4**,³⁴ prikazujem pa tudi povprečne rezultate na lestvici, ki prikazuje poročanja učencev o njihovem trajnostnem vedenju.

V **tabeli 4.4** vidimo rezultate, ki pričajo o tem, da je **več kot polovica učencev v okviru evropskega povprečja poročala, da so v zadnjih 12 mesecih³⁵ izvedli (pogosto ali včasih) večino ukrepov**, glede katerih rezultate poročanj učencev prikazujem v tabeli (**razen nakupa rabljenih oblačil namesto novih**). Slednje je v zadnjih 12 mesecih **na evropski ravni** (pogosto ali včasih) izvedlo **38 % učencev, v Sloveniji 30**, kar je **pod evropskim povprečjem**. Če se vrnem na rezultate pri ostalih trditvah, vezanih na poročanje učencev o lastnem trajnostnem ravnanju, pa opazimo precejšnje razlike med državami. Npr., na evropski ravni je 73 % učencev navedlo, da so v zadnjih 12 mesecih pogosto ali včasih **zmanjšali porabo električne energije** (npr. ugašanje luči ob zapustitvi prostora, ugašanje gretja, ko ni premrzlo), vidimo pa, da so se povprečni nacionalni odstotki za to postavko gibali od 59 % učencev na Nizozemskem do 85 v Španiji. **V Sloveniji** je tako odgovorilo **67 % učencev**, kar je sicer **pod evropskim povprečjem**. Sicer pa je **večina učencev** v okviru evropskega povprečja tudi **poročala, da so v zadnjih 12 mesecih zmanjšali količino odpadne hrane in da so popravili predmete namesto jih nadomestili z novimi** (72 oz. 70 %, v Sloveniji pa 71 in 69 – nobeno **se ni razlikovalo od evropskega povprečja**). V

³²Sicer pa so tudi rezultati za učence iz Hrvaške, Latvije, Norveške, Poljske in Švedske pod evropskim povprečjem lestvice.

³³Nad evropskim povprečjem pa so bili rezultati nacionalnih povprečij pri učencih iz Bolgarije, Italije, Litve, z Malte, iz Romunije in Španije.

³⁴Vprašanje se je nanašalo na poročanje učencev na posamezne trditve glede tega, kako pogosto so v zadnjih mesecih naredili katero izmed naštetih dejavnosti. Za vsako od trditev so lahko izbrali eno od kategorij na 4-stopenjski Likertovi lestvici (od »Pogosto« do »Nikoli«).

³⁵Učenci so spet za vsak ukrep oz. vsako trditev izbirali izmed kategorij na 4-stopenjski Likertovi lestvici (od »Pogosto« do »Nikoli«).

Tabela 4.4 · Poročanje učencev o lastnem trajnostnem vedenju

Odstotki učencev, ki so v zadnjih 12 mesecih pogosto ali vsajkrat izvedli katero izmed dejavnosti, naštetih spodaj:										
	Nakup najljepših oblačil namesto novih	Zmanjšanje porabe vode (npr. med šikanjem zob, tuširanjem, pomivanjem posode)	Zmanjšanje porabe električne energije (npr. ugašanje luči ob zapustitvi prostora, ugašanje grelnika, ko ni premrzlo)	Izogibanje kupovanju izdelkov v plastični embalaži (npr. škotskih potrebnosti, živil)	Ponovna uporaba starih predmetov, ki so še v dobrem stanju, namesto nakupa novih	Onemajev uporabo plastičnih izdelkov (npr. plastičnih kozarcev za enkratno uporabo, plastenk vode, plastičnih nakupovalnih vrečk)	Zmanjšanje količine odpadne hrane (npr. izogibanje kupovanju več hrane, kot je potrebno, uživanje ostančkov)	Popravniki stvari, ki jih že posedujete, namesto njihove nadomestitve (npr. popravi kolesa namesto nakupa novega, popravi pohištvo namesto nakupa novega)	Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazuje poročanje učencev o njihovem trajnostnem vedenju	
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)		
Izobraževalni sistem	Bolgarija	44 (1,3)	57 (1,2)	62 (0,9)	49 (1,0)	64 (0,9)	58 (1,2)	63 (1,1)	66 (1,0)	49 (0,2)
	Hrvaška*	19 (0,9)	69 (1,2)	76 (1,1)	40 (1,2)	67 (1,0)	50 (1,2)	62 (1,2)	73 (1,1)	49 (0,2)
	Ciper	37 (1,2)	69 (1,0)	75 (1,0)	63 (1,1)	70 (0,9)	69 (1,1)	71 (1,1)	67 (1,1)	50 (0,2)
	Estonija	47 (1,3)	51 (1,5)	70 (1,2)	43 (1,1)	66 (1,3)	55 (1,4)	69 (1,4)	69 (1,1)	49 (0,3)
	Francija	45 (1,1)	59 (0,9)	76 (0,9)	52 (1,1)	68 (0,9)	61 (1,0)	81 (0,8)	72 (0,8)	51 (0,2)
	Italija	28 (1,1)	79 (1,0)	84 (0,8)	59 (1,2)	73 (1,0)	75 (1,3)	82 (1,3)	73 (1,2)	52 (0,2)
	Latvija*	43 (1,5)	51 (1,1)	67 (0,9)	47 (1,2)	68 (1,1)	56 (1,4)	65 (1,1)	67 (1,0)	49 (0,2)
	Litva	53 (1,3)	64 (1,1)	75 (0,9)	55 (1,0)	77 (0,9)	65 (1,1)	77 (0,9)	78 (0,8)	52 (0,2)
	Malta	38 (1,5)	75 (1,1)	77 (1,7)	65 (1,4)	74 (1,2)	74 (1,2)	81 (1,2)	75 (1,4)	52 (0,3)
	Nizozemska*	28 (1,1)	51 (1,5)	59 (1,2)	42 (1,3)	58 (1,2)	51 (1,3)	65 (1,2)	62 (1,2)	46 (0,3)
	Norveška (9)*	36 (1,0)	56 (0,7)	75 (0,8)	39 (0,9)	60 (0,8)	53 (1,0)	69 (0,8)	61 (0,9)	48 (0,2)
	Poljska	40 (0,9)	72 (1,0)	80 (0,9)	51 (0,9)	74 (0,9)	60 (1,0)	77 (0,7)	75 (0,8)	52 (0,2)
	Romunija	44 (2,2)	56 (2,0)	68 (1,5)	44 (1,4)	71 (1,6)	57 (1,1)	71 (1,9)	73 (1,2)	50 (0,3)
	Slovaška	43 (1,1)	72 (1,1)	75 (1,2)	56 (1,3)	68 (1,0)	62 (1,2)	71 (1,0)	73 (1,1)	51 (0,3)
	Slovenija	30 (1,1)	67 (0,9)	71 (0,8)	56 (0,9)	67 (0,8)	64 (0,9)	71 (1,0)	69 (1,0)	49 (0,2)
	Španija	30 (1,0)	76 (1,0)	85 (0,8)	60 (1,1)	75 (0,9)	67 (1,0)	80 (0,8)	78 (0,7)	52 (0,2)
Švedska*	38 (1,0)	50 (1,0)	65 (0,9)	44 (1,0)	61 (1,0)	59 (1,2)	73 (1,0)	67 (1,0)	48 (0,2)	
Evropsko povprečje ICCS 2022	38 (0,3)	63 (0,3)	73 (0,3)	51 (0,3)	68 (0,3)	61 (0,3)	72 (0,3)	70 (0,3)	50 (0,1)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja	Danska	41 (1,2)	62 (1,0)	76 (0,9)	34 (1,1)	61 (1,0)	57 (1,2)	75 (0,8)	71 (1,0)	49 (0,2)
	Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja									
	Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	30 (1,0)	52 (1,3)	67 (1,3)	52 (1,3)	66 (1,0)	59 (1,2)	74 (1,0)	69 (1,2)	49 (0,2)
	Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja									
	Schleswig-Holstein (Nemčija)	32 (1,6)	54 (1,8)	67 (1,6)	56 (1,5)	70 (1,3)	64 (1,7)	73 (1,3)	69 (1,5)	50 (0,3)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Tabela 4.5 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih stališč o lastnem trajnostnem vedenju glede na spol, SES in raven državljanske vrednosti

	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol			Povprečna vrednost na lestvici glede na socialno-ekonomsko ozadje			Povprečni rezultat na lestvici glede na raven državljanske vrednosti		
	Fantje	Dekleta	Dokleta	Pod nacionalnim povprečjem	Na ali nad nacionalnim povprečjem	Državljanška vrednost na ali nad ravni B (479 in več)	Državljanška vrednost na ali nad ravni B (479 in več)	Dokleta	Dokleta
Izobraževalni sistem									
Bolgarija	48 (0,3)	50 (0,4)	50 (0,4)	48 (0,4)	49 (0,3)	48 (0,4)	50 (0,3)		
Hrvaška ¹	47 (0,3)	50 (0,3)	50 (0,3)	48 (0,3)	49 (0,3)	47 (0,5)	49 (0,2)		
Ciper	50 (0,4)	51 (0,2)	51 (0,2)	50 (0,3)	51 (0,3)	50 (0,3)	51 (0,4)		
Estonija	47 (0,4)	52 (0,3)	52 (0,3)	48 (0,4)	51 (0,4)	46 (0,5)	50 (0,3)		
Francija	51 (0,3)	52 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,3)	53 (0,3)	50 (0,4)	52 (0,2)		
Italija	51 (0,3)	53 (0,3)	53 (0,3)	51 (0,3)	53 (0,3)	51 (0,4)	53 (0,3)		
Latvija ¹	47 (0,3)	51 (0,3)	51 (0,3)	48 (0,3)	50 (0,3)	47 (0,4)	50 (0,3)		
Litva	50 (0,3)	54 (0,3)	54 (0,3)	51 (0,3)	53 (0,3)	50 (0,3)	53 (0,3)		
Malta	52 (0,3)	53 (0,5)	53 (0,5)	51 (0,5)	53 (0,3)	51 (0,5)	53 (0,3)		
Nizozemska ¹	45 (0,5)	47 (0,5)	47 (0,5)	44 (0,4)	49 (0,4)	43 (0,5)	48 (0,3)		
Norveška (9) ¹	46 (0,2)	50 (0,2)	50 (0,2)	47 (0,3)	49 (0,2)	48 (0,4)	48 (0,2)		
Poljska	49 (0,2)	54 (0,2)	54 (0,2)	51 (0,3)	52 (0,2)	49 (0,4)	52 (0,2)		
Romunija	48 (0,5)	51 (0,4)	51 (0,4)	49 (0,4)	50 (0,3)	49 (0,4)	50 (0,4)		
Slovaška	50 (0,4)	53 (0,3)	53 (0,3)	51 (0,3)	52 (0,3)	50 (0,4)	52 (0,3)		
Slovenija	49 (0,3)	50 (0,2)	50 (0,2)	49 (0,3)	50 (0,3)	48 (0,4)	50 (0,2)		
Španija	51 (0,3)	53 (0,3)	53 (0,3)	51 (0,3)	52 (0,2)	51 (0,4)	52 (0,2)		
Švedska ¹	47 (0,3)	50 (0,2)	50 (0,2)	48 (0,3)	49 (0,3)	47 (0,6)	49 (0,2)		
Evropsko povprečje ICCS 2022	49 (0,1)	51 (0,1)	51 (0,1)	49 (0,1)	51 (0,1)	48 (0,1)	51 (0,1)		
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja									
Danska	47 (0,3)	52 (0,3)	52 (0,3)	48 (0,3)	51 (0,2)	47 (0,5)	50 (0,2)		
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja									
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	48 (0,3)	50 (0,3)	50 (0,3)	47 (0,3)	50 (0,3)	47 (0,4)	49 (0,3)		
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja									
Schleswig-Holstein (Nemčija)	48 (0,4)	52 (0,4)	52 (0,4)	48 (0,4)	51 (0,4)	47 (0,7)	50 (0,4)		

 Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.
 Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

tabeli 4.4 predstavljam tudi nacionalne rezultate na lestvici,³⁶ ki prikazuje poročanje učencev o njihovem trajnostnem vedenju. Povprečni nacionalni rezultati so pokazali, da je **osem držav** (Ciper, Francija, Italija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška in Španija) **nad evropskim povprečjem**, **Nizozemska je edina** država s povprečnim nacionalnim rezultatom lestvice **precej pod evropskim povprečjem** (okoli 4 točke na lestvici), **preostalih 7 držav** (vključno s Slovenijo) pa je bilo **pod njim**. **Razlik** z evropskim povprečjem **ni edino** pri učencih iz **Romunije** (govorim seveda o povprečnih rezultatih).

In kaj kažejo rezultati na lestvici stališč učencev o njihovem trajnostnem ravnanju glede na spol, SES in raven državljanske vednosti? To prikazujem v nadaljevanju.

Pri pregledu povezav med poročanjem učencev o njihovem trajnostnem vedenju (v zadnjih 12 mesecih) glede na spol, SES in raven državljanske vednosti ugotovimo, da v večini držav obstajajo povezave. Te rezultate prikazujem v **tabeli 4.5**. **Dekleta v vseh državah** so poročale o **pogostejših trajnostnih vedenjih** primerjaje s fanti (v okviru evropskega povprečja gre za razliko 2 točk na lestvici). V okviru evropskega povprečja (pa tudi v posameznih državah, razen v Norveški) **učenci/učenke**, ki so višje na lestvici državljanske vednosti (**na ravni B ali nad njo**), **pogosteje poročajo o trajnostnih vedenjih**. Gre za razliko treh točk na lestvici (v okviru evropskega povprečja, sicer pa je bila razlika največja pri učencih iz Nizozemske). V okviru evropskega povprečja (ne pa v vseh državah)³⁷ obstaja tudi razlika, ko primerjamo učence/-ke glede na SES. **Skupina učencev/-k, ki je na ali nad nacionalnim povprečjem SES, je v povprečju poročala o pogostejšem trajnostnem vedenju, tako v evropskem povprečju kot tudi v Sloveniji** in v večini držav. Povprečna razlika na lestvici (če gledamo evropsko povprečje) je bila okoli dve točki; največja razlika je bila pri učencih iz Nizozemske, in sicer okoli pet točk.

³⁶Lestvica je sestavljena iz teh osmih trditev.

³⁷Razlik ni pri učencih iz Bolgarije, Hrvaške in Romunije.

5 · Stališča učencev do Evrope (in EU) ter do prihodnosti Evrope

V tem poglavju predstavljam rezultate glede odnosa učencev do sodelovanja med evropskimi državami, pozitivna in negativna pričakovanja učencev glede evropske prihodnosti pa tudi njihova stališča do EU. Ti konstrukti sodijo v vsebinsko domeno državljska vprašanja in institucije, ki so v raziskavi ICCS vključena v afektivno-vedenjsko področje stališča oz. prepričanja (več glej v Raziskovalni okvir ICCS 2022, Schulz et al., 2023). Sicer pa to poglavje vključuje tudi ugotovitve iz Evropskega regionalnega modula o zaupanju učencev v evropske institucije in pričakovanem sodelovanju učencev na evropskih volitvah.

5.1 · Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami

Okoljski, družbeni in ekonomski oz. gospodarski izzivi so evropske države spodbudili k sodelovanju, čeprav je ustrezno ravnesje med nacionalnimi in nadnacionalnimi interesi še vedno težavno vprašanje (Ciornei in Ross, 2021; Damiani et al, 2024). In kakšna so stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami pri različnih izzivih? Slednje prikazujem v nadaljevanju.

V **tabeli 5.1** vidimo rezultate v zvezi s seznamom trditev o možnih oblikah sodelovanja med evropskimi državami, kjer smo učence prosili, da poročajo o strinjanju z vsako posamezno trditvijo.³⁸ **Večina učencev** (tako v okviru evropskega povprečja kot tudi v posameznih državah) **je podprla** (so se strinjali ali zelo strinjali) **sodelovanje med evropskimi državami** na različnih področjih. **92 %** v okviru evropskega povprečja, pa tudi v Sloveniji, jih je **podprlo sprejetje skupnih pravil za preprečevanje in boj proti terorizmu**, **91 %** (v Sloveniji sicer **93 %**, kar je **nad evropskim povprečjem**) pa to, da bi **evropske države morale priznati vse izobrazbene kvalifikacije, dosežene v kateri koli drugi evropski državi**. Visoke stopnje strinjanja so bile ugotovljene tudi pri preostalih postavkah oz. trditvah, npr. o sprejetju skupnih **pravil za zmanjševanje socialnih in ekonomskih neenakosti med bogatimi in revnimi** (tukaj se učenci iz Slovenije v povprečju niso razlikovali od evropskega povprečja), **skupni evropski vojski** za mednarodne misije (kar je bilo **v Sloveniji celo nad evropskim povprečjem**), **skupnih pravilih za boj proti nalezljivim boleznim** (npr. ošpicam, covidu-19/koronavirusu) (v povprečnih rezultatih ni razlik med Slovenijo in evropskim povprečjem). Pri dveh postavkah so deleži učencev **nad evropskima povprečjema** (se pravi, da se je več učencev strinjalo ali zelo strinjalo s trditvama), in sicer **pri podpori enakim predpisom za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav** **ter** pri podpori **enakim pravilom za sprejemanje ljudi, ki bežijo pred preganjanjem v svoji državi zaradi nacionalne, etnične in/ali verske pripadnosti in/ali političnih prepričanj**. Iz teh postavk so bili izračunani tudi povprečni rezultati na **lestvici, ki prikazuje stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državam**. Najvišje povprečne ocene oz. rezultati na lestvici so vidni za učence iz Hrvaške, Francije, Italije, Litve, z Malte, iz Romunije in Španije. Kot vidimo, je bilo najnižje nacionalno povprečje zabeleženo na Nizozemskem. V **Sloveniji razlik z evropskim povprečjem ni bilo** (podobno kot ne v Estoniji, na Nizozemskem in na Švedskem). Preostale države so nad evropskim povprečjem.

³⁸Tudi tukaj je bila uporabljena Likertova 4-stopenjska lestvica strinjanja (od »Zelo se strinjam« do »Nikakor se ne strinjam«).

Tabela 5.1 • Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki so se strinjali ali zelo strinjali z naslednjimi izjavami:										Poprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo učenčeva stališča do sodelovanja med evropskimi državami
	Evropske države bi morale priznati vse izobražbene kvalifikacije, dosežene v kateri koli drugi evropski državi	Evropske države bi morale priznati skupna pravila za preprečevanje in boj proti terorizmu	Evropske države bi morale imeti evropsko vojsko za mednarodne misije	Evropske države bi morale sprejeti skupna pravila za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	Evropske države bi morale imeti enake predpise za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav	
Bolgarija	89 (0,8) ▽	83 (0,9) ▽	86 (1,0) ▽	82 (1,0) ▽	80 (1,0) ▽	82 (1,1) ▽	78 (0,9) ▽	48 (0,3) ▽			48 (0,3) ▽
Hrvaška ¹	96 (0,4) ▽	89 (0,7) ▽	96 (0,5) ▽	91 (0,6) ▽	92 (0,8) ▽	93 (0,6) ▽	85 (0,9) ▽	52 (0,3) ▽			52 (0,3) ▽
Ciper	89 (0,6) ▽	85 (0,7) ▽	84 (0,8) ▽	75 (0,9) ▽	78 (0,9) ▽	82 (0,8) ▽	81 (0,9) ▽	48 (0,2) ▽			48 (0,2) ▽
Estonija	93 (0,6) ▽	78 (1,2) ▽	93 (0,6) ▽	90 (0,8) ▽	90 (0,6) ▽	89 (0,7) ▽	81 (0,9) ▽	50 (0,2) ▽			50 (0,2) ▽
Francija	94 (0,4) ▽	91 (0,6) ▽	95 (0,4) ▽	81 (0,7) ▽	84 (0,7) ▽	91 (0,5) ▽	88 (0,5) ▽	53 (0,2) ▽			53 (0,2) ▽
Italija	95 (0,6) ▽	88 (0,7) ▽	94 (0,6) ▽	75 (1,1) ▽	90 (0,6) ▽	92 (0,5) ▽	87 (0,7) ▽	51 (0,2) ▽			51 (0,2) ▽
Latvija ¹	91 (0,7) ▽	81 (0,7) ▽	91 (0,7) ▽	83 (0,9) ▽	83 (0,8) ▽	85 (0,9) ▽	81 (0,9) ▽	48 (0,2) ▽			48 (0,2) ▽
Litva	96 (0,4) ▽	90 (0,6) ▽	94 (0,5) ▽	86 (0,7) ▽	87 (0,7) ▽	91 (0,6) ▽	87 (0,7) ▽	52 (0,3) ▽			52 (0,3) ▽
Malta	95 (1,0) ▽	90 (1,0) ▽	91 (1,4) ▽	79 (1,1) ▽	82 (1,5) ▽	88 (1,1) ▽	88 (0,8) ▽	51 (0,4) ▽			51 (0,4) ▽
Nizozemska ¹	76 (1,2) ▽	80 (0,9) ▽	88 (1,0) ▽	75 (1,3) ▽	83 (0,9) ▽	84 (0,9) ▽	81 (0,9) ▽	47 (0,3) ▽			47 (0,3) ▽
Norveška (9) ¹	77 (0,7) ▽	76 (0,7) ▽	96 (0,4) ▽	82 (0,7) ▽	94 (0,4) ▽	88 (0,5) ▽	77 (0,7) ▽	50 (0,2) ▽			50 (0,2) ▽
Pojška	91 (0,5) ▽	89 (0,6) ▽	94 (0,5) ▽	83 (0,7) ▽	84 (0,8) ▽	84 (0,7) ▽	76 (0,9) ▽	48 (0,1) ▽			48 (0,1) ▽
Romunija	96 (0,5) ▽	91 (1,1) ▽	91 (1,4) ▽	74 (1,6) ▽	85 (1,2) ▽	88 (1,0) ▽	86 (1,5) ▽	51 (0,4) ▽			51 (0,4) ▽
Slovaška	95 (0,5) ▽	90 (0,9) ▽	90 (0,7) ▽	84 (1,0) ▽	86 (0,7) ▽	88 (0,8) ▽	76 (0,9) ▽	49 (0,2) ▽			49 (0,2) ▽
Slovenija	93 (0,5) ▽	87 (0,6) ▽	92 (0,5) ▽	87 (0,6) ▽	87 (0,6) ▽	88 (0,5) ▽	81 (0,7) ▽	50 (0,2) ▽			50 (0,2) ▽
Španija	94 (0,4) ▽	91 (0,5) ▽	95 (0,5) ▽	81 (0,7) ▽	86 (0,6) ▽	92 (0,5) ▽	90 (0,6) ▽	52 (0,2) ▽			52 (0,2) ▽
Švedska ¹	90 (0,7) ▽	81 (0,8) ▽	93 (0,5) ▽	85 (0,8) ▽	87 (0,6) ▽	86 (0,6) ▽	82 (0,8) ▽	50 (0,3) ▽			50 (0,3) ▽
Evropsko povprečje ICCS 2022	91 (0,2)	86 (0,2)	92 (0,2)	82 (0,2)	86 (0,2)	88 (0,2)	82 (0,2)	50 (0,1)			50 (0,1)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja											
Danska	90 (0,6)	72 (1,1)	81 (0,8)	74 (0,9)	78 (0,9)	75 (1,1)	65 (1,1)	45 (0,2)			45 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja											
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	92 (0,6)	79 (1,0)	93 (0,5) ▽	79 (1,0) ▽	86 (0,8)	87 (0,8)	81 (0,9)	49 (0,2) ▽			49 (0,2) ▽
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja											
Schleswig-Holstein (Nemčija)	95 (0,7)	78 (1,3)	93 (0,8)	78 (1,1)	85 (1,3)	88 (1,0)	82 (1,0)	49 (0,2)			49 (0,2)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

In kdo so učenci, ki izkazujejo višjo podporo sodelovanju med evropskimi državami, glede na spol, SES in raven državljske vednosti?

V **tabeli 5.2** vidimo, da v okviru **evropskega povprečja**³⁹ (prav tako pa **tudi v Sloveniji**) obstajajo pozitivne **povezave med stališči učencev o sodelovanju med evropskimi državami in njihovim SES**, in sicer **v prid učencem, ki so na ali nad nacionalnim povprečjem SES. Učenci/-ke na ravni B ali nad njo** na lestvici **državljske vednosti** so izražali/-e tudi **večjo podporo sodelovanju med evropskimi državami** na evropski ravni pa **tudi v Sloveniji**. Le v dveh državah (Norveška, Švedska) ni bilo razlik glede na raven državljske vednosti. **V okviru evropskega povprečja ni bilo razlik glede na spol in tudi v Sloveniji ne**. To pomeni, da ne moremo reči, da bi v večini evropskih držav (kot rečeno, tudi ne v Sloveniji) bodisi dekleta bodisi dečki bolj podpirali sodelovanje med evropskimi državami. Je pa ta razlika vidna pri nekaterih državah, in sicer ponekod v prid fantom (Malta, Nizozemska, Španija in Švedska), drugod v prid dekletom (Bolgarija in Hrvaška).

5.2 · Pričakovanja učencev do prihodnosti Evrope

V okviru posvetovanja z mladimi, ki ga je spodbujal Evropski parlament, v okviru Konference o prihodnosti Evrope in v okviru Evropskega mladinskega dogodka (EYE2021), so bile zbrane številne zamisli mladih Evropejcev o prihodnosti Evrope. Podnebne spremembe in okolje, zdravje, močnejše gospodarstvo, socialna pravičnost in delovna mesta, digitalna preobrazba, vrednote, pravice in pravna država, migracije in izobraževanje so bila najpomembnejša področja, o katerih so evropski mladi podali predloge za izboljšanje veljavne evropske zakonodaje (European Parliament, 2021; Damiani et al., 2024, str. 62).

V Evropski regionalni modul je bilo vključeno vprašanje, ki je učence spraševalo po mnenju glede njihovih pozitivnih in negativnih pričakovanj glede prihodnosti Evrope. Natančneje, vprašanje je bilo formulirano tako: »Kako bo verjetno **videti Evropa čez 10 let**?⁴⁰ Rezultate podrobneje prikazujem v **tabelah 5.3** (za pozitivna mnenja) in **5.4** (za negativna mnenja).

Na **sliki 5.1** so nazorno prikazana odstopanja učencev iz Slovenije, primerjaje s povprečjem njihovih vrstnikov v drugih evropskih državah, sodelujočih v Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022, ki imajo pozitivna pričakovanja o prihodnosti Evrope – v smislu, da bo Evropa čez 10 let verjetno ali zelo verjetno izgledala tako, kot pravijo trditve. Podrobneje pa slednje predstavljam v **tabeli 5.3**, tudi za dve preostali trditvi, in sicer za trditev o miru ter trditev o onesnaženosti zraka in vode.

Močnejše sodelovanje med evropskimi državami (da bo **Evropa** tako verjetno ali zelo verjetno videti čez 10 let) je bil scenarij, ki ga je izbralo **86 % učencev v okviru evropskega povprečja** (v Sloveniji okoli **85 % učencev**, kar je **pod evropskim povprečjem**). Se pa to zdi najmanj verjetno učencem iz Slovaške (13 odstotnih točk pod evropskim povprečjem). Pod evropskim povprečjem so še deleži učencev iz Bolgarije, Hrvaške, Francije, in Poljske. V vseh državah je imela večina učencev **pozitivna pričakovanja glede krepitve demokracije** (evropsko povprečje 78 %, v Sloveniji **80 % učencev**, kar je **nad evropskim povprečjem**), **izboljšanja dostopa do zdravstvenega varstva za revne ljudi** in **večjega števila žensk med političnimi voditelji** (v okviru evropskega povprečja 77 % pri obeh postavkah, v Sloveniji je, da bo tako verjetno ali zelo verjetno izgledala Evropa čez 10 let, menilo **manj učencev**, in sicer 74 in 79 %).

³⁹Na Hrvaškem, v Franciji, Nizozemski, Norveški, Poljski, Španiji in Švedski pa razlik med primerjanima skupinama (pod nacionalnim povprečjem SES proti na ali nad njim) ni.

⁴⁰Učenci so za vsako trditev izbrali eno od kategorij strinjanja na 4-stopenjski Likertovi lestvici (od »Zelo verjetno« do »Sploh ni verjetno«).

Tabela 5.2 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčeve podpore sodelovanju med evropskimi državami glede na spol, SES in raven državljanske vednosti

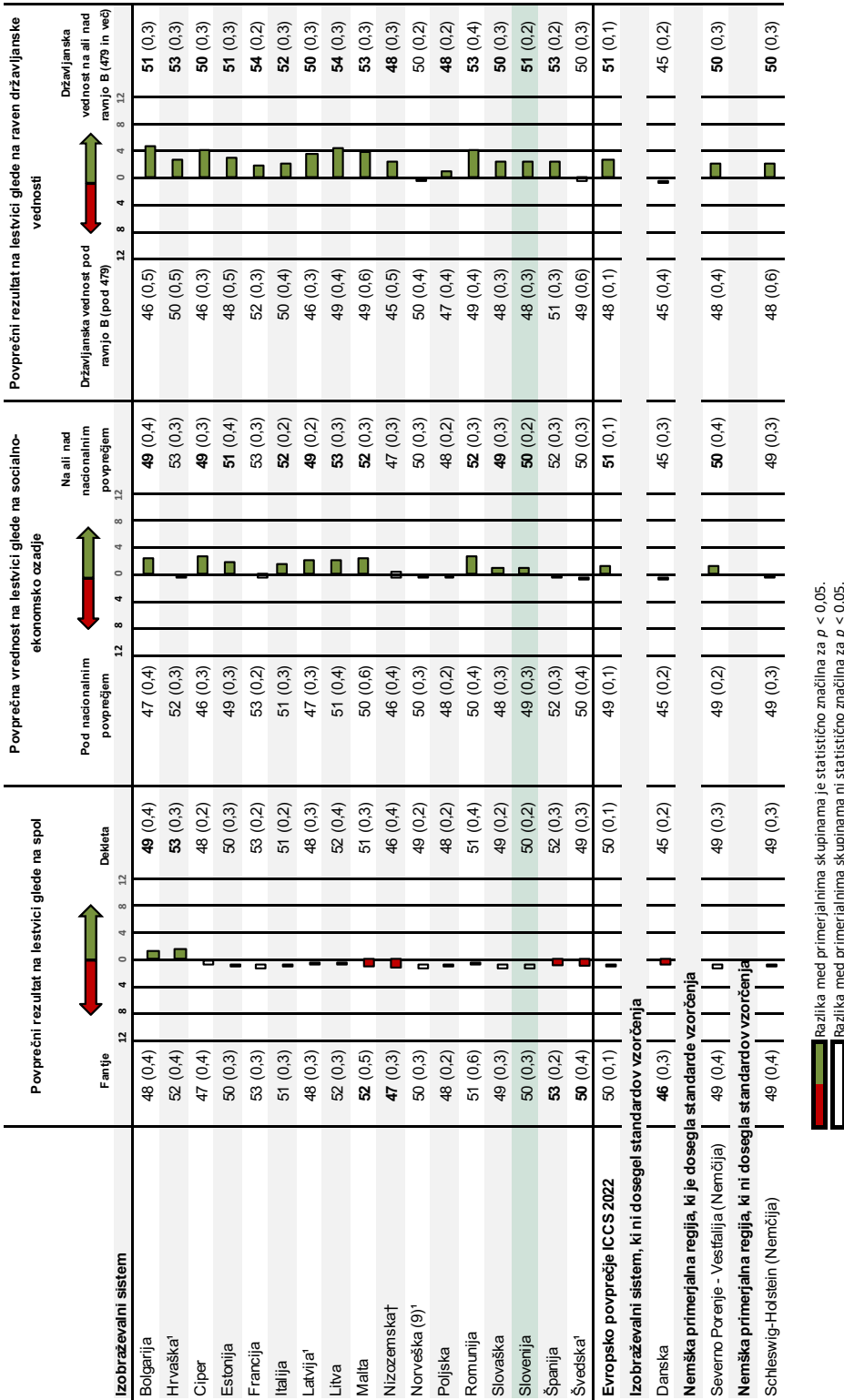

Tabela 5.3 · Pozitivna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope

Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se utesnejo verjetno ali zelo verjetno v Evropi odvit naslednji pozitivni scenariji:											Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo poročanje učencev o pozitivnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope
Sodelovanje med evropskimi državami bo močnejše (%)	Po vsej Evropi bo več miru (%)	V Evropi bo manjša onesnaženost zraka in vode (%)	Demokracija se bo okrepila po vsej Evropi (%)	Rečni bodo imeli boljši dostop do zdravstvene oskrbe (%)	Med političnimi voditelji bo več žensk (%)						
Izobraževalni sistem											
Bolgarija	79 (0,9) ▽	53 (1,2) ▽	51 (1,3) ▽	64 (1,0) ▼	64 (1,1) ▼	68 (1,0) ▽	48 (0,3) ▽				
Hrvaška¹	82 (1,0) ▽	49 (1,3) ▽	36 (1,0) ▼	75 (1,0) ▽	66 (1,1) ▼	66 (1,3) ▼	48 (0,2) ▽				
Ciper	88 (0,7)	57 (1,0)	62 (1,0) △	79 (0,8)	78 (1,1)	81 (0,7) △	51 (0,2) ▽				
Estonija	93 (0,5) △	67 (1,4) ▲	56 (1,0)	81 (0,9) △	85 (0,8) △	80 (1,2) △	51 (0,2) ▽				
Francija	84 (0,7) ▽	42 (1,0) ▼	43 (1,0) ▼	77 (0,7) ▽	73 (0,8) ▽	77 (0,8) ▽	49 (0,2) ▽				
Italija	90 (0,6) △	64 (1,0) △	59 (1,1) △	83 (0,8) △	82 (0,8) △	79 (0,8) △	51 (0,2) ▽				
Latvija¹	89 (0,8) △	62 (1,1) △	59 (0,9) △	76 (0,8) ▽	77 (0,8)	75 (0,9) ▽	50 (0,2) ▽				
Litva	90 (0,6) △	59 (1,1) △	53 (1,1) △	84 (0,7) △	82 (0,8) △	79 (0,8) △	51 (0,2) ▽				
Malta	85 (1,3)	63 (1,1) △	60 (1,5) △	80 (1,7) ▽	82 (1,2) △	82 (1,2) △	53 (0,4) ▽				
Nizozemski	89 (0,7) △	69 (1,2) ▲	59 (1,3) ▽	78 (1,0) ▽	82 (1,0) ▽	84 (1,1) ▽	51 (0,2) ▽				
Norveška (9)¹	91 (0,5) △	41 (1,0) ▼	63 (0,7) △	79 (0,7) ▽	87 (0,6) △	87 (0,6) △	50 (0,2) ▽				
Poljska	85 (0,6) ▽	63 (0,8) △	43 (1,0) ▽	80 (0,7) ▽	74 (0,7) ▽	71 (0,8) ▽	49 (0,2) ▽				
Romunija	88 (1,6)	71 (1,4) ▲	62 (1,4) △	79 (2,2) ▽	75 (1,1) ▽	76 (1,3) ▽	52 (0,3) ▽				
Slovaška	73 (1,0) ▼	38 (1,2) ▼	55 (1,0) ▽	73 (0,9) ▽	63 (1,1) ▼	60 (1,0) ▼	46 (0,2) ▼				
Slovenija	85 (0,7) ▽	60 (1,0) △	54 (1,0) ▽	80 (0,7) △	74 (0,8) ▽	69 (1,0) ▽	50 (0,2) ▽				
Španija	87 (0,6)	42 (1,0) ▼	50 (1,1) ▽	77 (1,0) ▽	80 (0,9) ▽	85 (0,6) ▽	50 (0,2) ▽				
Švedska¹	92 (0,6) △	63 (1,1) △	57 (0,9) ▽	84 (0,7) △	85 (0,8) ▽	91 (0,7) ▲	52 (0,2) ▽				
Evropsko povprečje ICCS 2022											
86 (0,2) 57 (0,3) 54 (0,3) 78 (0,3) 77 (0,2) 77 (0,2) 50 (0,1)											
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja											
Danska	95 (0,5)	61 (1,1)	65 (1,0)	87 (0,7)	88 (0,6)	87 (0,8)	51 (0,2)				
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja											
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	83 (0,8) ▽	36 (1,1) ▼	54 (1,1)	82 (0,8) △	78 (0,9)	76 (1,0)	49 (0,2)				
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja											
Schleswig-Holstein (Nemčija)	83 (1,1)	34 (1,6)	54 (1,6)	82 (1,0)	80 (1,3)	79 (1,2)	49 (0,2)				

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Tabela 5.4 • Negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope

Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se utegnejo verjetno ali zelo verjetno v Evropi odviti naslednji negativni scenariji:															
Izobraževalni sistem	Povečale se bodo ekonomske razlike				Na politiko bodo vse bolj vplivale manjše		Več bo nalezljivih bolezni (npr. ospice, covid-19/koronavirus)		Povprečni rezultati na lestvici, ki prikazujejo poročanje učencev o negativnih pričakovanih glede prihodnosti Evrope						
	Več bo razizma	Terorizem bo vedja grožnja po vsej Evropi	Povečale se bodo revni in državam v Evropi	V Evropi se bosta povečali revščina in nezaposlenost	skupine bogatih ljudi	Povečala se bo verska nestrpnost									
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)							
Izobraževalni sistem															
Bolgarija	59 (1,2)	▲	57 (1,0)	▲	74 (0,9)	▲	69 (1,0)	▲	67 (1,0)	▲	58 (1,2)	▲	62 (1,0)	▲	52 (0,3)
Hrvaška ¹	37 (1,2)	▼	46 (1,1)	▼	76 (1,0)	▲	52 (1,1)	▼	64 (1,0)	▼	45 (1,2)	▼	42 (1,0)	▼	48 (0,2)
Ciper	68 (0,9)	▲	67 (1,0)	▲	79 (0,8)	▲	75 (0,7)	▲	76 (0,9)	▲	71 (0,8)	▲	70 (0,9)	▲	54 (0,2)
Estonija	36 (1,7)	▼	46 (1,5)	▼	70 (1,2)	▼	52 (1,3)	▼	64 (1,0)	▼	44 (1,5)	▼	43 (1,1)	▼	48 (0,3)
Francija	58 (0,8)	▲	62 (1,0)	▲	79 (0,7)	▲	74 (0,9)	▲	69 (0,8)	▲	60 (0,8)	▲	59 (0,9)	▲	53 (0,2)
Italija	54 (1,1)	▲	60 (0,9)	▲	77 (0,8)	▲	63 (1,3)	▲	71 (1,0)	▲	54 (1,2)	▲	54 (1,5)	▼	51 (0,3)
Latvija ¹	45 (1,0)	▼	42 (1,0)	▼	73 (0,8)	▼	56 (1,1)	▼	69 (1,0)	▲	53 (1,2)	▼	50 (1,2)	▼	49 (0,2)
Litva	37 (1,2)	▼	41 (1,2)	▼	70 (1,0)	▼	45 (1,4)	▼	66 (0,9)	▼	44 (1,1)	▼	61 (1,2)	▼	48 (0,2)
Malta	54 (1,6)	▲	56 (0,9)	▲	72 (1,2)	▲	64 (0,7)	▲	69 (1,3)	▲	63 (1,0)	▲	64 (1,3)	▲	52 (0,3)
Nizozemski ¹	33 (1,3)	▼	42 (1,1)	▼	63 (1,2)	▼	46 (1,1)	▼	50 (1,2)	▼	53 (1,2)	▼	57 (1,2)	▼	47 (0,2)
Norveška (9) ¹	32 (0,8)	▼	39 (0,8)	▼	64 (0,8)	▼	55 (0,9)	▼	63 (0,8)	▼	60 (0,8)	▲	63 (0,8)	▲	48 (0,2)
Poljska	39 (1,0)	▼	50 (0,9)	▼	72 (0,7)	▼	51 (0,9)	▼	65 (0,7)	▼	48 (1,0)	▼	53 (0,9)	▼	48 (0,2)
Romunija	54 (2,4)	▲	51 (3,1)	▲	76 (1,1)	▲	54 (1,8)	▼	67 (2,2)	▼	54 (2,9)	▼	60 (2,0)	▼	51 (0,5)
Slovaška	55 (1,2)	▲	55 (1,1)	▲	81 (0,9)	▲	65 (1,0)	▲	72 (1,1)	▲	56 (1,0)	▲	65 (1,0)	▲	52 (0,2)
Slovenija	58 (1,0)	▲	63 (1,0)	▲	80 (0,7)	▲	69 (1,0)	▲	71 (0,9)	▲	64 (0,9)	▲	69 (0,9)	▲	53 (0,2)
Španija	49 (1,1)	▼	48 (1,1)	▼	74 (0,9)	▲	66 (1,0)	▲	71 (1,0)	▲	53 (1,0)	▼	66 (0,9)	▲	51 (0,2)
Švedska ¹	35 (1,2)	▼	41 (1,0)	▼	55 (1,1)	▼	46 (1,2)	▼	50 (1,0)	▼	53 (1,3)	▼	64 (0,9)	▲	48 (0,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	47 (0,3)		51 (0,3)		73 (0,2)		59 (0,3)		66 (0,3)		55 (0,3)		59 (0,3)		50 (0,1)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja															
Danska	32 (1,2)		36 (1,1)		60 (1,0)		38 (1,3)		45 (1,1)		60 (0,9)		51 (1,4)		46 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja															
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	42 (1,0)	▼	52 (1,0)		75 (0,8)	▲	64 (1,0)	▲	54 (1,2)	▼	55 (1,0)		64 (0,9)	▲	50 (0,2)
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja															
Schleswig-Holstein (Nemčija)	38 (1,2)		50 (1,4)		74 (1,4)		61 (1,5)		54 (1,8)		52 (1,6)		63 (1,4)		49 (0,3)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

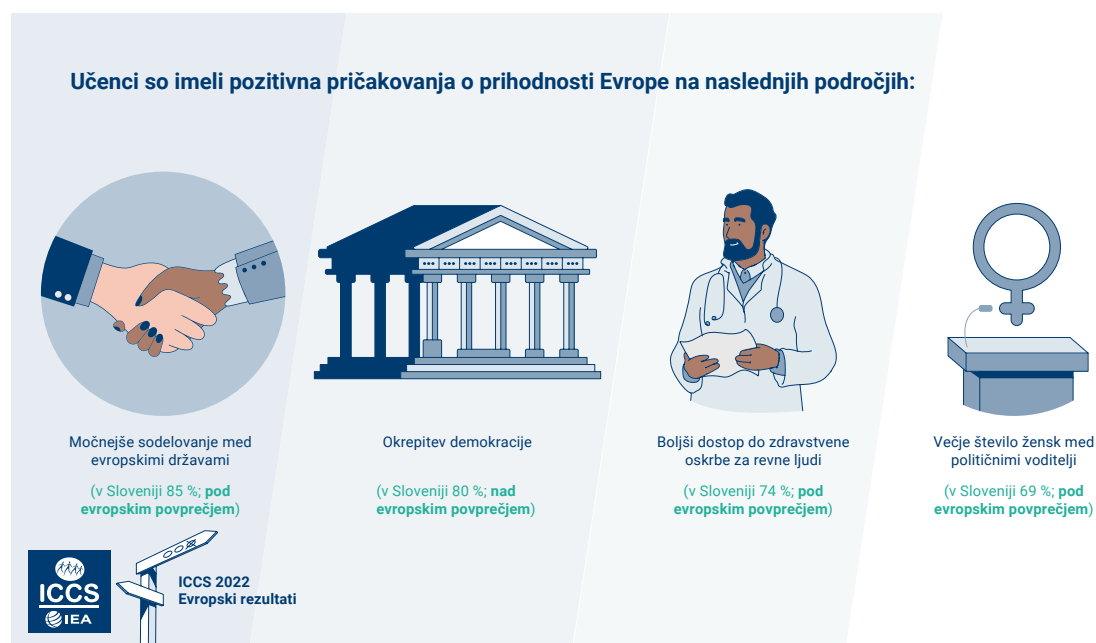
Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

V okviru evropskega povprečja se je 57 % učencem zdelo verjetno ali zelo verjetno, da bo v prihodnosti v Evropi vladal mir oz., natančneje, da bo **po vsej Evropi več miru (v Sloveniji je tako menilo 60 % učencev, kar je nad evropskim povprečjem)**. Pri tej postavki so bili deleži učencev, ki so menili tako, najvišji v Estoniji, na Nizozemskem in v Romuniji, medtem ko so učenci v Franciji, Norveški, Slovaški, Španiji zabeležili deleže oz. odstotke, ki so bili precej pod evropskim povprečjem. V okviru evropskega povprečja je le nekaj več kot polovica učencev (54 %) poročala, da bo po njihovem mnenju v Evropi čez 10 let manj onesnaženega zraka (enak delež smo zabeležili pri učencih iz Slovenije). Hrvaška, Francija in Poljska so pri tej postavki zabeležile najnižje deleže učencev. Iz omenjenih postavk je bila tudi izračunana **lestvica**, ki prikazuje **poročanje učencev o pozitivnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope** (pozitivni scenarij čez 10 let). Osem držav (Ciper, Estonija, Italija, Litva, Malta, Nizozemska, Romunija, Švedska) na lestvici izkazuje rezultate, ki so nad evropskim povprečjem. **V Sloveniji razlik z evropskim povprečjem ni** (podobno kot ne pri učencih iz Latvije, Norveške in Španije). Preostale države so pod evropskim povprečjem (Bolgarija, Hrvaška, Francija, Poljska) ali precej pod njim (Slovaška). Vse to vidimo iz **tabele 5.3**.

V **tabeli 5.4** prikazujem rezultate za učence (v odstotkih strinjanja s posameznimi postavkami in kasneje tudi rezultate lestvice), ki so menili, da bo tako **verjetno ali zelo verjetno izgledala Evropa čez 10 let – negativni scenariji** oz. pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope. Rezultati, ki odražajo negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope, se med državami precej razlikujejo. Najvišji povprečni deleži učencev so bili ugotovljeni za trditvi, da se bodo **povečale ekonomske razlike med bogatimi in revnimi državami v Evropi** (evropsko povprečje je bilo 73 % učencev, **v Sloveniji pa tako meni 80 % učencev, kar je nad evropskim povprečjem**) in da bo zelo verjetno ali verjetno to, da bodo **na politiko vse bolj vplivale manjše skupine bogatih ljudi** (evropsko povprečje je 66 %, v Sloveniji je tako menilo

Slika 5.1 · Pozitivna pričakovanja o prihodnosti Evrope – primerjava Slovenije in evropskega povprečja

71 % učencev, kar je prav tako **nad evropskim povprečjem**). V okviru evropskega povprečja je 59 % učencev menilo, da bo v Evropi **več nalezljivih bolezni** (npr. ošpic, covida), v **Sloveniji še nekaj večji delež učencev** (69 %), ter da se bosta **povečali revščina in brezposelnost** (59 % v okviru evropskega povprečja, v Sloveniji okoli 69 %, kar je **precej nad evropskim povprečjem**). Pri tej trditvi so odstotki v Bolgariji, na Cipru, v Franciji in Sloveniji za več kot 10 odstotnih točk presegli evropsko povprečje. V Litvi, na Nizozemskem in Švedskem pa so bili zabeleženi najnižji odstotki. 51 % učencev v okviru evropskega povprečja meni, da bo **terorizem večja grožnja po vsej Evropi**, v Sloveniji **precej nad tem odstotkom** oz. deležem, in sicer 63 %. Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem pa so deleži pri tej trditvi tudi na Cipru in v Franciji. Tudi pri **pričakovanju porasta rasizma je Slovenija precej nad evropskim povprečjem** pa tudi Bolgarija, Ciper in Francija. **Več učencev iz Slovenije** tudi meni, da **se bo v Evropi povečala verska nestrpnost** (v okviru evropskega povprečja 55 % učencev, v Sloveniji 64 %, kar je, kot sem že zapisala, nad evropskim povprečjem). Iz teh posameznih trditev (oz. rezultatov v zvezi s trditvami) je bila oblikovana tudi **lestvica, ki prikazuje poročanje učencev o negativnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope**. V **osmih državah** (Bolgarija, Ciper, Francija, Italija, Malta, Slovaška, Slovaška, **Slovenija**, Španija in Francija) so **rezultati na lestvici nad evropskim povprečjem ICCS 2022**. Med temi državami je Ciper zabeležil najvišje nacionalno povprečje, in sicer več kot tri točke nad povprečjem. Pod evropskim povprečjem, se pravi da gre za manjše deleže učencev v teh državah (primerjaje z evropskim povprečjem), ki pričakujejo negativne scenarije v prihodnosti Evrope, pa so Hrvaška, Estonija, Litva, Nizozemska, Norveška, Poljska in Švedska.

66 5.3 · Pričakovanja učencev o prihodnosti EU

Ugotovitve prejšnjih raziskav kažejo, da imajo mladi v Evropi običajno pozitiven odnos do EU (Down in Wilson, 2017; Fligstein, 2008; Keating, 2014). Višja stopnja izobrazbe in osebne izkušnje z vse bolj povezano Evropo sta bila med najpomembnejšimi dejavniki, ki so jih raziskave najpogosteje povezovali z ugodnejšim mnenjem o EU, čeprav lahko na podporo EU vplivajo in jo oblikujejo tudi določeni dogodki na evropski ravni (Lauterbach in De Vries, 2020; Damiani et al., 2024, 64).

V Evropskem regionalnem modulu pa učencev nismo spraševali zgolj o njihovih stališčih oz. prepričanjih o Evropi, pač pa tudi o njihovih stališčih o EU. Zasnova tega vprašanja je bila taka, da smo učence spraševali o dveh sklopih trditev; nekaj trditev je bilo tako pozitivnih, nekaj negativnih. Podrobnejše rezultate prikazujem v **tabelah 5.5 in 5.6**.⁴¹

V **tabeli 5.5** vidimo odstotke učencev, ki so se zelo strinjali ali strinjali s trditvami o EU (v smislu pozitivnih stališč). Kot vidimo, se **deleža učencev** (v odstotkih) **iz Slovenije z evropskima povprečjema ne razlikujeta pri trditvah**, da je zaradi **EU Evropa varen kraj za življenje** ter da **EU zagovarja svobodo govora**. **Nad evropskim povprečjem** (se pravi, da se je večji delež učencev strinjal ali zelo strinjal s trditvijo, primerjaje z evropskim povprečjem) je bila **Slovenija pri treh trditvah: EU skrbi za okolje** (tako je menilo 81 % učencev iz Slovenije, evropsko povprečje je 79 %), **EU je dobra za gospodarstvo posameznih držav** (tako je menilo 88 % učencev iz Slovenije, evropsko povprečje je 83 %) ter **EU je dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov** (v Sloveniji se je s to trditvijo strinjalo ali zelo strinjalo 87 % učencev, evropsko povprečje je 85 %). Na drugi strani pa je **delež učencev iz Slovenije pod evropskim povprečjem** pri trditvi, da **EU zagovarja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi** (s tem se strinja ali zelo strinja

⁴¹Učenci so za vsako trditev izbrali eno od možnih kategorij strinjanja na 4-stopenjski Likertovi lestvici (od »Zelo se strinjam« do »Nikakor se ne strinjam«).

Tabela 5.5 · Pozitivna stališča učencev do Evropske unije

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki se strinjajo ali zelo strinjajo z naslednjimi trditvami:							Povprečni rezultat na lestvici za učenčeva pozitivna stališča do Evropske unije
	EU zagovarja spoštovanje človekovih pravic po Evropi		EU je dobra za gospodarstvo posameznih držav		EU je dobra, ker imajo države skupen nabor pravi in zakonov		EU zagovarja svobodo govora	
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	
Bolgarija	84 (0,9) ▽	72 (1,1) ▽	75 (1,2) ▽	72 (1,1) ▼	76 (0,9) ▽	76 (1,1) ▽	48 (0,3) ▽	
Hrvaška¹	89 (0,7) ▽	81 (1,0) ▽	87 (0,7) ▽	85 (0,9) ▽	87 (0,9) ▽	88 (0,8) ▽	50 (0,2) ▽	
Ciper	86 (0,7) ▽	75 (0,8) ▽	75 (1,0) ▽	79 (0,8) ▽	79 (0,8) ▽	78 (0,8) ▽	49 (0,3) ▽	
Estonija	91 (0,7) ▽	86 (0,9) ▽	87 (0,9) ▽	88 (0,8) ▽	88 (0,6) ▽	84 (1,1) ▽	50 (0,3) ▽	
Francija	89 (0,6) ▽	70 (0,9) ▽	82 (0,8) ▽	79 (0,9) ▽	86 (0,7) ▽	83 (0,9) ▽	50 (0,2) ▽	
Italija	92 (0,5) ▽	84 (0,9) ▽	86 (0,9) ▽	84 (0,6) ▽	89 (0,6) ▽	89 (0,7) ▽	52 (0,2) ▽	
Latvija¹	86 (0,9) ▽	80 (0,7) ▽	77 (1,0) ▽	84 (0,7) ▽	78 (1,0) ▽	76 (0,9) ▽	48 (0,2) ▽	
Litva	92 (0,6) ▽	88 (0,6) ▽	86 (0,7) ▽	87 (0,7) ▽	86 (0,8) ▽	87 (0,7) ▽	52 (0,2) ▽	
Malta	92 (1,5) ▽	81 (1,4) ▽	86 (1,9) ▽	85 (1,5) ▽	87 (1,3) ▽	83 (1,5) ▽	52 (0,5) ▽	
Nizozemski¹	88 (0,9) ▽	75 (1,1) ▽	81 (1,3) ▽	87 (0,9) ▽	87 (1,0) ▽	82 (1,0) ▽	49 (0,3) ▽	
Norveška (9)¹	92 (0,4) ▽	76 (0,6) ▽	86 (0,7) ▽	90 (0,5) ▽	89 (0,5) ▽	89 (0,5) ▽	50 (0,2) ▽	
Poljska	88 (0,7) ▽	79 (0,8) ▽	84 (0,7) ▽	84 (0,6) ▽	85 (0,6) ▽	82 (0,6) ▽	49 (0,2) ▽	
Romunija	90 (1,2) ▽	78 (1,1) ▽	80 (1,4) ▽	78 (1,8) ▽	84 (1,9) ▽	84 (1,2) ▽	50 (0,3) ▽	
Slovaška	83 (0,9) ▽	78 (1,0) ▽	80 (0,9) ▽	78 (0,9) ▽	81 (0,9) ▽	80 (0,9) ▽	48 (0,3) ▽	
Slovenija	87 (0,6) ▽	81 (0,7) ▽	88 (0,7) ▽	84 (0,8) ▽	87 (0,7) ▽	83 (0,7) ▽	50 (0,2) ▽	
Španija	92 (0,6) ▽	81 (0,8) ▽	87 (0,7) ▽	88 (0,6) ▽	88 (0,7) ▽	82 (0,7) ▽	51 (0,2) ▽	
Švedska¹	93 (0,5) ▽	74 (1,0) ▽	82 (0,8) ▽	87 (0,7) ▽	89 (0,6) ▽	90 (0,6) ▽	50 (0,2) ▽	
Evropsko povprečje ICCS 2022	89 (0,2)	79 (0,2)	83 (0,2)	83 (0,2)	85 (0,2)	83 (0,2)	50 (0,1)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja								
Danska	91 (0,6)	66 (1,1)	85 (0,8)	88 (0,6)	86 (0,8)	88 (0,7)	49 (0,2)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja								
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	85 (0,8) ▽	68 (1,0) ▼	82 (0,9)	83 (0,8)	84 (0,9)	87 (0,8) ▽	48 (0,2) ▽	
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja								
Schleswig-Holstein (Nemčija)	87 (0,9)	68 (1,5)	81 (1,2)	84 (1,0)	86 (0,9)	86 (1,0)	48 (0,2)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▾

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

87 % učencev iz Slovenije in v okviru evropskega povprečja 89 % učencev). Iz tabele prav tako vidimo, da so nekatere države pri vseh trditvah nad evropskim povprečjem, spet druge pod njim, prav tako pa tudi znotraj iste države vidimo razlike pri posameznih trditvah. Čeprav ti rezultati kažejo na nekatere razlike med državami, pa kažejo tudi na visoko podporo EU v zvezi s temami, povezanimi s spoštovanjem človekovih pravic, z možnostjo za izmenjavo pravil in zakonov med državami, s spodbujanjem svobode govora in z varnostjo v Evropi. Biti del EU se je učencem zdelo pomembno tudi za gospodarstvo posameznih držav. Vendar pa je mogoče opaziti relativno nižjo stopnjo strinjanja učencev glede vloge EU pri varovanju okolja (evropsko povprečje je 79 %). Iz teh trditev pa je bila oblikovana tudi **lestvica učenčevih pozitivnih stališč do EU**. Povprečni nacionalni rezultati za **Slovenijo se ne razlikujejo od evropskega povprečja**. Prav tako se od evropskega povprečja ne razlikujejo nacionalna povprečja učencev iz Estonije, Francije, Norveške, Romunije in Švedske. Učenci iz Bolgarije, s Cipra, iz Latvije, Nizozemske in Poljske so pod evropskim povprečjem, učenci iz preostalih sodelujočih držav pa imajo povprečni rezultat na lestvici nad evropskim povprečjem (Hrvaška, Italija, Litva, Malta).

Tabela 5.6 · Negativna stališča učencev do Evropske unije

68

	Odstotki učencev, ki se strinjajo ali zelo strinjajo z naslednjimi trditvami:									
	Institucije EU stanejo preveč denarja		Na sprejemanje politik EU premočno vplivajo najbogatije države članice		EU večinoma vodijo neizvoljeni uradniki		Sprejemanje politik EU traja predolgo, da bi bilo učinkovito		Povprečni rezultat na lestvici za učenčeva negativna stališča do Evropske unije	
Izobraževalni sistem	(%)		(%)		(%)		(%)			
Bolgarija	75 (1,0)	△	77 (0,8)	△	67 (1,0)	▲	76 (1,0)	△	52 (0,3)	△
Hrvaška¹	69 (1,2)		79 (1,1)	△	43 (1,3)	▼	63 (1,0)	▽	50 (0,2)	▽
Ciper	81 (0,8)	▲	76 (0,9)	△	65 (1,0)	▲	76 (0,8)	△	52 (0,3)	△
Estonija	55 (1,6)	▼	70 (1,2)		53 (1,7)		63 (1,7)	▽	48 (0,3)	▽
Francija	79 (0,8)	▲	76 (0,8)	△	56 (1,1)		75 (0,9)	△	52 (0,2)	△
Italija	62 (1,1)	▽	72 (0,9)		42 (1,3)	▼	71 (0,9)	△	49 (0,2)	▽
Latvija¹	69 (0,9)		73 (0,8)		53 (1,3)		58 (1,2)	▼	49 (0,2)	▽
Litva	67 (1,3)		71 (1,1)		54 (1,5)		67 (1,2)		50 (0,3)	
Malta	74 (1,1)	△	71 (1,4)		54 (1,6)		72 (1,7)	△	51 (0,4)	△
Nizozemska†	67 (1,2)		62 (1,1)	▽	58 (1,2)	△	63 (1,1)	▽	49 (0,3)	▽
Norveška (9)¹	65 (0,9)	▽	76 (0,7)	△	68 (0,9)	▲	76 (0,6)	△	51 (0,2)	△
Poljska	54 (1,0)	▼	67 (0,9)	▽	41 (1,0)	▼	63 (0,9)	▽	48 (0,2)	▽
Romunija	62 (3,2)	▽	70 (1,5)		61 (1,9)	△	64 (2,3)		50 (0,5)	
Slovaška	71 (1,0)	△	66 (1,0)	▽	49 (1,1)	▽	58 (1,1)	▼	48 (0,2)	▽
Slovenija	71 (0,8)	△	76 (0,9)	△	54 (1,1)		68 (0,8)		51 (0,2)	△
Španija	77 (0,9)	△	72 (0,8)		56 (1,2)		76 (0,7)	△	51 (0,2)	△
Švedska¹	57 (1,2)	▼	64 (1,2)	▽	54 (1,2)		71 (0,8)	△	49 (0,2)	▽
Evropsko povprečje ICCS 2022	68 (0,3)		72 (0,3)		55 (0,3)		68 (0,3)		50 (0,1)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja										
Danska	52 (1,2)		58 (1,1)		43 (1,3)		49 (1,2)		46 (0,2)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja										
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	69 (1,0)		59 (1,2)	▼	49 (1,1)	▽	73 (1,1)	△	49 (0,2)	▽
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja										
Schleswig-Holstein (Nemčija)	67 (1,4)		62 (1,5)		48 (1,5)		74 (1,2)		49 (0,2)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk ali 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

In kakšni so bili rezultati, ko smo učence spraševali po mnenju oz. njihovih negativnih stališčih do EU? To prikazujem v **tabeli 5.6**. Kar se tiče Slovenije, so bili naši učenci pri dveh trditvah nad evropskim povprečjem, pri dveh pa razlik z evropskim povprečjem ni. Tako se je **večji delež naših učencev**, kot je to značilno za evropsko povprečje, **strinjal ali zelo strinjal**, da **institucije EU preveč stanejo** (v Sloveniji 71 % učencev) in da **na sprejemanje politik EU premočno vplivajo najbogatejše države članice** (v Sloveniji 76 % učencev). Zraven Slovenije so največji deleži učencev, ki so se s tem strinjali ali zelo strinjali, v Bolgariji, Hrvaški, na Cipru, v Franciji in Norveški. Na drugi strani pa se **Slovenija od evropskega povprečja ne razlikuje pri trditvah**, da **EU večinoma vodijo neizvoljeni uradniki** ter da **sprejemanje politik EU traja predolgo, da bi bilo učinkovito**. Vsekakor nam rezultati pokažejo zanimivo »sliko«, in sicer imamo primer povprečij učencev dveh držav, katerih odgovori pri negativnih stališčih do EU so prav pri vsaki od trditev nad evropskim povprečjem – se pravi, da se večji deleži učencev s temi trditvami strinjajo ali zelo strinjajo (oz. v nekaterih celo precej odstopajo): gre za učence iz Bolgarije in s Cipra. Na drugi strani pa zasledimo, ravno obratno, deleže učencev, ki so pri vsaki od trditev manjši od evropskega povprečja (pri nekaterih trditvah celo precej manjši): gre za učence iz Poljske. Iz negativnih trditev o EU je bila prav tako oblikovana **lestvica**; gre torej za lestvico učenčevih negativnih stališč do EU. Kot vidimo, **Slovenija sodi v sklop držav nad evropskim povprečjem** (podobno kot Bolgarija, Ciper, Francija, Malta, Norveška in Španija). To pomeni, da imamo v teh državah večje deleže učencev, ki imajo negativna stališča do EU, kot je to značilno za evropsko povprečje. Te ugotovitve kažejo, da so vidiki, ki so jih učenci ocenjevali kot negativnejše v zvezi z EU, tisti, ki so se nanašali na neenakomerno porazdelitev moči med državami članicami, domnevno prevlado najbogatejših držav članic, visoke stroške institucij EU in dolgotrajnost zakonodajnih postopkov.

In kakšne so razlike pri pozitivnih in pri negativnih stališčih do EU glede na spol, SES in raven državljanske vednosti? To prikazujem v **tabelah 5.7 in 5.8**.

V **tabeli 5.7** predstavljam nacionalne povprečne ocene oz. rezultate na lestvici, ki kažejo na pozitiven odnos učencev do EU, glede na spol, SES in raven državljanske vednosti. Za vse tri pare primerjalnih skupin v večini držav (in v okviru vseh treh evropskih povprečij) vidimo, da povezave obstajajo. **V evropskem povprečju** so bile ocene **učencev** v skoraj vseh sodelujočih državah **na lestvici pozitivnih stališč do EU** za okoli dve točki višje kot ocene deklet, kar pomeni, da v večini držav, pa **tudi v Sloveniji**, **fantje izražajo pozitivnejša stališča do EU**. Rezultati primerjalnih SES-skupin kažejo, da obstaja tudi ta povezava, in sicer da imajo **v okviru evropskega povprečja** (in **tudi v Sloveniji**) učenci/-ke, ki so v skupini »na ali nad nacionalnim povprečjem SES«, **višji rezultat na lestvici pozitivnih stališč do EU** kot učenci/-ke v primerjalni skupini s SES pod nacionalnim povprečjem. V približno polovici držav (vendar tudi v okviru evropskega povprečja) so imeli **učenci/-ke z državljansko vednostjo na ali nad ravno B višje rezultate na lestvici** kot tisti z nižjimi ravnmi državljanske vednosti. To velja **tudi** za učence/-ke v **Sloveniji** in, kot že rečeno, tudi za evropsko povprečje.

V **tabeli 5.8** predstavljam nacionalne povprečne ocene oz. rezultate na lestvici, ki kažejo na negativen odnos učencev do EU, glede na spol, SES in raven državljanske vednosti. Za vse tri pare primerjalnih skupin v večini držav (v okviru vseh treh evropskih povprečij) vidimo, da povezave obstajajo. **V okviru evropskega povprečja** so bile v skoraj vseh sodelujočih državah ocene učencev **na lestvici negativnih stališč do EU** za okoli dve točki višje kot ocene deklet, kar pomeni, da **v večini držav, pa tudi v Sloveniji**, **fantje izražajo nekoliko negativnejša stališča do EU**. Rezultati primerjalnih SES-skupin kažejo, da obstaja tudi ta povezava, in sicer da imajo **v okviru evropskega povprečja** učenci/-ke, ki so v skupini »na ali nad nacionalnim povprečjem SES«, **višji rezultat na lestvici negativnih stališč do EU** kot učenci/-ke v primerjalni skupini s SES pod nacionalnim povprečjem. Vendar **to ne velja** za **učence/-ke** iz Bolgarije, Latvije,

Tabela 5.7 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih pozitivnih stališč do Evropske unije glede na spol, SES in raven državljanske vednosti

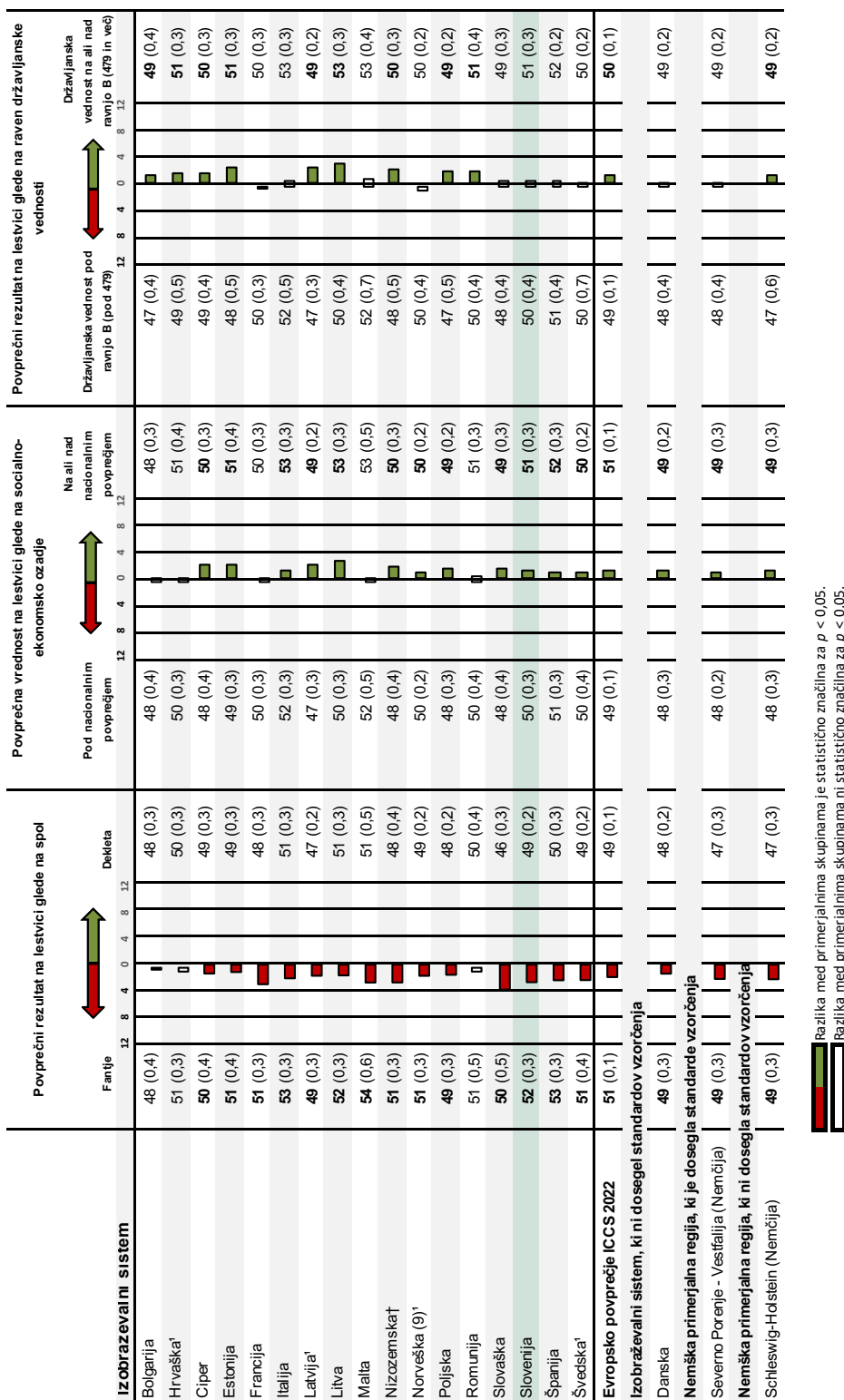

Tabela 5.8 · Povprečni nacionalni rezultati na lestvici učenčevih negativnih stališč do Evropske unije glede na spol, SES in raven državljanske vednosti

Izobraževalni sistem	Povprečni rezultat na lestvici glede na spol			Povprečna vrednost na lestvici glede na socialno-ekonomsko ozadje			Povprečni rezultat na lestvici glede na raven državljanske vednosti		
	Fanteje			Pod nacionalnim povprečjem			Državljanška vednost pod ravniyo B (pod 479)		
	12	8	4	12	8	4	12	8	4
Izobraževalni sistem									
Bolgarija	52 (0,4)			52 (0,4)			52 (0,4)		
Hrvaška ¹	50 (0,3)			50 (0,2)			52 (0,5)		
Ciper	53 (0,4)			52 (0,4)			52 (0,4)		
Estonija	49 (0,4)			49 (0,4)			51 (0,5)		
Francija	52 (0,3)			52 (0,3)			54 (0,4)		
Italija	50 (0,3)			50 (0,3)			52 (0,4)		
Latvija ¹	49 (0,3)			50 (0,3)			50 (0,3)		
Litva	51 (0,3)			51 (0,3)			52 (0,4)		
Malta	52 (0,6)			52 (0,5)			53 (0,6)		
Nizozemska ¹	50 (0,4)			50 (0,4)			51 (0,5)		
Norveška (9) ¹	52 (0,3)			52 (0,3)			54 (0,4)		
Poljska	49 (0,2)			48 (0,2)			50 (0,4)		
Romunija	50 (0,4)			50 (0,4)			52 (0,4)		
Slovaška	49 (0,3)			50 (0,3)			50 (0,4)		
Slovenija	51 (0,3)			51 (0,3)			53 (0,3)		
Španija	52 (0,3)			52 (0,3)			53 (0,4)		
Švedska ¹	50 (0,4)			51 (0,4)			53 (0,6)		
Evropsko povprečje ICCS 2022	51 (0,1)			51 (0,1)			52 (0,1)		
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja									
Danska	46 (0,3)			47 (0,3)			50 (0,4)		
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja									
Severno Poranije - Vestfalija (Nemčija)	49 (0,2)			50 (0,3)			51 (0,4)		
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja									
Schleswig-Holstein (Nemčija)	49 (0,4)			50 (0,3)			51 (0,6)		

 Razlika med primerjalnima skupinama je statistično značilna za $p < 0,05$.

 Razlika med primerjalnima skupinama ni statistično značilna za $p < 0,05$.

Italije in **Slovenije** (kjer ni razlik glede na SES), v primeru učencev s Cipra pa je ta razlika v prid učencem/-kam z višjim SES. V skoraj vseh državah (razen v Bolgariji in na Cipru),⁴² tudi v okviru evropskega povprečja, so bili **rezultati učencev/-k z državljansko vednostjo na ali nad ravno B na lestvici nižji** kot rezultati tistih z višjimi ravnmi državljanske vednosti; to velja tudi za učence/-ke v Sloveniji. Se pravi, da tisti z nižjimi ravnmi državljanske vednosti v okviru evropskega povprečja in v Sloveniji izražajo negativnejša stališča do EU. Kot vidimo, je **pri pozitivnih stališčih povezava v prid skupini na ali nad ravno B državljanske vednosti, pri negativnih pa ravno obratno**, v prid skupini pod ravno B državljanske vednosti; v obeh primerih je to značilno za evropsko povprečje pa tudi za Slovenijo.

Učenci so v Vprašalniku za učence in učenke ICCS 2022 (se pravi regularnem/mednarodnem delu raziskave) odgovarjali na vprašanje, koliko zaupajo določenim državljskim institucijam (več o teh rezultatih glej Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 123–126).⁴³ Sta pa bili v ta vprašalnik vključeni tudi dve opcijski trditvi oz. postavki, in sicer Evropska komisija ter Evropski parlament. O slednjem poročam v tem poročilu. Prav tako je iz tabele 5.9 vidno, da gre za vprašanje o trendu, saj v primeru nekaterih držav (tudi Slovenije) vidimo rezultate tudi za vsaj en predhodni cikel.

V **tabeli 5.9** si najprej oglejmo rezultate za cikel 2022, nato pa še trende. Kot vidimo v tabeli, je **zaupanje učencev v Evropsko komisijo** (poročani so deleži oz. odstotki učencev, ki so poročali, da zaupajo popolnoma ali precej) med državami **različno**. Nad evropskim povprečjem (sodelujočih v ciklu leta 2022) so učenci iz Italije, Romunije, še posebej pa Litve in Švedske. Razlik pri zaupanju v Evropsko komisijo, glede na evropsko povprečje, v povprečju ni pri učencih iz Estonije in Latvije. Ostale države so **pri zaupanju učencev Evropski komisiji pod evropskim povprečjem**; poleg **Slovenije** gre še za Bolgarijo, Hrvaško, Ciper, Francijo, Poljsko, Slovaško in Španijo. Sicer pa v evropskem povprečju (ko gledamo vse učence skupaj) leta 2022 Evropski komisiji popolnoma ali precej zaupa 61 % učencev, v Sloveniji, kot že rečeno, manj, in sicer 53 %. **Zaupanje v Evropski parlament** je na evropski ravni relativno podobno, in sicer mu v okviru evropskega povprečja (popolnoma ali precej) zaupa 62 % učencev. In v katerih državah so deleži učencev, ki zaupajo Evropskemu parlamentu, večji? Gre za Italijo, Romunijo, še posebej pa za Nizozemsko in Švedsko (ti dve državi sta precej nad evropskim povprečjem). Zaupanje v Evropski parlament je bilo najnižje pri učencih iz Nizozemske. Sicer so pa bili **pod evropskim povprečjem tudi učenci iz Slovenije**, pa tudi številnih drugih držav: gre za Bolgarijo, Hrvaško, Francijo, Latvijo, Poljsko, Slovaško in Španijo. V Estoniji, Litvi in na Malti pa z evropskim povprečjem razlik ni bilo. V **tabeli 5.9** vidimo tudi deleže zaupanja nacionalnim vladam (v primeru Slovenije slovenski vladi, v primeru drugih držav pač vladam tistih držav). Deleži zaupanja vladam v posamezni državi so še bolj razpršeni – če gledamo evropske primerjave. Naj zapišem zgolj za Slovenijo, da **je slovenski vladi v letu 2022 popolnoma ali precej** zaupalo **38 % učencev**, kar je **precej pod evropskim povprečjem**. Recimo, v istem obdobju je švedski vladi zaupalo 78 % tamkajšnjih učencev, nad 70 % učencev je zaupalo tudi nacionalnima vladama iz Estonije in Nizozemske itd. Najnižji delež zaupanja vladi pa vidimo pri učencih iz Poljske, saj je v letu 2022 tamkajšnji vladi zaupalo le 27 % učencev.

V **tabeli 5.9** vidimo tudi trende glede zaupanja Evropski komisiji, Evropskemu parlamentu in nacionalnim vladam. V državah, ki so sodelovale v **ICCS 2016 in 2022, opazimo zmanjšanje zaupanja učencev v Evropsko komisijo in Evropski parlament**. Za države, ki so sodelovale v

⁴²V Bolgariji je rezultat na lestvici v prid učencem/-kam z višjimi ravnmi državljanske vednosti (se pravi, ti učenci/-ke izražajo negativnejša stališča o EU), na Cipru pa ni razlik med primerjalnima skupinama (glede na raven državljanske vednosti).

⁴³Uporabljena je bila Likertova 4-stopenjska lestvica kategorij odgovorov, in sicer »Popolnoma«, »Kar precej«, »Le malo«, »Sploh ne«.

Tabela 5.9 · Zaupanje učencev v Evropsko komisijo, Evropski parlament in nacionalno vlado

Odstotki učencev, ki popolnoma ali srednje zaupajo:										
Izobraževalni sistem	Evropski komisiji					Evropskemu parlamentu				
	Razlika (2022 : Razlika (2022 :					Razlika (2022 : Razlika (2022 :				
	2022	2016	2009	2016)	2009)	2022	2016	2009	2016)	2009)
Bolgarija	53 (1,3) ▽	66 (1,1)	60 (1,1)	-13 (1,7)	-7 (1,7)	53 (1,4) ▽	69 (1,2)	63 (1,1)	-16 (1,8)	-10 (1,8)
Hrvaška ¹	55 (1,4) ▽	65 (1,4)	-	-10 (2,0)	-	57 (1,3) ▽	68 (1,4)	-	-10 (1,9)	-
Ciper	52 (1,2) ▽	-	45 (1,1)	-	7 (1,6)	51 (1,1) ▽	-	44 (1,1)	-	7 (1,5)
Estonija	66 (1,5)	64 (1,3)	54 (1,5)	1 (2,0)	12 (2,1)	69 (1,3)	68 (1,3)	58 (1,5)	1 (1,9)	10 (2,0)
Francija	54 (1,1) ▽	-	-	-	-	56 (1,1) ▽	-	-	-	-
Italija	68 (1,1) △	75 (1,0)	75 (1,0)	-7 (1,5)	-7 (1,5)	70 (1,1) △	75 (1,0)	79 (0,9)	-5 (1,5)	-9 (1,4)
Latvija ¹	59 (1,0)	-	49 (1,6)	-	10 (1,9)	60 (1,2) ▽	-	51 (1,4)	-	8 (1,8)
Litva	75 (1,1) ▲	80 (0,9)	66 (1,2)	-5 (1,5)	9 (1,7)	75 (1,2)	82 (1,0)	70 (1,2)	-7 (1,5)	6 (1,7)
Malta	59 (1,7)	70 (0,8)	61 (1,8)	-11 (1,8)	-2 (2,5)	61 (2,0)	72 (0,7)	62 (1,7)	-11 (2,1)	-1 (2,6)
Nizozemska [†]	-	70 (1,5)	-	-	-	76 (1,2) ▲	71 (1,4)	-	5 (1,9)	-
Poljska	55 (0,9) ▽	-	49 (1,3)	-	5 (1,6)	56 (0,9) ▽	-	49 (1,3)	-	7 (1,6)
Romunija	69 (2,2) △	-	-	-	-	68 (2,5) △	-	-	-	-
Slovaška	55 (1,3) ▽	-	55 (1,4)	-	0 (1,9)	58 (1,4) ▽	-	57 (1,3)	-	1 (1,9)
Slovenija	53 (1,0) ▽	63 (1,1)	59 (1,3)	-10 (1,5)	-6 (1,6)	53 (1,0) ▽	64 (1,2)	58 (1,4)	-10 (1,6)	-5 (1,7)
Španija	57 (1,1) ▽	-	61 (1,1)	-	-4 (1,5)	59 (1,1) ▽	-	63 (1,0)	-	-4 (1,5)
Švedska ¹	78 (1,2) ▲	73 (0,9)	66 (1,3)	5 (1,6)	12 (1,8)	79 (1,4) ▲	75 (0,9)	69 (1,2)	3 (1,7)	10 (1,8)
Evropsko povprečje ICCS 2022	61 (0,3)	-	-	-	-	62 (0,3)	-	-	-	-
Evropsko povprečje ICCS 2016/2022	63 (0,1)	70 (0,0)	-	-6 (0,1)	-	66 (0,4)	71 (0,4)	-	-6 (0,6)	-
Evropsko povprečje ICCS 2009/2022	61 (0,4)	-	59 (0,4)	-	2 (0,5)	62 (0,4)	-	60 (0,4)	-	2 (0,5)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Danska	73 (1,2)	-	-	-	-	76 (1,2)	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	71 (1,2) ▲	-	-	-	-	72 (1,2) △	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein (Nemčija)	72 (1,7)	-	-	-	-	73 (1,5)	-	-	-	-

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022: ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022: △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022: ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022: ▼

ICCS 2009 in 2022, je bilo ugotovljeno **povečanje zaupanja učencev v ti dve evropski instituciji (sicer majhno, a vendarle opazimo razliko)**. Kar se tiče **Slovenije**, je bilo **zaupanje v Evropsko komisijo pa tudi v Evropski parlament v letu 2022 nižje⁴⁴ kot leta 2016**, pa tudi nižje kot leta 2009. Kar bi želela še poudariti, je, da to ni enako trendom v vseh sodelujočih državah. Na evropski ravni je **(v povprečju) zaupanje učencev v evropske institucije višje od njihovega zaupanja v nacionalne vlade, tudi v Sloveniji**. Se je pa tudi **zaupanje učencev v nacionalne vlade (v sodelujočih državah) v letu 2022 od prejšnjih ciklov zmanjšalo** v državah, ki so sodelovale v ICCS 2016 in 2022, ter v državah, ki so sodelovale v ICCS 2009 in 2022 – to **velja tudi za Slovenijo**.

Učenci so v Vprašalniku za učence in učenke ICCS 2022 (se pravi regularnem/mednarodnem delu raziskave) odgovarjali na vprašanje, kaj mislijo, da bodo naredili, ko bodo odrasli (več o teh rezultatih glej v Klemenčič Mirazchijski, 2023, str. 106–111).⁴⁵ V ta vprašalnik je bila vključena tudi opcijska trditev, in sicer «Volil/-a na volitvah za Evropski parlament». Pri tem je treba še enkrat povedati, da smo jih spraševali za čas, ko bodo odrasli.

Pri pregledu odstotkov v državah glede pričakovane udeležbe učencev na evropskih volitvah ugotovimo, da je leta 2022 **v okviru evropskega povprečja 61 % učencev** navedlo, da bodo, **ko bodo odrasli**, zagotovo ali verjetno **volili na evropskih volitvah (tabela 5.10)**. **Najnižji odstotki**

⁴⁴Gre za manj učencev, ki zaupajo tema institucijama.

⁴⁵Uporabljena je bila Likertova 4-stopenjska lestvica kategorij odgovorov, in sicer od »To bi zagotovo naredil/-a« do »Tega zagotovo ne bi naredil/-a«. Sicer pa sem v poročilu poročala o rezultatih na lestvici pričakovane udeležbe na volitvah (na lokalnih in nacionalnih) ter glede namere, da si bodo pred volitvami priskrbeli informacije o kandidatih. V tem poročilu pa poročam o rezultatih za volitve v Evropski parlament in državne (nacionalne) volitve.

Tabela 5.9 (nadaljevanje)

Odstotki učencev, ki popolnoma ali srednje zaupajo:					
Izobraževalni sistem	Nacionalni vladi				
	2022	2016	2009	Razlika (2022 : 2016)	Razlika (2022 : 2009)
Bolgarija	46 (1,3) ▽	59 (1,2)	56 (1,3)	-12 (1,8)	-10 (1,8)
Hrvaška [†]	31 (1,1) ▼	42 (1,5)	-	-11 (1,9)	-
Ciper	46 (1,1) ▽	-	51 (0,9)	-	-5 (1,4)
Estonija	71 (1,2) ▲	73 (1,2)	62 (1,4)	-2 (1,7)	9 (1,9)
Francija	54 (1,2) △	-	-	-	-
Italija	53 (1,1) △	57 (1,0)	74 (0,9)	-4 (1,5)	-20 (1,4)
Latvija [†]	51 (1,4)	60 (1,3)	32 (1,2)	-8 (1,9)	19 (1,8)
Litva	68 (1,1) ▲	74 (1,0)	54 (0,9)	-6 (1,5)	14 (1,5)
Malta	50 (1,5)	66 (0,8)	62 (1,4)	-16 (1,7)	-12 (2,0)
Nizozemska [†]	73 (1,3) ▲	70 (1,4)	-	3 (1,9)	-
Poljska	27 (1,0) ▼	-	36 (1,2)	-	-9 (1,6)
Romunija	44 (1,7) ▽	-	-	-	-
Slovaška	40 (1,3) ▼	-	57 (1,3)	-	-17 (1,8)
Slovenija	38 (1,1) ▼	49 (1,4)	56 (1,4)	-10 (1,7)	-18 (1,8)
Španija	44 (1,1) ▽	-	62 (1,2)	-	-18 (1,6)
Švedska [†]	78 (1,1) ▲	79 (1,0)	73 (1,2)	-1 (1,5)	5 (1,7)
Evropsko povprečje ICCS 2022	51 (0,3)				
Evropsko povprečje ICCS 2016/2022	56 (0,4)	63 (0,4)		-7 (0,5)	
Evropsko povprečje ICCS 2009/2022	51 (0,3)		56 (0,3)		-5 (0,5)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja					
Danska	79 (1,0)	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja					
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	77 (1,0) ▲	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja					
Schleswig-Holstein (Nemčija)	77 (1,4)	-	-	-	-
Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:					
Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲					
Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △					
Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽					
Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼					

so bili zabeleženi v **Estoniji (49 %)**, **Latviji (49 %)** in **Sloveniji (50 %)**,⁴⁶ najvišji pa v Romuniji (75 %), Italiji (71 %) in Franciji (71 %).⁴⁷ Iz tabele pa vidimo rezultate še za druge države (nekatero so nad evropskim povprečjem, druge pod njim). Razlik z evropskim povprečjem pa v letu 2022 pri tej postavki ni bilo pri učencih iz Nizozemske in Litve. Ko primerjamo trende pri tem vprašanju in tej postavki (evropske volitve), vidimo, da je **v evropskem povprečju zaznati padec** (o tem, da bodo, ko bodo odrasli, **volili na evropskih volitvah**, je bilo v letu **2022** prepričanih **manj učencev, kot jih je bilo o tem prepričanih leta 2016**) – seveda govorim za sodelujoče države v obeh ciklih (razlika je bila 6 odstotnih točk). **Kar se tiče Slovenije, vidimo drugačen trend od evropskega povprečja**,⁴⁸ in sicer je bilo leta **2009** o tem, da bodo, ko bodo odrasli, volili na evropskih volitvah, prepričanih **43 %** učencev, leta **2016 47 %** in leta **2022** je tako menilo **50 %** učencev iz Slovenije. Če pa **primerjamo evropski povprečji za leti 2009 in 2022, vidimo**, da se je v primerjanih državah (se pravi teh, ki so sodelovale v teh dveh ciklih, v povprečju seveda) delež učencev, ki so prepričani, da bodo, ko bodo odrasli, volili na evropskih volitvah, **nekoliko (sicer malo – za okoli eno odstotno točko) zvišal v primerjavi z letom 2009. Pričakovana volilna udeležba učencev na nacionalnih volitvah** je bila v okviru **evropskega povprečja (pa tudi v Sloveniji) višja od pričakovanj učencev, da se bodo udeležili evropskih volitev** (evropsko povprečje ICCS 2022: 77 proti 61 %; povprečje za Slovenijo pa leta 2022 za evropske volitve 50 in za državne volitve 75 %), čeprav je bilo tudi v okviru povprečij držav zaznati **zmanjšanje pričakovane volilne udeležbe na nacionalnih oz. državnih volitvah med ICCS 2016 in 2022** (velja za evropsko povprečje pa **tudi za Slovenijo** – leta 2022 je bilo o tem, da bodo, ko bodo

⁴⁶Vse tri države beležijo odstotke precej pod evropskim povprečjem.

⁴⁷Kar je precej nad evropskim povprečjem.

⁴⁸Podobno kot v Estoniji.

Tabela 5.10 · Pričakovanja učencev glede udeležbe na volitvah (ko bodo odrasli)

Izobraževalni sistem	Odstotki učencev, ki pričakujejo, da bodo verjetno ali zagotovo:									
	volili na volitvah v Evropski parlament					volili na državnih volitvah				
	2022	2016	2009	Razlika (2022 : 2016)	Razlika (2022 : 2009)	2022	2016	2009	Razlika (2022 : 2016)	Razlika (2022 : 2009)
Izobraževalni sistem										
Bolgarija	54 (1,2) ▽	65 (1,2)	55 (1,3)	-11 (1,7)	-2 (1,7)	72 (1,1) ▽	79 (1,0)	69 (1,0)	-6 (1,5)	3 (1,5)
Hrvaška ¹	63 (1,0) ▽	76 (1,1)	-	-12 (1,5)	-	76 (0,9)	88 (0,8)	-	-12 (1,2)	-
Ciper	55 (0,9) ▽	-	59 (1,1)	-	-4 (1,4)	66 (1,2) ▴	-	75 (0,8)	-	-9 (1,5)
Estonija	49 (1,5) ▴	35 (1,1)	30 (1,0)	14 (1,8)	19 (1,7)	68 (1,4) ▽	77 (1,1)	73 (1,3)	-10 (1,8)	-5 (1,9)
Francija	71 (0,9) ▴	-	-	-	-	90 (0,7) ▴	-	-	-	-
Italija	71 (1,0) ▴	82 (0,7)	78 (0,9)	-11 (1,2)	-7 (1,3)	84 (0,8) ▴	90 (0,6)	88 (0,6)	-6 (0,9)	-4 (1,0)
Lavija ¹	49 (1,1) ▴	56 (1,3)	62 (1,1)	-7 (1,8)	-13 (1,6)	57 (1,4) ▴	78 (0,9)	77 (1,2)	-20 (1,7)	-20 (1,9)
Litva	59 (1,3)	70 (0,9)	58 (1,1)	-11 (1,6)	1 (1,8)	80 (1,0)	88 (0,6)	88 (0,8)	-7 (1,2)	-7 (1,3)
Malta	57 (1,0) ▽	69 (0,7)	60 (1,3)	-12 (1,2)	-3 (1,6)	71 (1,3) ▽	85 (0,6)	86 (1,2)	-13 (1,4)	-15 (1,8)
Nizozemska †	57 (1,3)	60 (1,3)	-	-2 (1,8)	-	74 (1,2) ▽	75 (1,2)	-	-1 (1,7)	-
Poljska	64 (1,1) ▴	-	50 (1,0)	-	14 (1,5)	86 (0,6) ▴	-	77 (1,0)	-	8 (1,2)
Romunija	75 (2,2) ▴	-	-	-	-	84 (1,8) ▴	-	-	-	-
Slovaška	57 (1,3) ▽	-	64 (1,5)	-	-7 (2,0)	73 (1,3) ▽	-	75 (1,2)	-	-2 (1,8)
Slovenija	50 (1,0) ▴	47 (1,2)	43 (1,0)	3 (1,6)	7 (1,4)	75 (1,0)	82 (0,8)	81 (0,8)	-7 (1,3)	-5 (1,3)
Španija	69 (1,0) ▴	-	68 (0,9)	-	1 (1,4)	81 (0,9) ▴	-	85 (0,8)	-	-4 (1,2)
Švedska ¹	70 (1,3) ▴	77 (1,1)	63 (1,3)	-7 (1,7)	7 (1,9)	90 (0,9) ▴	93 (0,5)	85 (0,9)	-3 (1,0)	5 (1,3)
Evropsko povprečje ICCS 2022	61 (0,3)					77 (0,3)				
Evropsko povprečje ICCS 2016/2022	58 (0,4)	64 (0,3)		-6 (0,5)		75 (0,4)	84 (0,3)		-9 (0,4)	
Evropsko povprečje ICCS 2009/2022	59 (0,3)		57 (0,3)		1 (0,5)	75 (0,3)		80 (0,3)		-5 (0,4)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja										
Danska	69 (1,2)	-	-	-	-	91 (0,6)	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja										
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	63 (1,2)	-	-	-	-	73 (1,2) ▽	-	-	-	-
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja										
Schleswig-Holstein (Nemčija)	66 (1,6)	-	-	-	-	78 (1,5)	-	-	-	-

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

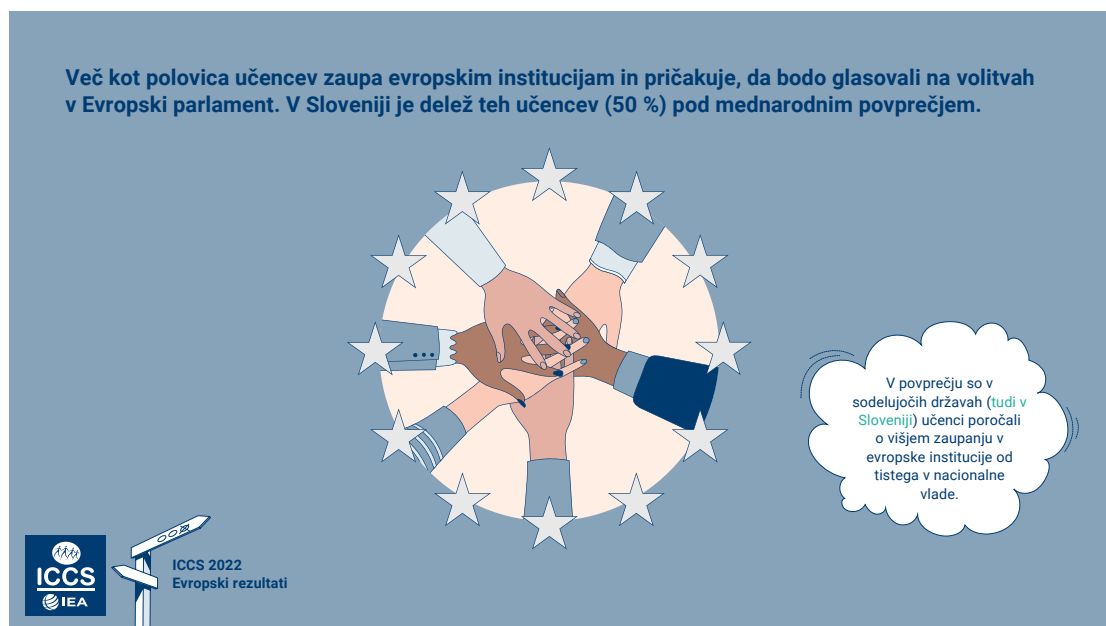
Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▴

Slika 5.2 · Zaupanje evropskim institucijam, glasovanje na volitvah za Evropski parlament

76

odrasli, volili na nacionalnih oz. državnih volitvah, prepričanih 75 % učencev, leta 2016 je bil odstotek višji, in sicer 82 % učencev v Sloveniji) ter med ICCS 2009 in 2022 (velja za evropsko povprečje pa tudi za Slovenijo).

Na **sliki 5.2** vidimo neke vrste povzetek rezultatov, ki sem jih predstavljala ob koncu tega poglavja. In sicer v okviru evropskega povprečja več kot polovica učencev zaupa evropskim institucijam (Evropski komisiji in Evropskemu parlamentu), natančneje, gre za nekoliko več kot 60 % učencev. Prav tako v okviru evropskega povprečja več kot polovica učencev (natančneje, gre za 61 % učencev) sporoča, da bodo volili na volitvah za Evropski parlament, ko bodo odrasli. V Sloveniji gre za 50-odstotni delež učencev. Prav tako so rezultati cikla 2022 pokazali, da **so učenci v Sloveniji tako pri zaupanju evropskim institucijam kot pri pričakovani udeležbi na evropskih volitvah pod evropskim povprečjem** (pri udeležbi na evropskih volitvah celo precej pod njim): manj učencev namreč zaupa Evropski komisiji in Evropskemu parlamentu in manj jih je prepričanih, da bodo, ko bodo odrasli, volili na volitvah za Evropski parlament.

V naslednjem poglavju bom predstavila rezultate glede pričakovanj učencev o njihovi individualni prihodnosti in njihovih pogledih na pomembnost različnih vidikov njihovega življenja v prihodnje.

6 · Pričakovanja in zaznave učencev glede lastnega življenja v prihodnosti

V tem poglavju predstavljam rezultate analiz pričakovanj učencev glede njihovega lastnega življenja v prihodnosti in njihovega dojemanja oz. percepcije pomembnosti nekaterih vidikov življenja v prihodnosti. Ti konstrukti sodijo v sklop vsebinske domene »družbene vloge in identitete«, in sicer v afektivno-vedenjsko področje stališča oz. prepričanja Raziskovalnega okvira ICCS 2022 (Schulz et al., 2023).

6.1 · Pričakovanja učencev glede lastne individualne prihodnosti

Mladi v svojem osebnem življenju doživljajo več prehodov: npr. iz izobraževanja v zaposlitev, iz samostojnega življenja v ustvarjanje družine itn. Za te prehode so lahko značilne negotovosti glede prihodnosti zaradi nacionalnih in globalnih vprašanj ter demografskih in socialno-ekonomskih trendov (Melendro et al., 2020). Zaposlitev lahko predstavlja eno od glavnih skrbi za mlade (Damiani et al., 2024).

Nedavne raziskave o učinkih pandemije covida-19 so pokazale, da so se mlade generacije v Evropi/EU (v starosti 15–24 let) v tem obdobju in po njem slabše znašle na trgu dela v smislu zaposlitve in izgube zaslužka ter da je recesija še posebej prizadela mlade, ki vstopajo na trg dela (Konle-Seidl in Picarella, 2021). To je vplivalo na njihovo splošno zdravje ter na zaslužke in delovna mesta za 10 do 15 let, kar je ustvarilo občutek negotovosti glede poklicne in finančne prihodnosti mladih (European Commission, 2022). Kljub tem pomislekom so mladi ostali nekoliko optimističnejši kot pripadniki drugih starostnih skupin (Eurofund, 2021) in menijo, da je izobraževanje najpomembnejši dejavnik za njihovo prihodnje življenje (European Commission, 2023; Damiani et al., 2024, str. 81).

V Evropski regionalni modul ICCS 2022 je bilo vključeno vprašanje, ki je vključevalo različne trditve oz. izjave glede pričakovanj o njihovi prihodnosti (npr. zaposlitev, finančni položaj itd.).⁴⁹ Rezultate o odgovorih na te trditve predstavljam v **tabeli 6.1**, kjer so rezultati v zvezi s posameznimi trditvami, ter v **tabeli 6.2**, kjer so rezultati za lestvico, oblikovano iz teh trditve, ter trendi.

V **tabeli 6.1** vidimo, da so imeli **učenci v okviru evropskega povprečja precej pozitivna pričakovanja glede svoje individualne prihodnosti**. Večina jih je poročala, da menijo, da bodo zelo verjetno ali verjetno **našli stalno zaposlitev** (evropsko povprečje je 94 %, v Sloveniji 95 %, ⁵⁰ a ni razlik med tema dvema povprečjema), **zaslužili dovolj denarja za ustvarjanje družine** (evropsko povprečje je 92 %, v Sloveniji 93 %, ⁵¹ a ni razlik med tema dvema povprečjema), **našli službo, ki jim bo všeč** (evropsko povprečje je 89 %, v Sloveniji 91 %, ⁵² kar je nad evropskim povprečjem), in imeli **možnost potovati v tujino v prostem času** (evropsko povprečje je 88 %, a se ne razlikuje od povprečja v Sloveniji, ki je 87 % učencev).⁵³ V okviru evropskega povprečja

⁴⁹Učence smo vprašali, kako verjetno se jim zdi, da bo njihova prihodnost videti tako, kot je bilo zapisano v posamezni izjavi. Za vsako trditev oz. izjavo so lahko izbrali kategorijo odgovora na 4-stopenjski Likertovi lestvici, od »Zelo verjetno« do »Sploh ni verjetno«.

⁵⁰V letu 2016 je bilo učencev iz Slovenije, ki so tako odgovorili, približno 92 % (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 65).

⁵¹V letu 2016 je bilo učencev iz Slovenije, ki so tako odgovorili, približno 95 % (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 65).

⁵²V letu 2016 je bilo učencev iz Slovenije, ki so tako odgovorili, približno 88 % (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 65).

⁵³V letu 2016 je bilo učencev iz Slovenije, ki so tako odgovorili, malo manj kot 80 % (Klemenčič, Mirazchijski in Novak, 2019, str. 65).

Tabela 6.1 · Pričakovanja učencev glede svoje lastne prihodnosti

Odstotki učencev, ki pričakujejo, da se bodo naslednje stvari verjetno ali zelo verjetno zgodile:

Izobraževalni sistem	Našel/-la bom stalno zaposlitev	Moj finančni položaj bo boljši od finančnega položaja mojih staršev	Našel/-la bom službo, ki mi bo všeč	V prostem času bom imel/-a priložnost potovati v tujino	Zaslužil/-a bom dovolj denarja, da si bom lahko ustvaril/-a družino
Bolgarija	90 (0,8) ▽	85 (0,8) △	84 (0,9) ▽	83 (0,9) ▽	87 (0,8) ▽
Hrvaška ¹	96 (0,4) △	81 (0,9)	92 (0,6) △	86 (0,9) ▽	95 (0,5) △
Ciper	94 (0,6)	88 (0,7) △	89 (0,8)	88 (0,7)	88 (0,8) ▽
Estonija	95 (0,4)	83 (0,9)	90 (0,5) △	91 (0,5) △	92 (0,7)
Francija	95 (0,4)	80 (0,7) ▽	88 (0,7)	83 (0,7) ▽	91 (0,6)
Italija	97 (0,4) △	87 (0,9) △	92 (0,7) △	91 (0,6) △	94 (0,5) △
Latvija ¹	94 (0,5)	85 (0,7) △	87 (0,8) ▽	87 (0,7)	89 (0,7) ▽
Litva	92 (0,6) ▽	82 (0,8)	88 (0,7) ▽	87 (0,8)	92 (0,6)
Malta	94 (0,8)	82 (0,8)	89 (1,3)	87 (1,0)	90 (1,5)
Nizozemska ²	96 (0,5) △	72 (1,0) ▽	94 (0,6) △	95 (0,6) △	95 (0,6) △
Norveška (9) ¹	95 (0,4) △	77 (0,8) ▽	92 (0,5) △	94 (0,4) △	94 (0,4) △
Poljska	96 (0,4) △	85 (0,6) △	90 (0,6)	89 (0,6)	93 (0,4) △
Romunija	96 (0,8) △	93 (0,9) ▲	92 (1,0) △	89 (1,0)	95 (0,9) △
Slovaška	92 (0,5) ▽	80 (0,9) ▽	82 (0,9) ▽	80 (1,0) ▽	91 (0,6)
Slovenija	95 (0,4)	80 (0,7) ▽	91 (0,6) △	87 (0,6)	93 (0,5)
Španija	94 (0,4)	81 (0,7) ▽	86 (0,6) ▽	85 (0,8) ▽	92 (0,6)
Švedska ¹	95 (0,5)	73 (1,0) ▽	90 (0,7)	92 (0,7) △	94 (0,5) △
Evropsko povprečje ICCS 2022	94 (0,1)	82 (0,2)	89 (0,2)	88 (0,2)	92 (0,2)
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja					
Danska	96 (0,4)	83 (0,7)	95 (0,4)	95 (0,5)	96 (0,4)
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja					
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	97 (0,3) △	71 (0,9) ▼	92 (0,6) △	88 (0,6)	94 (0,5) △
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja					
Schleswig-Holstein (Nemčija)	95 (0,6)	65 (1,3)	92 (0,6)	85 (1,1)	94 (0,7)

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

78

je 82 % učencev poročalo, da bo njihov **finančni položaj** verjetno ali zelo verjetno **boljši od finančnega položaja njihovih staršev**; v Sloveniji je tako menilo 80 % učencev,⁵⁴ kar je **pod evropskim povprečjem**. Pri tej trditvi opazimo precej višje odstotke učencev iz Romunije, in sicer jih precej več, kot je to značilno za evropsko povprečje, meni, da bo njihovi finančni položaj zelo verjetno ali verjetno boljši, kot je finančni položaj njihovih staršev.

V **tabeli 6.2** (za cikel 2022) **najvišji povprečni rezultat na lestvici učenčevih pričakovanj glede njihove lastne prihodnosti** vidimo pri učencih iz **Romunije** (približno pet točk nad evropskim povprečjem). **Najnižjo vrednost** vidimo pri učencih iz **Slovaške**. Nad evropskim povprečjem so še učenci iz Hrvaške, Nizozemske in Norveške, **pod evropskim povprečjem** pa še učenci iz Francije, Litve, **Slovenije** in Španije. In kaj kažejo trendi za sodelujoče države v obeh ciklih, se pravi 2016 in 2022? Ko primerjamo trende, ugotovimo **nekolikšno (sicer majhno) povečanje pozitivnih pričakovanj učencev glede njihove individualne prihodnosti** v okviru evropskega povprečja, in sicer za približno 0,5 točke na lestvici. Vidimo pa tudi, da so

⁵⁴V letu 2016 je bilo učencev iz Slovenije, ki so tako odgovorili, približno 71 % (Klemenčič, Mirazchiyski in Novak, 2019, str. 65).

Tabela 6.2 · Nacionalna povprečja na lestvici, ki prikazuje učenčeva pričakovanja glede njegove prihodnosti

Izobraževalni sistem	2022		2016	Razlike (2022 : 2016)	40	45	50	55	60
Bolgarija	50 (0,3)		50 (0,3)	0,2 (0,5)					
Hrvaška ¹	52 (0,3)	△	48 (0,3)	4,2 (0,5)					
Ciper	51 (0,3)		-	-					
Estonija	50 (0,2)		49 (0,2)	0,4 (0,4)					
Francija	49 (0,2)	▽	-	-					
Italija	50 (0,2)		48 (0,2)	2,7 (0,4)					
Latvija ¹	50 (0,3)		51 (0,2)	-1,0 (0,4)					
Litva	49 (0,3)	▽	51 (0,2)	-2,1 (0,4)					
Malta	50 (0,4)		52 (0,2)	-1,3 (0,5)					
Nizozemska ¹	51 (0,2)	△	51 (0,3)	0,4 (0,5)					
Norveška (9) ¹	51 (0,2)	△	52 (0,2)	-0,8 (0,4)					
Poljska	51 (0,2)		-	-					
Romunija	55 (0,4)	▲	-	-					
Slovaška	47 (0,3)	▼	-	-					
Slovenija	50 (0,2)	▽	47 (0,2)	2,3 (0,4)					
Španija	48 (0,2)	▽	-	-					
Švedska ¹	50 (0,3)		50 (0,4)	0,4 (0,6)					
Evropsko povprečje ICCS 2022	50 (0,1)								
Evropsko povprečje ICCS 2022/2016	50 (0,1)		50 (0,1)	0,5 (0,1)					
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja									
Danska	53 (0,2)		-	-					
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja									
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	50 (0,2)		-	-					
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja									
Schleswig-Holstein (Nemčija)	48 (0,2)		-	-					

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

- Več kot 3 točke nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲
- Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △
- Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽
- Več kot 3 točke pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

■ 2022 povprečni rezultat +/- interval zaupanja
■ 2016 povprečni rezultat +/- interval zaupanja

V povprečju imajo učenci z vrednostjo znotraj tega barvnega območja več kot 50 % možnost, da skozi trditve izrazijo:

	negativna pričakovanja
	pozitivna pričakovanja

se **rezultati na lestvici od cikla 2016 do 2022 zvišali na Hrvaškem** (za 4,2 točke na lestvici), **v Italiji** (za 2,7 točke na lestvici) **in Sloveniji** (za 2,3 točke na lestvici), in obratno, da so se rezultati na lestvici v letu 2022 **znižali za učence iz Latvije, Litve in z Malte**. V preostalih v obeh ciklih sodelujočih državah pa razlik ni bilo.

6.2 · Stališča učencev o pomembnosti nekaterih vidikov lastnega življenja v prihodnosti

V raziskavi ICCS (Evropskem regionalnem modulu) so učenci prvič (zato še ne morem poročati o trendih) poročali o svojih pričakovanjih o pomembnosti različnih vidikov v lastnem življenju v prihodnosti.⁵⁵ Rezultate prikazujem v **tabeli 6.3**.

Rezultati v **tabeli 6.3** kažejo, da so za učence **najpomembnejši** (rezultati, ki jih prikazujem, vključujejo odstotke odgovorov učencev, ki se jim posamezni vidiki zdijo zelo pomembni ali pomembni) **vidiki** njihovega življenja v prihodnje **najti službo, ki jim bo všeč** (evropsko povprečje je 95 %, povprečje za Slovenijo 94 %, a se ne razlikuje od evropskega povprečja), **biti plačan v skladu s svojo izobrazbo** (evropsko povprečje je 95 %, v Sloveniji se to zdi zelo pomembno ali pomembno 90 % učencem, kar je sicer **pod evropskim povprečjem**), **imeti prijatelje** (91 % v evropskem povprečju in tudi v Sloveniji) in **biti ekonomsko neodvisen** (evropsko povprečje je 90 %, v Sloveniji 84 %, kar je **pod evropskim povprečjem**). Sledi to, da bodo imeli **priložnost potovati na počitnice v druge države** (evropsko povprečje je 80 %, v Sloveniji 82 %, kar je nad evropskim povprečjem) ter **pridobiti izobrazbo po srednji šoli** (evropsko povprečje je 79 %, v Sloveniji 87 %, kar je nad evropskim povprečjem). Nato sledijo trditve, pri katerih opazimo sicer nekoliko manjše deleže učencev (še vedno pa več kot 60-odstotne deleže v okviru evropskega povprečja, pri prvih dveh trditvah 68 %, pri zadnji 63 %), ki so poročali, da se jim to zdi zelo pomembno ali pomembno, in sicer **imeti priložnost delati v tujini** (delež učencev iz Slovenije je nad evropskim povprečjem), **imeti otroke** (v Sloveniji ni razlik z evropskim povprečjem) in **imeti višji dohodek, kot ga imajo njihovi starši ali skrbniki** (tudi tukaj ni razlik med nacionalnim povprečjem v Sloveniji in evropskim povprečjem). Tudi primerjave med državami so zanimive. Vidimo namreč, da so deleži učencev iz Švedske pri skoraj vseh trditvah (razen pri eni – imeti prijatelje) pod ali precej pod evropskim povprečjem. Na drugi strani pa vidimo, da so deleži učencev iz Italije pri vseh trditvah, razen pri eni (imeti višji dohodek, kot ga imajo njihovi starši ali skrbniki), nad evropskim povprečjem. Večina držav je, primerjaje z evropskimi povprečji, pri nekaterih trditvah nad, pri drugih pod, pri preostalih pa ni razlik z evropskim povprečjem. Prav tako iz tabele vidimo, da so pri nekaterih trditvah večje razlike med državami, pri ostalih pa so te razlike (v deležih učencev, ki se jim je za njihovo lastno prihodnost nekaj zdelo zelo pomembno ali pomembno) nekoliko manjše.

80

⁵⁵Vprašali smo jih, kako pomembne so našete postavke za njihovo prihodnost, pri čemer so za vsako izmed naštetih postavk izbirali med odgovori oz. kategorijami na 4-stopenjski Likertovi lestvici (od »Zelo pomembno« do »Nepomembno«).

Tabela 6.3 · Učencevo doajemanje pomembnosti določenih vidikov za lastno življenje v prihodnosti

Odstotki učencev, ki menijo, da so naslednji vidiki pomembni ali zelo pomembni za njihovo življenje v prihodnosti:										
Izobraževalni sistem	Biti ekonomsko neodvisen/a	Imeti višji dohodek, kot ga imajo moji starši ali skrbniki	Najti službo, ki mi bo všeč	Imeti priložnost potovati na počitnice v druge države	Imeti priložnost delati v tujini	Biti plačan/a v skladu s svojo izobrazbo	Pridobiti izobrazbo po srednji šoli	Imeti otroke	Imeti prijatelje	
Bolgarija	91 (0,8)	76 (0,9)	90 (0,8)	82 (1,0)	73 (0,9)	90 (0,8)	86 (0,9)	80 (0,8)	87 (0,8)	▽
Hrvaška ¹	87 (0,8)	73 (1,2)	96 (0,4)	80 (0,8)	77 (1,0)	97 (0,4)	73 (1,0)	80 (0,9)	96 (0,5)	△
Ciper	93 (0,6)	75 (1,1)	92 (0,5)	84 (0,7)	79 (0,8)	90 (0,8)	82 (0,7)	74 (1,0)	90 (0,9)	▽
Estonija	89 (0,7)	66 (1,1)	96 (0,5)	82 (0,9)	70 (1,1)	91 (0,6)	71 (1,2)	55 (1,2)	91 (0,6)	▽
Francija	96 (0,4)	63 (1,0)	96 (0,4)	82 (0,8)	58 (1,0)	90 (0,7)	76 (0,9)	71 (0,9)	87 (0,7)	▽
Italija	96 (0,4)	61 (1,3)	97 (0,4)	85 (0,8)	78 (1,0)	95 (0,4)	87 (0,6)	74 (1,1)	93 (0,6)	△
Latvija ¹	86 (0,7)	69 (0,9)	93 (0,6)	78 (1,1)	71 (1,1)	93 (0,5)	73 (1,2)	63 (1,0)	86 (0,7)	△
Litva	90 (0,7)	65 (1,4)	96 (0,4)	83 (0,8)	80 (1,0)	94 (0,6)	87 (0,8)	58 (1,0)	89 (0,6)	▽
Malta	93 (0,8)	63 (1,1)	93 (1,1)	81 (0,9)	74 (1,7)	92 (0,9)	86 (0,9)	62 (1,1)	89 (1,1)	▽
Nizozemska [†]	97 (0,4)	41 (1,6)	96 (0,4)	90 (0,6)	46 (1,4)	95 (0,5)	57 (1,5)	70 (1,2)	94 (0,7)	△
Norveška (9) [†]	98 (0,2)	43 (1,0)	96 (0,3)	82 (0,7)	53 (0,9)	95 (0,4)	77 (0,9)	72 (0,8)	95 (0,4)	△
Poljska	94 (0,5)	59 (0,9)	95 (0,4)	76 (0,9)	62 (0,9)	93 (0,5)	83 (0,7)	52 (0,9)	91 (0,5)	▽
Romunija	95 (0,6)	86 (1,4)	96 (0,7)	90 (0,7)	72 (1,3)	93 (0,9)	88 (1,5)	77 (1,3)	91 (1,3)	△
Slovaška	81 (0,7)	68 (1,0)	91 (0,7)	70 (1,1)	63 (1,2)	86 (0,8)	80 (0,9)	65 (1,1)	90 (0,7)	▽
Slovenija	84 (0,7)	64 (0,9)	94 (0,5)	82 (0,6)	73 (1,0)	90 (0,6)	87 (0,7)	69 (1,0)	91 (0,5)	▽
Španija	96 (0,4)	68 (1,1)	95 (0,4)	76 (1,0)	65 (1,1)	95 (0,4)	90 (0,6)	71 (1,0)	91 (0,6)	△
Švedska ¹	73 (1,2)	37 (1,4)	92 (0,5)	64 (1,3)	56 (1,2)	86 (0,6)	64 (1,2)	64 (1,3)	91 (0,5)	▽
Evropsko povprečje ICCS 2022	90 (0,2)	63 (0,3)	95 (0,1)	80 (0,2)	68 (0,3)	92 (0,2)	79 (0,2)	68 (0,3)	91 (0,2)	
Izobraževalni sistem, ki ni dosegel standardov vzorčenja										
Danska	99 (0,2)	35 (1,0)	96 (0,3)	82 (0,8)	48 (1,0)	95 (0,4)	70 (1,0)	74 (0,9)	95 (0,4)	
Nemška primerjalna regija, ki je dosegla standarde vzorčenja										
Severno Porenje - Vestfalija (Nemčija)	95 (0,5)	51 (1,3)	97 (0,4)	81 (0,8)	45 (1,2)	93 (0,5)	75 (1,0)	71 (1,1)	92 (0,6)	△
Nemška primerjalna regija, ki ni dosegla standardov vzorčenja										
Schleswig-Holstein (Nemčija)	96 (0,7)	47 (1,4)	98 (0,3)	78 (1,2)	48 (1,7)	94 (0,7)	74 (1,5)	66 (1,7)	94 (0,6)	

Nacionalni rezultati ICCS 2022 so:

Več kot 10 odstotnih točk nad evropskim povprečjem ICCS 2022 ▲

Statistično značilno nad evropskim povprečjem ICCS 2022 △

Statistično značilno pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▽

Več kot 10 odstotnih točk pod evropskim povprečjem ICCS 2022 ▼

Slika 6.1 · Kaj se učencem zdi pomembno za lastno prihodnost

Delež učencev, ki menijo, da so naslednje stvari pomembne ali zelo pomembne za njihovo življenje v prihodnosti:

Iz **slike 6.1** vidimo deleže učencev, ki menijo, da je to, kar je na sliki (gre za izjave, rezultate v zvezi s katerimi sem podrobneje predstavila že v **tabeli 6.3**), za njihovo življenje v prihodnosti zelo pomembno ali pomembno. Kot vidimo, se jim (veliki večini učencev, tako v okviru evropskega kot slovenskega povprečja) zdi zelo pomembno najti službo, ki jim bo všeč, zaposlitev, ki ustreza njihovi izobrazbi, imeti prijatelje in biti ekonomsko neodvisen/-na, nekoliko manj pa (pa vendarle okoli dvema tretjinama) tudi to, da bodo imeli otroke ter priložnost delati v tujini.

V nadaljevanju poročila predstavljam možne implikacije za politiko in prakso (in sicer mednarodni vidik, ki je zajet v mednarodno oz. regionalno (evropsko) poročilo tega modula raziskave (Damiani et al., 2024)). Sledi razširjeni povzetek, ki sicer predstavlja evropsko raven, vendar se osredotoča tudi na Slovenijo.

7 · Možne implikacije za politiko in prakso – mednarodni oz. evropski vidik

Razmišljanja o možnih implikacijah za politiko in prakso zahtevajo previden razmislek o značilnosti podatkov ICCS 2022. Raziskava ICCS namreč, tako kot druge mednarodne primerjalne raziskave tega tipa, ne omogoča ugotavljanja kavzalnosti na podlagi ugotovljenih rezultatov. Poleg tega podatki, zbrani v Evropskem regionalnem modulu, niso reprezentativni za vse države v Evropi. Kljub tem omejitvam pa ugotovitve raziskave zagotavljajo zelo pomembne informacije o državljski vzgoji in izobraževanju v Evropi, ki pa imajo lahko potencialne posledice za izobraževalno politiko v evropskih državah.

Rezultati Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 so potrdili nekatere ugotovitve iz prejšnjih ciklov. Prvič, sodelujoči učenci iz Evrope imajo še naprej močan občutek evropske identitete, ki se je sčasoma še okrepil. Občutek evropske identitete učencev je močno povezan z njihovim zaupanjem v državljske institucije, kar kaže na nadaljnje soobstajanje nacionalnih in nadnacionalnih identitet pri mladih med različnimi cikli raziskave. Sodelovanje med evropskimi državami pri številnih vprašanjih oz. izzivih in svoboda gibanja znotraj Evrope predstavljata dve ključni vprašanji, ki so ju učenci iz sodelujočih evropskih držav večinsko podprli, tako kot tudi v ciklu raziskave leta 2016 (Damiani et al., 2024, str. 89).

Tako kot v prejšnjih ciklih raziskave so ugotovitve o možnostih, ki jih imajo učenci za učenje o Evropi, potrdile, da prevladuje učenje o evropski zgodovini. Pokazale so tudi razširjene priložnosti za učenje o EU, tako z vidika učencev kot učiteljev. Kljub tem rezultatom so razlike med državami tudi nakazovale, da je v šolah mogoče izboljšati ponudbo učenja o evropskih temah in vprašanjih, ki bi jo lahko okrepili s strokovnim izpopolnjevanjem za učitelje (Damiani et al., 2024, str. 89–90).

Tako kot v prejšnjih ciklih so rezultati cikla 2022 pokazali močno povezavo med državljsko vednostjo učencev in številnimi njihovimi stališči, kot so stališča do svobode gibanja, sodelovanja med evropskimi državami, trajnostnega vedenja.⁵⁶ Kljub razlikam med državami ti rezultati še naprej kažejo na pomembnost razvoja državljske vednosti učencev v povezavi s stališči na tem področju. V skladu s to perspektivo so šole in učitelji ključni dejavniki pri oblikovanju zavedanja mladih o teh vprašanjih in izzivih pa tudi pri načinih, kako jih lahko evropski izobraževalni sistemi obravnavajo. Rezultati Vprašalnika za učitelje so pokazali, da so se izkušnje učiteljev z izobraževanjem in usposabljanjem o državljskih temah in veščinah med državami zelo razlikovale. To pa pomeni, da bi morale šole in druge izobraževalne ustanove (npr. univerze/fakultete) še naprej spodbujati strokovni razvoj tako tistih, ki so že zaposleni kot učitelji, kot tudi tistih, ki se šele izobražujejo in pridobivajo kvalifikacijo, da bodo učitelji postali (Damiani et al., 2024, str. 90).

Zaupanje učencev v evropske institucije (kot sta Evropska komisija in Evropski parlament) se je med cikloma 2016 in 2022 zmanjšalo, skupaj s pričakovanji učencev, da bodo glasovali na evropskih volitvah. Spodbujanje pobud, namenjenih nadaljnjemu razvijanju znanja učencev o EU in njenih institucijah, bi lahko predstavljalo pomemben način približevanja EU učencem (Damiani et al., 2024, str. 90).

Rezultati, povezani s poročanjem učencev o njihovem trajnostnem in politično-potrošniškem vedenju, so skladni z ugotovitvami, objavljenimi v mednarodnem poročilu ICCS 2022 o pomembnosti okoljskih vprašanj za mlade in njihovem pozitivnem odnosu do varstva okolja.

⁵⁶Slednje je bilo novo fokusno področje tega cikla.

Šole bi morale sprejeti dodatne ukrepe, kot sta poudarjanje družbene in ekonomske dimenzije trajnosti⁵⁷ in spodbujanje ozaveščenosti učencev o njihovem nakupnem vedenju (npr. z učenjem, kako dostopati do informacij o podjetjih in njihovih proizvodnih procesih) (Damiani et al., 2024, str. 90).

Poročilo zaključujem z razširjenim povzetkom, pri čemer se osredotočam tako na evropski vidik kot na rezultate za Slovenijo.

⁵⁷Se pravi vse tri vidike trajnosti oz. trajnostnega razvoja (okoljski, družbeni, ekonomski vidik).

8 · Razširjeni povzetek

Pričujoča monografija oz. poročilo predstavlja prve rezultate Evropskega regionalnega modula Mednarodne raziskave državljanske vzgoje in izobraževanja cikla 2022 (Evropski regionalni modul ICCS 2022). Gre za izbirni (regionalni) del Mednarodne raziskave ICCS. Na mednarodni ravni raziskavo koordinira IEA, v Sloveniji pa Pedagoški inštitut. Regionalni moduli (tudi Evropski regionalni modul ICCS 2022) so oblikovani na predpostavki, da se regije na področju državljanske vzgoje in izobraževanja vendarle nekoliko razlikujejo. Gre za to, kje določene regije vidijo posebne interese, ki se razlikujejo glede na različne dele sveta (ostalo namreč zajamemo že v »klasičnem« oz. mednarodnem delu raziskave ICCS).

V besedilu najprej predstavim izhodišča Evropskega regionalnega modula ICCS 2022 v smislu strukture in vsebin, nato rezultate. Pri tem se še posebej osredotočam na rezultate za Slovenijo. **V Evropskem regionalnem modulu ICCS 2022 je sodelovalo 18 držav in 2 referenčni udeleženci** oz. primerjalni regiji (gre za dve regiji iz Nemčije). V Sloveniji je v Evropskem regionalnem modulu skupaj (v glavni raziskavi in v »bridge« raziskavi; 3.466 in 1.478) sodelovalo 4.944 učencev (od 4.958 sodelujočih v ICCS 2022) iz **177 šol. Rezultati so reprezentativni za populacijo 8. razredov v Sloveniji**. Tudi v drugih državah in obeh sodelujočih regijah so v raziskavi sodelovali osmošolci, razen iz Norveške, kjer so sodelovali devetošolci.

Evropski regionalni modul ICCS 2022 je vseboval vprašanja, ki se osredotočajo na **afektivno-vedenjsko domeno stališča oz. prepričanja**. Vključeval je 12 vprašanj, katerih cilj je bil raziskati zanimanje učencev in njihova stališča o naslednjih državljanskih vprašanjih, povezanih z Evropo: občutek učencev o lastni evropski identiteti; poročanje učencev o možnostih oz. priložnostih učenja o Evropi v šoli; stališča učencev o svobodi gibanja znotraj Evrope; stališča učencev o sodelovanju med evropskimi državami; podpora učencev okoljskemu sodelovanju v Evropi; dojemanje diskriminacije s strani učencev v lastni državi; pričakovanja učencev o prihodnosti Evrope; pričakovanja učencev v zvezi z lastno prihodnostjo; percepcije učencev o pomembnosti nekaterih vidikov lastnega življenja v prihodnosti; poročanje učencev o lastnem politično-potrošniškem vedenju; poročanje učencev o lastnem trajnostnem vedenju; stališča učencev o Evropski uniji. Evropski regionalni modul so reševali le učenci, vendar v poročilu poročam o nekaterih zanimivih rezultatih, ki se navezujejo na temo Evrope ali EU tudi iz Vprašalnika za učitelje ICCS (ki je bil del »regularnega« oz. mednarodnega dela raziskave, ne pa Evropskega regionalnega modula). Podobno so bili v primerih, kjer primerjam rezultate za skupine učencev (glede na spol, priseljsko ozadje, socialno-ekonomski status (SES), državljansko vednost), ti podatki že zbrani v Vprašalniku za učence in učenke ICCS 2022 oz. v preizkusu državljanske vednosti, se pravi v mednarodnem delu raziskave, in jih nismo ponovno zbirali v tem regionalnem vprašalniku (temveč so rezultati izračunani na podlagi podatkov iz obeh vprašalnikov oz. Evropskega regionalnega modula in dosežkov državljanske vednosti).

Slovenija v Evropskem regionalnem modulu ne sodeluje prvič, zato je **mogoče primerjati nekatere rezultate med cikli 2009, 2016 in 2022**, enako kot pri drugih sodelujočih izobraževalnih sistemih, ki so sodelovali v dveh ali vseh treh ciklih.

Bralcu priporočam, da pričujoče besedilo bere skupaj z Nacionalnim poročilom ICCS 2022 (Klemenčič Mirazchijski, 2023). V tem poročilu se namreč predvsem osredotočam na rezultate Evropskega regionalnega modula ICCS 2022, ne pa na ostale zanimive rezultate mednarodnega dela raziskave ICCS 2022.

8.1 · In kaj kažejo prvi rezultati Evropskega regionalnega modula (za Slovenijo)?

V nadaljevanju prikazujem povzetek prvih rezultatov Evropskega regionalnega modula, s posebnim fokusom na rezultatih za Slovenijo.

Občutek učencev o lastni evropski identiteti

Na evropski ravni so učenci poročali o močnem občutku evropske identitete. Večina učencev in učenk (v nadaljevanju učencev, razen v primerih, kjer poročam o razlikah med spoloma) iz sodelujočih evropskih držav je namreč poročala, da se imajo za Evropejca, so ponosni, da živijo v Evropi in se počutijo kot del Evrope. Pri tem so v letu 2022 najmočnejši občutek evropske identitete izkazali učenci iz Hrvaške in Španije, najšibkejšega pa učenci s Cipra, iz Latvije in Poljske. Večina učencev iz držav članic Evropske unije (EU) se je prav tako počutila kot del EU in so ponosni, da je njihova država članica EU. Rezultati so pokazali na nekoliko močnejši občutek evropske identitete med učenci, če rezultate iz cikla 2022 primerjamo s cikloma 2016 in 2009 (pri državah, ki so sodelovale v enem ali obeh predhodnih ciklih). V vseh sodelujočih državah so imeli učenci, ki so izrazili višjo stopnjo zaupanja v nacionalne (državljanske) institucije, v povprečju tudi močnejši občutek evropske identitete kot učenci z nižjo stopnjo zaupanja v nacionalne (državljanske) institucije.

86

Občutek evropske identitete je bil v raziskavi leta 2022 pri učencih iz Slovenije **nekoliko nad evropskim povprečjem** (ni pa najmočnejši), prav tako so rezultati pokazali, da **se je ta občutek okrepil, primerjaje z letoma 2009 in 2016** (ko med cikloma ni bilo razlik). Občutek evropske identitete pri učencih/-kah iz Slovenije je **močnejši pri tistih, ki izkazujejo višje zaupanje v državljanske institucije** (vlada, parlament/državni zbor, sodišča, tradicionalni mediji (televizija, časopis, radio), politične stranke, policija), **prihajajo iz družin brez priseljskega ozadja**, ta občutek je prav tako v povprečju močnejši **pri fantih** kot pri dekletih.

Priložnostih učenja o Evropi (in EU) v šoli

Večina učencev v raziskavi sodelujočih evropskih držav je poročala, da so imeli v šoli priložnosti za učenje o Evropi, v večini predvsem o zgodovini Evrope. So pa bile med sodelujočimi državami precejšnje razlike v odstotkih učencev, ki so poročali, da so imeli priložnosti učiti se o političnih in gospodarskih sistemih drugih evropskih držav, političnem in gospodarskem sodelovanju med evropskimi državami, političnih in družbenih vprašanjih v drugih evropskih državah ter EU. Poleg tega je v povprečju manj kot polovica učiteljev (8. razredov, ki poučujejo predmete, povezane z državljsko vzgojo in izobraževanjem) poročala, da so se izobraževali in usposabljali (ko so študirali za učitelja in/ali kasneje (v smislu stalnega strokovnega izpopolnjevanja)) za poučevanje o temi EU. Je pa večina učiteljev poročala, da se počutijo zelo dobro ali dobro pripravljeni za poučevanje o temi EU.

Učenci iz Slovenije so bili pri **poročanju o priložnostih učenja** o Evropi in EU **nad** (pri večini postavk celo precej nad) **evropskim povprečjem** pri večini postavk (npr. o političnih in gospodarskih sistemih drugih evropskih držav, o tovrstnem sodelovanju med evropskimi državami, o EU ter vlogah in funkcijah institucij EU itd.), razen pri priložnostih za učenje o zgodovini Evrope, kjer niso odstopali od evropskega povprečja.

Učitelji, ki poučujejo predmete, povezane z državlansko vzgojo in izobraževanjem, so **precej nad evropskim povprečjem poročali, da imajo učenci v šoli priložnost učiti se o EU** pa tudi da **so oni sami imeli** (tekem študija ali kasneje, v okviru profesionalnega usposabljanja) **priložnost usposabljanja o temi EU**. Vendar pa, ko so bili vprašani, **kako dobro** se jim zdi, da **so pripravljeni za poučevanju o temi EU, od evropskega povprečja niso odstopali**.

Stališča učencev o svobodi in omejitvah gibanja zaradi dela znotraj Evrope

V evropskem povprečju se je večina učencev zavzela za svobodo gibanja državljanov evropskih držav znotraj Evrope zaradi dela. Vendar pa rezultati kažejo tudi na to, da učenci podpirajo dodatne predpise za gibanje evropskih državljanov po Evropi, pri čemer so bile med učenci različnih držav ugotovljene precejšnje razlike. V evropskem povprečju se med ICCS 2022 in 2016 podpora učencev svobodi gibanja ni spremenila. Vendar pa so bile v obeh ciklih zabeležene tudi razlike v tovrstni podpori glede na posamezno sodelujočo državo – v nekaterih državah (Italija, Latvija, Nizozemska, Norveška) so učenci leta 2022 bolj podpirali svobodo gibanja v zvezi z delom znotraj Evrope kot leta 2016, v drugih (Bolgarija, Hrvaška, Slovenija) manj kot leta 2016, v nekaterih (Estonija, Litva, Malta) pa med cikloma ni bilo razlik. V vseh državah so učenci z višjim socialno-ekonomskim statusom (SES) in učenci z višjimi ravni državljanske vednosti bolj podpirali svobodo gibanja znotraj Evrope v primerjavi z učenci z nižjim SES in z nižjo ravno državljanske vednosti. Fantje so bili v evropskem povprečju praviloma bolj naklonjeni omejitvi gibanja kot dekleta.

87

Na lestvici stališč učencev do svobode gibanja zaradi dela znotraj Evrope za evropske državljane so **učenci iz Slovenije nekoliko pod evropskim povprečjem. Pri posameznih trditvah** (da je to, da je evropskim državljanom dovoljeno, da delajo kjer koli v Evropi, dobro za evropsko gospodarstvo; da bi moralo biti evropskim državljanom dovoljeno, da delajo kjer koli v Evropi; da to pripomore k zmanjšanju brezposelnosti) **pa so deleži učencev, ki so se s temi trditvami strinjali, na ravni evropskih povprečij**. Vendar pri učencih iz Slovenije v letu 2022 beležimo **manjšo naklonjenost svobodi gibanja zaradi dela znotraj Evrope primerjaje z letom 2016**. So pa **svobodi gibanja zaradi dela znotraj Evrope za evropske državljane v povprečju bolj naklonjeni učenci/-ke iz Slovenije, ki dosegajo višje ravni državljanske vednosti**, in tisti, ki prihajajo iz družin z **višjim SES**. Glede na **spol pa razlik ni**.

Omejitvam gibanja zaradi dela znotraj Evrope za evropske državljane (da bi slednje morale biti omejeno; urejeno s sporazumi med posameznimi državami; da bi bilo treba zaprositi za delovno dovoljenje, kot morajo to storiti državljani neevropskih držav) **so med učenci iz Slovenije v povprečju bolj naklonjeni fantje in učenci/-ke**, ki dosegajo nižje ravni državljanske vednosti. Pri teh stališčih glede na SES pa ni razlik.

Stališča učencev do sodelovanja med evropskimi državami pri okoljskih vprašanjih, podpora skupnim pravilom na različnih področjih

V okviru evropskega povprečja je večina učencev odločno podprla sodelovanje med evropskimi državami pri okoljskih vprašanjih in se zavzela za sprejetje skupnih pravil v evropskih državah za preprečevanje terorizma in boj proti njemu ter za priznavanje izobrazbe, pridobljene v drugih evropskih državah. Večina učencev je podprla tudi sprejetje skupnih pravil za zmanjšanje socialnih in ekonomskih neenakosti med bogatimi in revnimi, za sprejemanje beguncev ter za boj proti nalezljivim boleznim, kakor tudi potrebo po evropski vojski za mednarodne misije. V evropskem povprečju so učenci z višjim SES in z višjimi ravni državljanske vednosti bolj nagnjeni k podpori sodelovanju med evropskimi državami glede okoljskih vprašanj in sprejemanju skupnih politik oz. pravil.

Povprečni **rezultat na lestvici**, ki prikazuje **podporo učencev sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji**, je za učence iz Slovenije nekoliko pod evropskim povprečjem, kljub temu da se **povprečni deleži podpore pri večini posameznih trditev o sodelovanju med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji od evropskega povprečja niso razlikovali** (npr., delež učencev v Sloveniji, ki so menili, da bi evropske države morale spodbujati uporabo obnovljivih virov energije; uporabo čistih tehnologij v državah zunaj Evrope; gospodarsko rast, ki bo za okolje trajnostna itd.) oz. so se razlikovali le pri trditvi, da bi evropske države morale imeti enaka pravila za varovanje okolja (nekoliko večji delež učencev iz Slovenije se je s tem strinjal ali zelo strinjal). V povprečju učenci iz Slovenije, ki **bolj podpirajo sodelovanje med evropskimi državami v zvezi z okoljskimi vprašanji**, dosegajo **višje ravni državljanske vednosti** in prihajajo iz družin z **višjim SES**. Prav tako **dekleta** bolj podpirajo sodelovanje med evropskimi državami pri okoljskih vprašanjih kot fantje.

Povprečni rezultat, za učence iz Slovenije, na lestvici, ki prikazujejo učenčeva stališča do sodelovanja med evropskimi državami pri sprejemanju skupnih pravil (skupna vojska za mednarodne misije, preprečevanje in boj proti terorizmu, begunci, priznavanje izobrazbenih kvalifikacij itd.) se od evropskega povprečja ne razlikuje. Pri tem se deleži učencev iz Slovenije napram deležem v evropskih povprečjih ne razlikujejo pri strinjanju, da bi evropske države morale imeti skupna pravila za boj proti nalezljivim boleznim (npr. covidu-19, ošpicam); za zmanjševanje socialnih in ekonomskih neenakosti med bogatimi in revnimi; in za preprečevanje ter boj proti terorizmu. Z nekaterimi posameznimi trditvami pa se je strinjal celo večji delež učencev kot v evropskih povprečjih, npr. pri enakih pravilih za sprejemanje beguncev; enakih predpisih za boj proti nezakonitemu vstopu iz neevropskih držav; priznavanju izobrazbenih kvalifikacij, doseženih v kateri koli drugi evropski državi; evropski vojski za mednarodne misije. **Učenci/-ke iz Slovenije, ki bolj podpirajo skupno evropsko sodelovanje (skupna oz. enaka pravila), so v povprečju tisti, ki dosegajo višje ravni državljanske vednosti, in tisti iz družin z višjim SES.** Pri podpori skupnih evropskih pravil in politik na omenjenih področjih pa **razlik glede na spol ni.**

Dojemanje diskriminacije s strani učencev v lastni državi

Zaznavanje diskriminacije v lastni državi se je pri učencih precej razlikovalo glede na sodelujoče evropske države. V evropskem povprečju je večina učencev menila, da so pripadniki skupnosti LGBT v njihovih državah najbolj diskriminirani, sledili so jim priseljenci in revni ljudje.

89

Pri **dojemanju diskriminacije v lastni državi** (v primeru učencev iz Slovenije je bila to Slovenija, v primeru drugih držav tista država) se **učenci iz Slovenije od evropskih povprečij** (gre za deleže učencev – v odstotkih) **niso razlikovali pri** dojemanju diskriminacije naslednjih družbenih skupin: **mladi, revni, verske skupine.** To pomeni, da je v povprečju približno enak delež učencev, kot to velja za evropsko povprečje, ocenil, da so te skupine v državi v veliki meri ali do neke mere diskriminirane. **Manjši delež učencev iz Slovenije, kot to velja za evropsko povprečje, je menil, da so v Sloveniji diskriminirane ženske, invalidi, priseljenci, člani skupnosti LGBT+, ljudje afriškega porekla in pripadniki etničnih manjšin.** Napram evropskima povprečjema je **večji delež učencev iz Slovenije menil, da so v Sloveniji diskriminirani starejši ter ljudje, katerih politično mnenje je drugačno od večine.** Sicer pa je največ učencev iz Slovenije menilo, da so v Sloveniji diskriminirani člani skupnosti LGBT+ (75 % učencev iz Slovenije je menilo tako), sledijo revni (71 %), priseljenci (68 %), ljudje afriškega porekla (66 %), verske manjšine (60 %), ljudje, katerih politično mnenje je drugačno od večine (58 %), invalidi in pripadniki etničnih manjšin (po 56 %), ženske (55 %), mladi (51 %), starejši (45 %).

Poročanje učencev o lastnem politično-potrošniškem ravnanju ter o lastnem trajnostnem ravnanju

Politično-potrošniško vedenje učencev in njihovo trajnostno vedenje sta se med sodelujočimi evropskimi državami zelo razlikovala. V povprečju je več kot polovica učencev poročala, da so v zadnjih 12 mesecih kupili zelene izdelke ali da so za to prosili svoje starše ali skrbnike. V vseh državah je večina učencev poročala, da so v zadnjih 12 mesecih zmanjšali porabo električne energije, da so zmanjšali količino odpadne hrane in da so predmete, ki so jih imeli v lasti, popravili, namesto da bi jih nadomestili z novimi. V vseh evropskih državah so o trajnostnem vedenju v povprečju pogosteje poročale učenke, v skoraj vseh državah učenci/-ke z višjim SES in učenci/-ke, ki so dosegali/-e višje ravni državljanske vednosti.

Povprečni rezultat na **lestvici za učence iz Slovenije**, ki so poročali **o svojem politično-potrošniškem ravnanju** v zadnjih 12 mesecih ali so za slednje zaprosili starše oz. skrbnike, **ne odstopa od evropskega povprečja**. Le pri eni od trditve, in sicer da so pridobili informacije, ali je podjetje družbeno odgovorno, pred nakupom njegovih izdelkov, je delež učencev napram evropskemu povprečju večji. Obratno je pri nakupu ekoloških izdelkov, kjer je delež učencev iz Slovenije, ki so v zadnjih 12 mesecih to storili ali prosili svoje starše oz. skrbnike, da to storijo, manjši od evropskega povprečja. Pri preostalih trditvah pa ni bilo razlik od evropskih povprečij. Gre za naslednje trditve oz. postavke: »Zavrnitev nakupa dobrin, izdelanih v podjetjih, kjer delajo otroci«, »Zavrnitev nakupa dobrin, katerih izdelava negativno vpliva na okolje«, »Zavrnitev nakupa dobrin, izdelanih v podjetjih, ki kršijo socialne pravice svojih zaposlenih« in »Nakup le tistih izdelkov, ki jih je kasneje mogoče reciklirati«.

Povprečni **rezultat na lestvici za učence iz Slovenije**, ki prikazuje poročanje učencev **o njihovem trajnostnem ravnanju**, je **pod evropskim povprečjem**. Če pogledamo posamezne trditve, vidimo zanimive rezultate. Deleža učencev iz Slovenije, ki so v zadnjih 12 mesecih pogosto ali včasih zmanjšali količine odpadne hrane (npr. izogibanje kupovanju več hrane, kot je treba, uživanje ostankov) in popravili stvari, ki so jih že posedovali, namesto njihove nadomestitve z nakupom novega, sta enaka evropskima povprečjema. Nad evropskimi povprečji so deleži učencev, ki so omejili uporabo plastičnih izdelkov (npr. plastičnih kozarcev za enkratno uporabo, plastenk vode, plastičnih nakupovalnih vrečk), učencev, ki so se izogibali kupovanju izdelkov v plastični embalaži, ter učencev, ki so zmanjšali porabo vode (npr. med četkanjem zob, tuširanjem, pomivanjem posode). Pod evropskim povprečjem – se pravi, da je manjši delež učencev iz Slovenije poročal, da je v zadnjih mesecih nekaj izvedel pogosto ali včasih – pa so bili deleži učencev, ki so poročali, da so kupili rabljena oblačila namesto novih, zmanjšali porabo električne energije (npr. ugašanje luči ob zapustitvi prostora, ugašanje gretja, ko ni premrzlo) in ponovno uporabili stare predmete, ki so še v dobrem stanju, namesto nakupa novih. **V zadnjih 12 mesecih so v Sloveniji pogosteje trajnostno delovala dekleta, učenci/-ke z višjim SES ter učenci/-ke, ki dosegajo višje ravni državljanske vednosti.**

Pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope – pozitivni in negativni scenarij

Pozitivna in negativna pričakovanja učencev glede prihodnosti Evrope (v smislu, kako bo Evropa izgledala čez 10 let) so se med državami zelo razlikovala. Večina učencev v okviru evropskega povprečja je navedla, da so pozitivni scenariji, ki se bodo najverjetneje zgodili v Evropi, močnejše sodelovanje med evropskimi državami, krepitev demokracije, boljši dostop do zdravstvene oskrbe za revne ljudi in večje število žensk med političnimi voditelji. Negativni scenariji, za katere so učenci na evropski ravni v največji meri menili, da se bodo najverjetneje zgodili, so bili povezani s povečanjem gospodarskih oz. ekonomskih razlik med bogatimi in revnimi državami, povečanjem vpliva manjših skupin bogatih ljudi na politiko ter povečanjem revščine in nezaposlenosti.

Povprečni rezultat **učencev iz Slovenije na lestvici, ki prikazuje poročanje učencev o pozitivnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope** (kako bo izgledala Evropa čez 10 let), se **od evropskega povprečja ni razlikoval**. Prav tako se ni razlikoval od evropskega povprečja delež učencev iz Slovenije, ki so menili, da bo v Evropi verjetno ali zelo verjetno manjša onesnaženost zraka in vode. Pri dveh posameznih trditvah pa je večji delež naših učencev menil, da bo tako izgledala Evropa čez 10 let, napram evropskima povprečjema, in sicer pri trditvah, da bo v Evropi več miru in da se bo demokracija po vsej Evropi okrepila. Pri naslednjih trditvah se je manj učencev iz Slovenije strinjalo, da bo tako zgledala Evropa, primerjaje z evropskimi povprečji: da bo sodelovanje med evropskimi državami še močnejše; da bodo imeli revni boljši dostop do zdravstvene oskrbe; in da bo med političnimi voditelji več žensk.

91

Povprečni rezultat **učencev iz Slovenije na lestvici, ki prikazuje poročanje učencev o negativnih pričakovanjih glede prihodnosti Evrope** (kako bo izgledala Evropa čez 10 let), je bil **nad evropskim povprečjem**. Pri vsaki posamezni trditvi je bil delež učencev iz Slovenije napram evropskim povprečjem večji – se pravi, več učencev je menilo, da je to zelo verjetno ali verjetno (da se bodo ekonomske razlike med bogatimi in revnimi državami v Evropi povečale; da bodo na politiko bodo vse bolj vplivale manjše skupine bogatih ljudi; da se bo povečala verska nestrpnost; da bo več bo nalezljivih bolezni, kot so npr. ošpice, covid-19 itd.), pri nekaterih trditvah pa je bil **precej večji (da bo več rasizma; da bo terorizem večja grožnja po vsej Evropi; da se bosta v Evropi povečali revščina in nezaposlenost)**.

Pozitivna in negativna stališča do EU

V okviru evropskega povprečja je večina učencev izrazila pozitivno mnenje o EU v smislu njene vloge pri varstvu pravic (človekovih pravic in svobode govora), naboru skupnih pravil in zakonov, kreptvi miru, skrbi za okolje. Prav tako je večina učencev poročala, da je Evropa zaradi EU varen kraj za življenje. Vendar pa je velik odstotek učencev na evropski ravni izrazil tudi negativen odnos do določenih značilnosti delovanja EU, zlasti v zvezi z neenakomerno

porazdelitvijo moči med državami članicami, in sicer z domnevno prevlado najbogatejših držav članic, visokimi stroški institucij EU in dolgotrajnostjo postopkov sprejemanja politik. V povprečju so v večini sodelujočih držav učenci z višjim SES in učenci z višjimi ravni državljanske vednosti poročali o pozitivnejšem odnosu oz. stališčih do EU.

Povprečni rezultat na **lestvici, ki kaže na pozitivna stališča učencev do EU**, za **učence iz Slovenije ne odstopa od evropskega povprečja**. Glede posameznih trditev pa za povprečje učencev iz Slovenije ni odstopanja napram evropskima povprečjema pri trditvi, da je zaradi EU Evropa varen kraj za življenje, in pri trditvi, da EU zagovarja svobodo govora. S trditvijo, da EU zagovarja spoštovanje človekovih pravic povsod po Evropi, se je strinjal manjši delež naših učencev, kot to velja za evropsko povprečje. Večji delež naših učencev pa se je strinjal s trditvami: EU skrbi za okolje; EU je dobra za gospodarstvo posameznih držav; EU je dobra, ker imajo države skupen nabor pravil in zakonov. **Učenci z višjim SES** so v povprečju v Sloveniji **bolj naklonjeni pozitivnim stališčem do EU, prav tako fantje** napram dekletom. Glede na raven **državlanske vednosti pa ni razlik** pri pozitivnih stališčih do EU.

Povprečni rezultat na **lestvici, ki kaže na negativna stališča učencev do EU**, je za **učence iz Slovenije višji od evropskega povprečja**, kljub temu, da pri dveh posameznih trditvah razlik med povprečnim deležem učencev iz Slovenije, ki so se z njima strinjali ali zelo strinjali, in evropskima povprečjema ni: gre za trditvi, da EU večinoma vodijo neizvoljeni uradniki in da sprejemanje politik EU traja predolgo, da bi bilo učinkovito. Pri preostalih dveh trditvah pa beležimo večji delež naših učencev, kot je to značilno za evropsko povprečje, in sicer pri tisti, da institucije EU stanejo preveč denarja, in tisti, da na sprejemanje politik EU premočno vplivajo najbogatejše države članice. So pa v povprečju **v Sloveniji fantje bolj naklonjeni negativnim stališčem do EU**, prav tako **učenci/-ke, ki dosegajo nižje ravni državljanske vednosti. Ni pa razlik** pri negativnih stališčih do EU **glede na SES**.

Zaupanje v institucije EU in namera glasovanja na evropskih volitvah

Več kot 60 % učencev v evropskih državah, ki so sodelovale v ICCS 2022, je zaupala Evropski komisiji in Evropskemu parlamentu ter menila, da se bodo v prihodnosti (ko bodo odrasli) verjetno ali zagotovo udeležili evropskih volitev. Ugotovitve so tudi pokazale, da so se zaupanje učencev v Evropsko komisijo in Evropski parlament ter njihova pričakovanja, da se bodo udeležili evropskih volitev, v državah, ki so sodelovale v ICCS 2016 in 2022, zmanjšali. Prav tako se je pri učencih večine držav zmanjšalo zaupanje nacionalnim vladam v teh državah. Pri skupnih evropskih državah, ki so sodelovale v ICCS 2009 in 2022, je opaziti rahlo povečanje zaupanja učencev v Evropsko komisijo in Evropski parlament ter njihovih pričakovanj, da bodo glasovali na evropskih volitvah. Učenci sodelujočih držav so izrazili nekoliko višje zaupanje v evropske institucije kot v svoje nacionalne vlade, na drugi strani pa nekoliko višja pričakovanja, da bodo volili na državnih napram evropskim volitvam.

Učenci iz Slovenije so v letu 2022 izrazili **nekoliko manjše zaupanje v evropske institucije (Evropsko komisijo, Evropski parlament)** kot njihovi vrstniki v okviru **evropskega povprečja**; oz. natančneje, manjša deleža učencev iz Slovenije sta izrazila popolno ali srednje zaupanje v ti dve evropski instituciji. **Učenci iz Sloveniji** so izrazili **precej manjše zaupanje slovenski vladi** kot je to značilno za evropsko povprečje zaupanja učencev v drugih državah. Kar se tiče **trendov za Slovenijo**, je bilo **zaupanje v Evropsko komisijo pa tudi v Evropski parlament v letu 2022 nižje kot leta 2016** in prav tako nižje kot leta 2009. Tudi **zaupanje slovenski vladi** je bilo med učenci iz Slovenije leta 2022 **nižje kot leta 2016** in nižje kot leta 2009. 75 % učencev iz Slovenije je poročalo, da bodo, ko bodo odrasli, **volili na državnih volitvah** (leta 2016 je bil ta delež 82 % in leta 2009 eno odstotno točko manj). Se pa to **od evropskega povprečja za leto 2022 ne razlikuje**. **Precej pod evropskim povprečjem** pa je **delež učencev iz Slovenije, ki pričakuje**, da bodo v prihodnosti verjetno ali zelo verjetno **volili na evropskih volitvah**.

Pričakovanja učencev v zvezi s svojo lastno prihodnostjo

Večina učencev iz sodelujočih evropskih držav ima v povprečju pozitivna pričakovanja glede svoje individualne prihodnosti. V večini sodelujočih držav so skoraj vsi učenci verjeli, da bodo zelo verjetno ali verjetno našli stalno zaposlitev in zaslužili dovolj denarja za ustvarjanje družine. Pričakovanja učencev o lastni individualni prihodnosti so bila v raziskavi ICCS 2022 v povprečju nekoliko pozitivnejša kot v raziskavi ICCS 2016. V vseh državah so učenci menili, da je za njihovo življenje v prihodnje najpomembnejše, da bodo našli službo, ki jim bo všeč, da bodo plačani v skladu s svojo izobrazbo ter da bodo imeli prijatelje in bili ekonomsko neodvisni.

93

Pričakovanja učencev iz Slovenije glede svoje lastne prihodnosti (v smislu, da se bo nekaj verjetno ali zelo verjetno zgodilo) se od evropskih povprečij (v smislu deleža učencev iz Sloveniji napram evropskemu povprečju) niso razlikovala pri prepričanih, da bodo našli stalno zaposlitev, v prostem času imeli priložnost potovati v tujino in da bodo zaslužili dovolj denarja, da si bodo lahko ustvarili družino. Sicer pa je nekoliko večji delež učencev iz Slovenije (napram deležem v okviru evropskega povprečja) menil, da bodo našli službo, ki jim bo všeč, in nekoliko manjši delež, da bo njihov finančni položaj boljši od finančnega položaja njihovih staršev. Je pa povprečni rezultat za **učence iz Slovenije na lestvici, ki prikazuje pričakovanja učencev glede njihove lastne prihodnosti** (ki je sestavljena iz rezultatov vseh teh omenjenih postavk), **nekoliko pod evropskim povprečjem**. Vendar opazimo **pozitiven trend primerjaje z letom 2016, in sicer povečanje pozitivnih pričakovanj učencev glede njihove individualne prihodnosti**. **Deleži učencev so se pri vsaki od postavk nekoliko zvišali**, in sicer za od 2 odstotni točki do 9 odstotnih točk. In **kateri vidiki se zdijo učencem iz Sloveniji najpomembnejši za njihovo življenje v prihodnje?** Pri nekaterih vidikih ni odstopanj od evropskih povprečij, drugod so bodisi odstopanja navzgor bodisi navzdol (večji ali manjši deleži učencev). **Največji delež učencev v Sloveniji v letu 2022 je menil, da je pomembno ali zelo pomembno v življenju to, da najdejo službo, ki jim bo všeč (94 %), sledi to, da imajo prijatelje (91 %), da so plačani v skladu svojo izobrazbo (90 %), da pridobijo izobrazbo po srednji šoli (87 %), da so ekonomsko neodvisni (84 %), da imajo priložnost potovati na počitnice v druge države (82 %), da imajo priložnost delati v tujini (73 %), imeti otroke (69 %) in imeti višji dohodek, kot ga imajo njihovi starši ali skrbniki (64 %).**

Seznam literature in virov

- Agirdag, O., Huyst, P., in van Houtte, M. (2012). Determinants of the formation of a European identity among children: Individual- and school-level influences. *Journal of Common Market Studies*, 50, str. 198–213. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02205.x>
- Bergbauer, S. (2018). *Explaining European identity formation. Citizens' attachment from Maastricht treaty to crisis*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-67708-8>
- Bîrzéa, C., Kerr, D., Mikkelsen, R., Froumin, I., Losito, B., Pol, M., in Sardoc, M. (2004). *All-European Study on Education for Democratic Citizenship Policies*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/16802f7040>
- Boehnke, K., in Fuss, D. (2008). What part does Europe play in the identity building of young European adults? *Perspectives on European Politics and Society*, 9(4), str. 466–479. <https://doi.org/10.1080/15705850802416887>
- Boström, M., Micheletti, M., in Oosterveer, P. (2019). *The Oxford handbook of political consumerism*. Oxford University Press.
- Bouman, T., in Steg, L. (2019). Motivating society-wide pro-environmental change. *One Earth*, 1(1), str. 27–30. <https://doi.org/10.1016/j.oneear.2019.08.002>
- Bratt, C., Stern, P. C., Matthies, E., & Nenseth, V. (2015). Home, car use, and vacation: The structure of environmentally significant individual behavior. *Environment and Behavior*, 47(4), str. 436–473. <https://doi.org/10.1177/0013916514525038>
- Bruter, M. (2003). Winning hearts and minds for Europe: The impact of news and symbols on civic and cultural European Identity. *Comparative Political Studies*, 36(10), str. 1148–1179.
- Bruter, M. (2005). *Citizens of Europe? The emergence of a mass European identity*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230501539>
- Castano, E. (2004). European identity: A social-psychological perspective. V: R. K. Herrmann, T. Risse, in B. M. Brewer (ur.), *Transnational identities: Becoming European in the EU* (str. 40–58). Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.
- Ciornei, I., in Ross, M. G. (2021). Solidarity in Europe: from crisis to policy. *Acta Politica*, 56, str. 209–219. <https://doi.org/10.1057/s41269-021-00195-7>
- Citrin, J., in Sides, J. (2004). More than nationals: How identity choice matters in the new Europe. V: R. K. Herrmann, T. Risse, in B. M. Brewer (ur.), *Transnational identities: Becoming European in the EU* (str. 161–185). Lanham, MD: Rowman in Littlefield Publishers.
- Council of Europe (2023). *The Council of Europe. Guardian of human rights*. <https://edoc.coe.int/en/anoverview/6206-the-council-of-europe-guardian-of-human-rights.html>

Council of the European Union (2018). *Council Recommendation of 22 May 2018 on promoting common values, inclusive education, and the European dimension of teaching*. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0607(01)&from=EN)

Council of the European Union (2021). *Council Resolution on a strategic framework for European cooperation in education and training towards the European Education Area and beyond (2021–2030)*. Publications Office of the European Union. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b004d247-77d4-11eb-9ac9-01aa75ed71a1>

Damiani, V., in Fraillon, J. (v pripravi). Civic and citizenship education, global citizenship education and education for sustainable development: an analysis of their integrated conceptualisation and measurement in the International Civic and Citizenship Education Study (ICCS) 2016. *Large-scale Assessments in Education*.

Damiani, V., Losito, B., Agrusti, G., in Schulz, W. (2024). *Young Citizens' Views and Engagement in a Changing Europe IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022 European Report*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), ACER, LUMSA.

Delanty, G., in C. Rumford (2005). *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. London, UK: Routledge.

De Moor, J., Uba, K., Wahlström, M., Wennerhag, M., in De Vydt, M. (ur.). (2020). *Protest for a future II: Composition, mobilization and motives of the participants in Fridays For Future climate protests on 20-27 September, 2019, in 19 cities around the world*. Södertörn University. <https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:sh:diva-40271>

Diez Medrano, J., in P. Gutierrez (2001). Nested identities: National and European identity in Spain. *Ethnic and Racial Studies*, 24(4), str. 753–778.

Down, I., in Wilson, C. J. (2017). A rising generation of Europeans? Revisited. *European Journal of Political Research*, 56(1), str. 199–214.

Eurofund (2021). *Quality of life. Impact of COVID-19 on young people in the EU*. Publications Office of the European Union. <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2020/impact-covid-19-young-people-eu>

European Commission (2020). *Learning about the EU: European topics and school curricula across EU Member States*. <https://education.ec.europa.eu/sites/default/files/document-library-docs/learning-eu-topicsschool-curricula-report.pdf>

European Commission (2022). *Employment and social developments in Europe. Young Europeans: Employment and social challenges ahead*. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10330>

European Commission (2023). *Special Eurobarometer 529. Fairness, inequality, and intergenerational mobility*. Dostop: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2652>

- European Parliament (2021). *Youth ideas report for the Conference on the Future of Europe*. https://european-youth-event.europarl.europa.eu/wp-content/uploads/2021/10/2021_EYE_Report-Booklet_A5_20-10-Accessible.pdf
- European Parliament (2023). *Free movement of workers factsheet*. https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/en/FTU_2.1.5.pdf
- European Union Agency for Fundamental Rights (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2017/second-european-union-minorities-anddiscrimination-survey-main-results>
- Eurydice (2012). *Citizenship education in Europe*. https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/citizenship_education_in_europe_en.pdf
- Eurydice (2017). *Citizenship education at school in Europe*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6b50c5b0-d651-11e7-a506-01aa75ed71a1/language-en>
- Fligstein, N. (2008). *Euroclash: The EU, European identity, and the future of Europe*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199580859.001.0001>
- Fligstein, N., Polyakova, A., in W. Sandholtz (2012). European integration, nationalism and European identity. *Journal of Common Market Studies*, 50(1), str. 106–122.
- Gaub, F. (2019). *Global Trends to 2030. Challenges and Choices for Europe*. https://ec.europa.eu/assets/epsc/pages/espas/ESPAS_Report2019.pdf
- Gorgan, J. (2022). *Impact of COVID-19 measures on democracy and fundamental rights. Best practices and lessons learned in the Member States and third countries*. Luxembourg: European Parliament. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734010/IPOL_STU\(2022\)734010_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/734010/IPOL_STU(2022)734010_EN.pdf)
- Harnois, C. E. (2023). The multiple meanings of discrimination. *Social Psychological Quarterly*, 86(4), 413–431. <https://doi.org/10.1177/01902725221134266>
- Holden, C. (2007). Young people's concerns. V: D. Hicks in C. Holden (ur.), *Teaching the global dimension: Key principles and effective practice* (str. 31–42), Routledge Falmer. <https://doi.org/10.4324/9780203962770>
- ICCS Blog. <https://iccs.splet.arnes.si/>
- Jugert, P., Šerek, J., in Stollberg, J. (2019). Contextual moderators of the link between national and European identity among European youth. *Journal of Youth Studies*, 22(4), str. 436–456. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1510176>
- Keating, A. (2014). *Education for citizenship in Europe: European policies, national adaptations and young people's attitudes*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137019578>

- Keating, A. (2016). Are cosmopolitan dispositions learned at home, at school, or through contact with others? Evidence from young people in Europe. *Journal of Youth Studies*, 19(3), str. 338–357. <https://doi.org/10.1080/13676261.2015.1072617>
- Kelbel, C., Navarro, J., in Sandri, G. (2020). *Working Paper on Citizens' Participation and Electoral Linkages*. <https://reconnect-europe.eu/wp-content/uploads/2020/05/D6.1.pdf>
- Kerr, D., Sturman, L., Schulz, W., in Burge, B. (2010). *ICCS 2009 European report: Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in twenty-four European countries*. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).
- Klemenčič, E. (2005). Edukacija za demokracijo. V: M. Haček in D. Zajc (ur.), *Slovenija v EU: zmožnosti in priložnosti*, str. 415–434. Ljubljana: FDV.
- Klemenčič, E. (2012). Državljska in domovinska vzgoja danes. *Didactica Slovenica* 27(1–2), str. 117–121.
- Klemenčič, E. (2013). Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2009). V: U. Štremfel, D. Lajh, in E. Klemenčič (ur.), *Učenje evropskih vsebin v podeželskem lokalnem okolju* (str. 33–49). Ljubljana: FDV. cutim-evropo.eu/wp/wp.../1.-UČENJE-EVROPSKIH-VSEBIN.pdf
- Klemenčič, E., Mirazchiyski, P., in Novak, J. (2019). *Kako mladi vidijo Evropo - zaznave osmošolcev o Evropi in Evropski uniji : nacionalno poročilo Evropskega regionalnega modula ICCS 2016*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, Digitalna knjižnica, Documenta, 14.
- Klemenčič Mirazchiyski, E. (2023). *Mednarodna raziskava državljanske vzgoje in izobraževanja (IEA ICCS 2022) : nacionalno poročilo - prvi rezultati*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Konle-Seidl, R., in Picarella, F. (2021). *Youth in Europe: Effects of COVID-19 on their economic and social situation*. Publication for the committee on Employment and Social Affairs, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies, European Parliament, Luxembourg. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662942/IPOL_STU\(2021\)662942_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662942/IPOL_STU(2021)662942_EN.pdf)
- Kyroglou, G., in Henn, M. (2020). Pulled in and pushed out of politics: The impact of neoliberalism on young people's differing political consumerist motivations in the UK and Greece. *International Political Science Review*, 43(2), str. 279–294. <https://doi.org/10.1177/0192512120935521>
- Kyroglou, G., in Henn, M. (2022). On measuring political consumerism: An exploratory study among young people in the UK and in Greece. *Social Indicators Research*, 163, str. 1191–1220 <https://doi.org/10.1007/s11205-022-02931-8>
- Lauterbach, F., in De Vries, C. E. (2020). Europe belongs to the young? Generational differences in public opinion towards the European Union during the Eurozone crisis. *Journal of European Public Policy*, 27(2), str. 168–187. <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1701533>

- Linder, N., Giusti, M., Samuelsson, K., in Barthel, S. (2022). Pro-environmental habits: An underexplored research agenda in sustainability science. *Ambio*, 51, str. 546–556. <https://doi.org/10.1007/s13280-021-01619-6>
- Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., in Schulz, W. (2018). *Young people's perceptions of Europe in a time of change. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European report*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73960-1>
- Manfredo, M. J., Teel, T. L., Berl, R. E. W., Bruskotter, J. T., in Kitayama, S. (2020). Social value shift in favour of biodiversity conservation in the United States. *Nature Sustainability*, 4, str. 323–330. <https://doi.org/10.1038/s41893-020-00655-6>
- Marquardt, J. (2020). Fridays for future's disruptive potential: An inconvenient youth between moderate and radical ideas. *Frontiers in Communication*, 5, str. 1–48. <https://doi.org/10.3389/fcomm.2020.00048>
- Melendro, M., Campos, G., Rodríguez-Bravo, A. E., in Arroyo Resino, D. (2021). Young people's autonomy and psychological well-being in the transition to adulthood: A pathway analysis. *Frontiers in Psychology*, 11, str. 1–13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01946>
- Micheletti, M., Dietlind, S., in Berlin, D. (2012). Habits of sustainable citizenship: The example of political consumerism. V: A. Warde in D. Southerton (ur.), *The habits of consumption: The example of political consumerism* (str. 141–163). Helsinki Collegium for Advanced Studies.
- Nonomura, R. (2017). Political consumerism and the participation gap: are boycotting and 'buycotting' youth-based activities? *Journal of Youth Studies*, 20(2), str. 234–251. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1206861>
- Rietig, K., Peringer, C., Theys, S., in Censoro, J. (2023). Unanimity or standing aside? Reinterpreting consensus in United Nations Framework Convention on Climate Change negotiations. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 23, str. 221–234. <https://doi.org/10.1007/s10784-023-09593-y>
- Risse, T. (2010). *A community of Europeans? Transnational identities and public spheres*. Ithaca, NY and London: Cornell University Press.
- Rubin, A. (2002). Reflections upon the late-modern transition as seen in the images of the future held by young Finns. V: G. Gidley in S. Inayatullah (ur.), *Youth futures: Comparative research and transformative visions* (str. 99–109). Praeger.
- Šabec, K. (2006). *Homo europeus: nacionalni stereotipi in kulturna identiteta*. Ljubljana: FDV.
- Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., in Agrusti, G. (2016). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016: Assessment framework*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-39357-5>
- Schulz, W., Fraillon, J., Ainley, J., Losito, B., in Kerr, D. (2008). *International Civic and Citizenship Education Study: Assessment framework*. Amsterdam, the Netherlands: IEA.

- Schulz, W., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Ainley, J., Damiani, V., in Friedman, T. (2023). *IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022: Assessment Framework*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-20113-4>
- Stolle, D., Hooghe, M., in Micheletti, M. (2005). Politics in the supermarket: Political consumerism as a form of political participation. *International Political Science Review*, 26(3), str. 245–269.
- Stolle, D., in Micheletti, M. (2013). *Political consumerism. Global responsibility in action*. Cambridge University Press.
- Strømsnes, K. (2009). Political consumerism: A substitute for or supplement to conventional political participation? *Journal of Civil Society*, 5(3), str. 303–314. <https://doi.org/10.1080/17448680903351834>
- Trudel, R. (2018). Sustainable consumer behavior. *Consumer Psychology Review*, 2, str. 85–96. <https://doi.org/10.1002/arcp.1045>
- UNESCO (2005). *UNESCO and sustainable development*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000139369>
- UNESCO (2020). *Education for sustainable development: A roadmap*. UNESCO. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
- UNESCO (2021). *Berlin declaration on education for sustainable development*. UNESCO. <https://en.unesco.org/sites/default/files/esdfor2030-berlin-declaration-en.pdf>
- United Nations General Assembly (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. United Nations. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1
- Veugelers, W. (2011). The moral and the political in global citizenship: Appreciating differences in education. *Globalisation, Societies and Education*, 9(3/4), str. 473–485. <https://doi.org/10.1080/14767724.2011.605329>
- Veugelers, W., de Groot, I., in Stolk, V. (2017). *Research for CULT Committee – Teaching common values in Europe*. Brussels: European Parliament, Policy Department for Structural and Cohesion Policies,
- Ward, J. (2008). The online citizen-consumer: Addressing young people's political consumption through technology. *Journal of Youth Studies*, 11(5), str. 513–526.
- Yates, L. (2011). Critical consumption: Boycotting and buycotting in Europe. *European Societies*, 13(2), str. 191–217.
- Zorell, C. V. (2018). *Varieties of political consumerism: From boycotting to buycotting*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-91047-5>

Zygierewicz, A., in Veugelers, W. (2021). *Implementation of citizenship education action in the EU. European Implementation Assessment*. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694207/EPRS_STU\(2021\)694207_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694207/EPRS_STU(2021)694207_EN.pdf)

